

**UCHWAŁA NR LV/364/22
RADY MIEJSKIEJ W DUKLI**

z dnia 30 maja 2022 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Dukla na lata 2022-2025”

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 i art.18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 559 ze zmianami), art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) oraz po uzyskaniu opinii Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Miejska w Dukli uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Dukla na lata 2022-2025”, w brzmieniu określonym załącznikiem do uchwały.

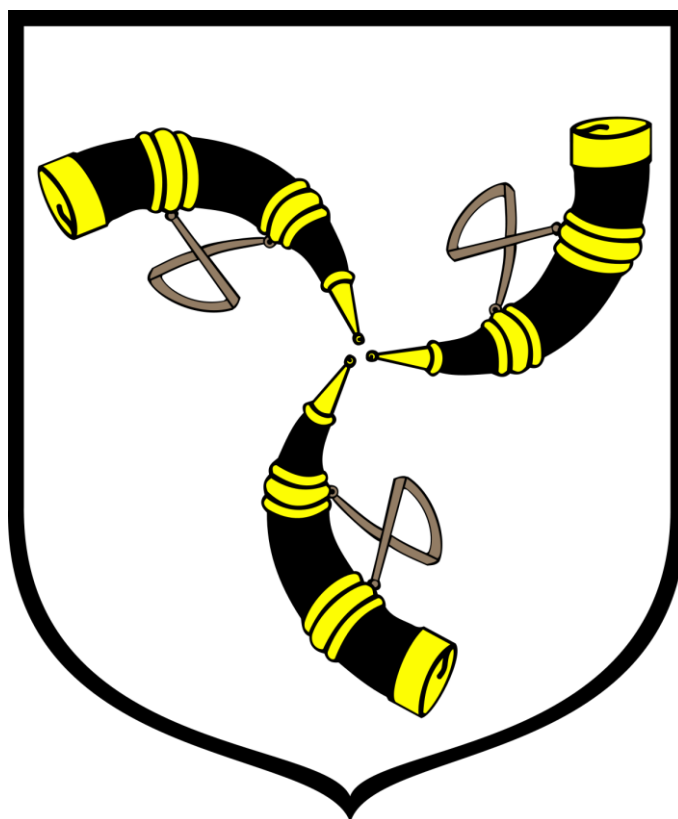
§ 2. Wykonanie uchwały powierza Burmistrzowi Dukli.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie czternastu dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego.

Przewodniczący Rady

Mariusz Folcik

**GMINNY PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY DUKLA
NA LATA 2022-2025**

Dukla, grudzień 2021

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	5
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	6
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA	9
a. Dokumenty wykonane na poziomie kraju	9
b. Dokumenty wykonane na poziomie województwa	10
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	15
6. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ZASOBU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	
a. Zarys historii obszaru gminy Dukła	32
b. Krajobraz kulturowy	38
c. Zabytki nieruchome	39
d. Zabytki ruchome	58
e. Zabytki archeologiczne	67
f. Rejestr zabytków	69
7. OCENA ZASOBU ZABYTKOWEGO. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	73
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	75
a. Zabytki nieruchome oraz krajobraz kulturowy	76
b. Zabytki ruchome	80
c. Zabytki archeologiczne	81
d. Rozpoznanie, dokumentowanie i popularyzowanie zasobów dziedzictwa kulturowego	84
9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	86
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	87
11. ANEKSY:	
1. Wykaz zabytków nieruchomych gminy Dukła ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków	88
2. Wykaz stanowisk archeologicznych w układzie alfabetycznym zlokalizowanych na obszarze gminy Dukła, na podstawie badań powierzchniowych realizowanych w ramach programu badawczego Archeologiczne Zdjęcie Polski	101

1. WSTĘP.

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami na gminy nałożony został obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały, dokument ten stanowi element polityki samorządowej. Jego opracowanie stanowi wyraz troski władz samorządowych oraz mieszkańców gminy o stan dziedzictwa kulturowego i jego potrzeby.

Program opieki nad zabytkami ma służyć zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Nakreślone tutaj kierunki działań mają stopniowo prowadzić do poprawy stanu zachowania zabytków oraz lepszego ich udostępnienia i wykorzystania pod kątem turystycznym. Równie istotnym zadaniem dokumentu jest wskazanie wartości krajobrazu kulturowego gminy oraz potrzeby utrwalenia świadomości w społecznościach lokalnych, związanej z koniecznością dbałości o dziedzictwo.

Lokalna społeczność w dłuższej perspektywie powinna zauważać efekty wcielania w życie zasad nakreślonych w gminnym programie. Aby tak się stało konieczne jest postrzeganie kultury, jako ważnego czynnika rozwoju ekonomicznego, uzupełniającego i wspierającego inne, priorytetowe płaszczyzny polityki samorządu. Działania gminy powinna cechować zasada zrównoważonego rozwoju, gdzie ochrona zabytków występuje równorzędnie z ochroną przyrody i potrzebami infrastrukturalnymi mieszkańców.

Warto w tym miejscu przytoczyć zasady współczesnej doktryny konserwatorskiej, których stosowanie powinno również obowiązywać władze samorządowe:

- primum non nocere (po pierwsze nie szkodzić).
- maksymalne poszanowanie oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych).
- minimalna niezbędna ingerencja (powstrzymywania się od działań niekoniecznych).
- zasada, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco.
- zasada czytelności i odróżnialności ingerencji.
- zasada odwracalności metod i materiałów.
- zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą zarówno konserwatorów – pracowników urzędów, profesjonalnych konserwatorów – restauratorów dzieł sztuki, konserwatorów architektów, urbanistów, budowlanców, archeologów, badaczy, pracowników samorządowych zajmujących się ochroną zabytków, właścicieli i użytkowników.

Zapisy gminnego programu opieki nad zabytkami obowiązują przez 4 lata. Z realizacji dokumentu Burmistrz Gminy co dwa lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy. Programy opieki sporządzane w przyszłości powinny uwzględniać wszelkie nowe uwarunkowania prawne oraz zawsze aktualny stan zachowania zasobu dziedzictwa kulturowego.

Przedmiotem niniejszego Gminnego Programu jest miasto i gmina Dukla, jako region administracyjny oraz miejsce lokalizacji objętych programem zabytków, zasobu dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego.

Program ten jest drugim z kolei tego typu opracowaniem powstałym na obszarze gminy Dukla.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami określa zapis art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2021 r., poz. 710 z późn. zm.). W myśl art. 87 tejże ustawy:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
  - a. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
  - b. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
  - c. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
  - d. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
  - e. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
  - f. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
  - g. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE.

Zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte zostały w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, gdzie zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną, jako obowiązek państwa i każdego obywatela, w następujących zapisach:

- art. 5 „(...) Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.
- art. 6 „(...) Rzeczpospolita stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”.

Głównym aktem prawnym dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 3 tejże ustawy tłumaczy podstawowe pojęcia użyte w ustawie: *zabytek*, *zabytek nieruchomy*, *zabytek ruchomy*, *zabytek archeologiczny*, *instytucja kultury*, *prace konserwatorskie*, *prace restauratorskie*, *roboty budowlane*, *badania konserwatorskie*, *architektoniczne*, *archeologiczne*, *historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny*, *historyczny zespół budowlany*, *krajobraz kulturowy*, *otoczenie zabytku*. Zgodnie z cytowaną ustawą, ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej, działań mających na celu: zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 tejże ustawy opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia, w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Artykuł 6 wymienia elementy podlegające ochronie, którymi są:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
  - a. krajobrazami kulturowymi,
  - b. układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
  - c. dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego,
  - d. obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
  - e. cmentarzami,
  - f. parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
  - g. miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a. dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b. kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c. numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d. wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e. materiałami bibliotecznymi,
- f. instrumentami muzycznymi,
- g. wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h. przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a. pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b. cmentarzyskami,
- c. kurhanami,
- d. relikwiami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Art. 6 ustawy mówi również, iż ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Formami ochrony zabytków są: wpis do rejestru zabytków; uznanie za pomnik historii; utworzenie parku kulturowego; ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa obowiązki oraz kompetencje gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązki są określone m.in. w art. 22, pkt. 4 narzucającym obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków, art. 87 regulującym sporządzanie na okres czteroletni gminnych programów opieki nad zabytkami, oraz w art. 18 i 19 nakazujących uwzględnianie zapisów tych programów przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania, decyzji o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego.

W artykułach 5, 25, 28, 30, 31, 36 i 71 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zawarte są szczegółowe obowiązki właścicieli zabytków objętych ochroną prawną, natomiast obowiązki i kompetencje wyłącznie odnoszące się do samorządu terytorialnego określają artykuły 26 i 72. Ponadto art. 81 i 82 regulują możliwość udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy

zabytku wpisanym do rejestru przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

W ustawie o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r., określone zostały zadania odnoszące się wprost lub pośrednio do ochrony zabytków. Mowa jest tam, iż do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów, a co za tym idzie również opieka nad zabytkami. Art. 7. ust. 1. doprecyzowuje, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy, co może się przekładać na działania związane z opieką nad zabytkami w kontekście: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, kultury, w tym bibliotek gminnych i innych placówek upowszechniania kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy i współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Określone zostały tutaj zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa mówi, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. W Prawie budowlanym znalazły się unormowania działalności obejmującej sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów zabytkowych oraz zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach.

W ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej zawarto zapisy mówiące, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenas nad działalnością kulturalną sprawuje państwo, i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Mecenas nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego, organizujące działalność kulturalną, tworzą samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA.

a. Dokumenty wykonane na poziomie kraju.

Najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego jest Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 uchwalony przez Radę Ministrów Uchwałą nr 82 z dnia 13 sierpnia 2019 roku. Na wstępie tegoż opracowania przedstawiono ewaluację wcześniejszego programu, który przestał obowiązywać w 2017 roku; wykazano tu jego wady i zalety w kontekście polityki ochrony zabytków. Następnie przedstawione zostały cele i założenia nowego programu, co poprzedzono tłem instytucjonalno-prawnym. Głównym celem tegoż programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony dziedzictwa kulturowego, w ramach którego wykazano trzy cele szczegółowe: optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego. Każdemu z tych celów przypisane zostały kierunki działań oraz szczegółowe zadania mające umożliwić ich realizację. Kolejno przedstawiono plan finansowy programu, uwzględniający środki finansowe z budżetu państwa. Ostatnia część opracowania poświęcona jest zarządzaniu, harmonogramowi oraz ewaluacji programu.

Drugim ważnym dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego, funkcjonującym na poziomie kraju, jest Narodowa strategia rozwoju kultury z uzupełnieniem na lata 2004-2020; do chwili obecnej (grudzień 2021 r.) nie przyjęto jeszcze nowej wersji dokumentu. Określa ona działania konieczne do zrealizowania w regionach. Podkreśla przy tym ważność działań na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce. Główne założenia Strategii związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, to m.in. działania zmierzające do aktywnego zarządzania zasobami materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez poprawę stanu zabytków, zwiększenie ich dostępności dla turystów, inwestorów, mieszkańców, adaptacje, zwiększenie atrakcyjności regionów dzięki wykorzystaniu przez nie wartości wynikających z lokalnego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz edukacja i wdrażanie metod nowoczesnego administrowania związanego z ochroną i zachowaniem zabytków.

Jednym z instrumentów, za pomocą których realizowane są wspomniane cele Strategii jest Narodowy Program Kultury. Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2020; podobnie jak w przypadku całej strategii, ta jej część również nie została dotychczas zaktualizowana. Podstawą do jego sformułowania jest uznanie dziedzictwa kulturowego za wartość mającą wpływ na rozwój i upowszechnianie kultury, a także za potencjał regionów służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

Narodowy Program Kultury. Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego określa działania w sferze ochrony zabytków, m.in.: przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami; podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa; poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej; intensyfikacja ochrony,

upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne; zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

b. Dokumenty wykonane na poziomie województwa.

Dla zagadnień związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie województwa podkarpackiego istotnym dokumentem jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2018-2021 przyjęty przez Sejmik Województwa Podkarpackiego Uchwałą Nr XI/966/18 z dnia 24 września 2018 roku. Zawarte w nim zapisy kompleksowo podejmują tematykę ochrony zabytków oraz szeroko rozumianego krajobrazu kulturowego.

Pierwsze dwa rozdziały dotyczą ustawowych uwarunkowań formalno-prawnych, które odnoszą się do ochrony dziedzictwa kulturowego, ustawowych celów Programu. Znajduje się tam również analiza najważniejszych dokumentów, strategii, programów, które są ważne z punktu widzenia ochrony i opieki nad zabytkami, opracowane na szczeblu centralnym i wojewódzkim.

W rozdziale III zaprezentowano zasób zabytków województwa podkarpackiego. Ocena stanu zachowania dziedzictwa stała się podstawą do analizy SWOT, zawartej w rozdziale IV. W kolejnym rozdziale wskazano najważniejsze kierunki działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Analiza problematyki ochrony dziedzictwa w województwie podkarpackim pozwoliła na wskazanie działań ważnych, tak ze względu na problematykę ochrony zabytków, jak i działań, które zakładając zachowanie dziedzictwa będą sprzyjać rozwojowi województwa.

W kolejnym, rozdziale VI – dotyczącym sposobów realizacji i oceny wdrażania Programu – zaproponowano wskaźniki realizacji Programu – adekwatne do zaproponowanych priorytetów i zadań, co ma ułatwić wykonywanie sprawozdań z wykonania Programu. Rozdział VII poświęcony jest źródłom finansowania Wojewódzkiego Programu Opieki Nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim.

Priorytet związany z ochroną i świadomym kształtowaniem krajobrazu kulturowego wyznacza następujące kierunki działań: ochrona i opieka nad zabytkami w strategiach rozwoju i planach zagospodarowania przestrzennego, tworzenie parków kulturowych, jako forma ochrony krajobrazu kulturowego, integracja ochrony zabytków z ochroną przyrody, rewaloryzacja i rewitalizacja układów urbanistycznych, ochrona układów ruralistycznych. Wprowadzone zapisy mają na celu odpowiednie kształtowanie krajobrazu kulturowego poprzez zapobieganie jego degradacji, dbałość o zabytki charakterystyczne dla regionu i rewaloryzację obszarów wartościowych, przekształconych w wyniku działalności człowieka. Jednym z działań zapisanych w tym priorytecie jest wskazanie mówiące o włączeniu ochrony i opieki nad zabytkami w strategię i plany zagospodarowania przestrzennego będące domeną lokalnego samorządu.

Dla gminy Dukla istotny jest zapis dotyczący ochrony układów urbanistycznych i ruralistycznych, który w punktach wymienia najważniejsze zadania, takie jak: ochrona

historycznie ukształtowanych układów miast i wsi, zapobieganie rozproszeniu zabudowy i odpowiednim ukształtowaniem gabarytów nowej zabudowy, mającym na celu przeciwdziałanie tworzeniu dominant architektonicznych, a także nawiązywanie i poszanowanie w nowych projektach architektonicznych lokalnej tradycji budownictwa. Autorzy *Programu* zwracają uwagę na czytelne rozplanowanie miasta Dukła, które zostało założone na prawie magdeburskim w połowie XIV wieku. Obiektami z terenu gminy Dukła, które zostały uwzględnione w Programie ze względu na ciekawe rozwiązania architektoniczne są: kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny w Dukli z bogatym wyposażeniem w stylu rokokowym oraz kościół klasztorny OO. Bernardynów w Dukli.

Omawiany dokument odnosi się także do zabytków zlokalizowanych na terenie gminy Dukła, także w kwestii poświęconej grupie kościołów XIX-wiecznych. W treści wspomnianego rozdziału podkreślono wyjątkowość klasy artystycznej w zakresie budownictwa sakralnego z przełomu XIX i XX w., a także początku XX w., wznoszonych zwłaszcza w południowej części dzisiejszego województwa podkarpackiego, związane z eksploatacją złóż ropy naftowej. W wielu przypadkach ich projektantami byli najwybitniejsi z architektów działających w Krakowie i Lwowie, wśród nich Sławomir Odrzywolski – projektant kościoła parafialnego pw. św. Mikołaja Biskupa w Równem.

Podrozdział dotyczący budowli użyteczności publicznej wymienia m.in. ratusz w Dukli z zabytkowymi sklepieniami kolebkowymi z lunetami i kolebkowo-krzyżowymi w piwnicach i na parterze budynku.

Przy okazji omawiania obiektów zabytkowych nie pominięto zabytkowych założeń ogrodowych parku pałacowego w Dukli.

Kolejny priorytet uwzględniony w omawianym dokumencie dotyczy rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego, jako elementu rozwoju społeczno-gospodarczego. Zostały w nim zawarte wskazania odnoszące się do: ochrony obiektów o szczególnej wartości, zahamowania procesu degradacji zabytków i dążenia do poprawy ich stanu zachowania, wspierania racjonalnego wykorzystania środków finansowych na ratowanie obiektów szczególnie zagrożonych, tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Priorytet związany z dokumentacją dziedzictwa kulturowego oraz promocją i edukacją służący budowaniu tożsamości określa kierunki działań mające służyć zwłaszcza szeroko rozumianemu wykorzystaniu zabytków dla potrzeb edukacyjnych i turystycznych oraz zachowaniu i kultywowaniu lokalnych tradycji. Wymienione tutaj zostały m.in. następujące działania: rozpoznanie i dokumentowanie zasobu zabytków, przetwarzanie informacji o zabytkach, działania szkoleniowe, edukacja i promocja wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu, ochrona kultury ludowej, tworzenie tematycznych szlaków turystycznych.

Kolejnym ważnym dla ochrony dziedzictwa kulturowego dokumentem jest obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego Perspektywa 2030, który został przyjęty przez Sejmik Województwa Podkarpackiego Uchwałą nr LIX/930/18 z dnia 27 sierpnia 2018 r. zmieniająca uchwałę w sprawie uchwalenia planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Podkarpackiego.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego uwzględnia inwestycje celu publicznego, stanowiące zadania rządowe i samorządu województwa.

Obok Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego 2020 jest podstawą do prowadzenia polityki przestrzennej w województwie.

Autorzy *Planu* podkreślają, że województwo podkarpackie posiada liczne, zróżnicowane pod względem pochodzenia, form funkcjonalnych i architektonicznych zespoły i obiekty zabytkowe, co w połączeniu z wysokimi walorami przyrodniczymi daje możliwość rozwoju turystyki, jako ważnej gałęzi gospodarki regionu. Wśród cech wyróżniających region należy przede wszystkim podkreślić dawną wielokulturowość i wielowyznaniowość, bogactwo zasobów architektury drewnianej, w tym cerkiewnej, dziedzictwo Żydów polskich, dziedzictwo Centralnego Okręgu Przemysłowego, przemysłu naftowego oraz zabytki zespołu Twierdzy Przemyśl. Do najważniejszych materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego zaliczono m.in.: wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO dwa drewniane kościoły gotyckie: w Bliznem i Haczowie, a także drewniane cerkwie w Chotyńcu, Radrużu, Smolniku i Turzańsku, zespół klasztoru OO. Bernardynów w Leżajsku oraz zespół zamkowo-parkowy w Krasieczynie.

Z treści Planu zagospodarowania przestrzennego wynika nakaz ochrony zlokalizowanych na terenie województwa licznych współczesnych (powojennych) wartościowych obiektów i założeń przestrzennych, ze względu na ich walory artystyczne, architektoniczne, czy historyczne. Część z nich znajduje się w rejestrze zabytków oraz gminnych ewidencjach zabytków, niektóre spełniają ustawowe kryteria tzw. dóbr kultury współczesnej. Problemem dotyczącym jakości krajobrazu kulturowego jest pogłębiający się brak ładu przestrzennego, objawiający się m.in. rozproszaniem zabudowy oraz jej przypadkowością i bezstylowością. Istotną kwestią jest zły stan wielu obiektów i założeń, niedostateczna ochrona zabytków znajdujących się poza rejestrem, często skutkująca utratą ich walorów, bądź zniszczeniem, a także niska świadomość wartości zabytków techniki, tradycyjnego wiejskiego budownictwa drewnianego, obiektów i założeń architektury modernistycznej, socrealistycznej oraz współczesnej, w tym dóbr kultury współczesnej.

Zachowanie i ochrona zabytkowych obiektów i założeń programowych będzie realizowana poprzez:

- uznanie za pomniki historii zabytkowych obiektów, zespołów architektonicznych i założeń przestrzennych takich jak m.in. kościół parafialny w Dukli;
- rewaloryzację historycznych układów urbanistycznych i innych założeń przestrzennych, w tym ruralistycznych, zarówno wpisanych do rejestru zabytków, jak i pozostających poza nim. Między innymi do tego typu dawnych ośrodków miejskich, z zachowaną zabudową małomiasteczkową należy Dukla;
- podejmowanie działań służących rewitalizacji założeń przestrzennych z uwzględnieniem wymogów konserwatorskich, lokalnego charakteru i specyfiki zabudowy, w sytuacji nagromadzenia negatywnych zjawisk o charakterze nie tylko przestrzennym, ale również społeczno-gospodarczym;
- utrzymywanie obiektów zabytkowych zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi, dbałość o stan techniczny oraz estetykę ich i otoczenia;
- nadawanie nieużytkowanym obiektom zabytkowym nowych funkcji i dostosowanie ich do aktualnych potrzeb, w tym m.in. do celów turystycznych, w sposób niepomniejszający ich wartości zabytkowej, historycznej i kulturowej;

- zachowanie i ochrona zabytków architektury cmentarnej, w szczególności cmentarzy z I wojny światowej, a także cmentarzy oraz pozostałości cmentarzy dawnych mniejszości etnicznych i wyznaniowych;
- zachowanie i ochrona budownictwa drewnianego poprzez utrzymanie wartościowych obiektów in situ, przenoszenie obiektów, które tego wymagają do skansenów, a także tworzenie nowych założeń o charakterze skansenów;
- zachowanie i ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez ochronę stanowisk archeologicznych, zagospodarowanie i eksponowanie stanowisk archeologicznych o własnej czytelnej formie krajobrazowej w celach turystycznych, kulturowych i edukacyjnych, w tym tworzenie parków kulturowych dziedzictwa archeologicznego.

Ochrona dziedzictwa kulturowego ujęta została również w Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030. Dokument ten wyznacza kierunki polityki regionalnej dla różnych poziomów administracji samorządowej oraz partnerów społecznych i gospodarczych. Strategia została uchwalona przez Sejmik Województwa Podkarpackiego w dniu 14 września 2020 r. Ocena dotychczasowej realizacji Strategii wykazała, że wszystkie istotne kierunki interwencji zapisane w Strategii były lub ciągle są realizowane.

Ramy strategii wyznacza osiem głównych obszarów strategicznych, tj.: gospodarka regionu, infrastruktura techniczna, obszary wiejskie i rolnictwo, ochrona środowiska, kapitał społeczny, współpraca międzynarodowa, ochrona zdrowia oraz zabezpieczenie społeczne.

Celem głównym strategii stało się odpowiedzialne i efektywne wykorzystanie zasobów endo- i egzogenicznych regionu, zapewniające trwałe, zrównoważony i terytorialnie równomierny rozwój gospodarczy oraz wysoką jakość życia mieszkańców województwa.

Obszary tematyczne Strategii przedstawiają kierunki zaplanowanych działań. Tytuł obszaru tematycznego ma charakter ogólny, który precyzowany jest przez cel główny. Operacjonalizacja obszarów tematycznych następuje na poziomie priorytetów, które wraz z celami szczegółowymi obejmują istotne dla rozwoju województwa zagadnienia. Przyjęta struktura części kierunkowej Strategii, wskazuje, iż cele będą realizowane przez wydzielone w priorytetach kierunki działań.

Priorytet 2.3. Strategii rozwoju województwa podkarpackiego odnosi się do kultury i dziedzictwa kulturowego. Jako cel zakłada rozwinięty i efektywnie wykorzystany potencjał kulturowy regionu. Kierunki działań w tym aspekcie skupione są na:

- tworzeniu warunków dla upowszechniania kultury, rozwijania form działalności kulturalnej i interpretacji dziedzictwa wraz ze zwiększeniem kompetencji kulturowych mieszkańców;
- wzmacnianiu współpracy i partnerstwa na rzecz wykorzystania regionalnych zasobów dziedzictwa i kultury współczesnej jako potencjału rozwojowego;
- infrastrukturze kultury i zwiększeniu atrakcyjności dziedzictwa kulturowego.

Stwierdzono, że siłą napędową rozwoju kultury w regionie z całą pewnością mogą stać się główne ośrodki życia kulturalnego, skupione wokół największych miast w regionie oraz miejsc realizacji znanych przedsięwzięć kulturalnych. Wykazano, że w tych

lokalizacjach należy rozpocząć tworzenie produktów i marek kulturalnych zarówno instytucji, jak też wydarzeń. Wykreowanie marki kulturalnej powinno oprzeć się na bazie zauważalnej poza regionem aktywności instytucji, rangi wydarzeń czy upowszechnieniu wiedzy o cennych obiektach zabytkowych. Na rozwój województwa w dziedzinie kultury duży wpływ ma jego geopolityczne położenie w sąsiedztwie Ukrainy i Słowacji. Współdziałanie międzynarodowe w tym zakresie powinno zmierzać do zapoczątkowania lub kontynuacji przedsięwzięć, które mogłyby wynieść je do poziomu zauważalnych na arenie międzynarodowej projektów kulturalnych.

Ustalono, że województwo podkarpackie wyróżnia bogate dziedzictwo kulturowe regionu, które należy objąć należyłą ochroną i racjonalnie wykorzystywać zasoby dla rozwoju województwa i budowania kapitału społecznego. Konieczne jest również podejmowanie przedsięwzięć z zakresu ochrony obiektów zabytkowych oraz miejsc cennych kulturowo, czy nowych inwestycji infrastrukturalnych (tj. Podkarpacka Galeria Słowa i Obrazu, Podkarpackie Centrum Nauki), a także modernizacji istniejących. Należy podejmować adaptacje obiektów w celu tworzenia nowoczesnych produktów kulturowych i turystycznych z wykorzystaniem form cyfrowych i wirtualnych. Wagę ochrony zabytków oraz opieki nad zabytkami i ujęcia tych aspektów w strategii regionalnej wskazuje ustawa kierunkowa.

Zakładane efekty realizowanych działań w dziedzinie ochrony, promocji i zarządzania dziedzictwem kulturowym regionu to:

- ochrona obiektów zabytkowych i miejsc cennych kulturowo, jako element działań prorozwojowych i prospołecznych;
- restauracja i adaptacja obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym przemysłowego, w celu tworzenia innowacyjnych produktów kulturowych i turystycznych;
- poprawa jakości, poszerzanie i budowa nowej infrastruktury kultury, m.in. poprzez realizację projektów adaptacyjnych, modernizacyjnych i technologicznych w instytucjach kultury;
- realizacja projektów digitalizacyjnych oraz informatycznych mających na celu ułatwienie i poszerzenie dostępu do kultury;
- realizacja programów (m.in. „Pociąg do kultury”) mających na celu tworzenie ułatwień w dostępie i promocji zasobów kulturowych regionu;
- budowa Podkarpackiej Galerii Słowa i Obrazu (nowej siedziby biblioteki wojewódzkiej w Rzeszowie) w celu podniesienia efektywności edukacji kulturowej i poziomu kształcenia ustawicznego oraz zwiększenia potencjału funkcjonalnego samorządowych instytucji kultury, a także artystycznego i architektonicznego potencjału regionu;
- utworzenie Podkarpackiego Centrum Nauki, jako przestrzeni kooperacji nauki z kulturą i dziedzictwem oraz wiodącego ośrodka budowy kapitału ludzkiego i społecznego;
- ochrona i promowanie pomników historii, jako elementu dziedzictwa kulturowego regionu, m.in. zespół staromiejski w Przemyślu i Twierdza Przemyśl.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

Gmina Dukla posiada Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Dukla, które zostało – po zmianach – zatwierdzone Uchwałą Rady Miejskiej w Dukli Nr XXVIII/163/2000 z dnia 13 września 2016 roku. Studium określa główne cele rozwoju gminy Dukla. Do najważniejszych zaliczono dynamiczny rozwój w podstawowych nurtach aktywności gospodarczej, któremu towarzyszyć będzie stałe zwiększanie liczby miejsc pracy i źródeł dochodów mieszkańców. W sferze przestrzennej za cel strategiczny uznano harmonijny rozwój przestrzenny gminy na bazie istniejącego zainwestowania oraz racjonalnego wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego, a także jakościowe polepszenie funkcjonalnych powiązań z regionem. W dziedzinie ochrony dóbr kultury za główny cel postawiono zachowanie, odnowę i eksponowanie zespołów i obiektów zabytkowych.

Rozdział 2.4 szczegółowo opisuje stan dziedzictwa kulturowego oraz jego ochronę w gminie. Początkowo autor *Studium* przedstawia historię miasta Dukla, a następnie charakteryzuje najważniejsze obiekty zabytkowe w gminie, do których zaliczono:

- zespół pałacowy w Dukli;
- zespół dworski w Cergowej;
- pozostałości parku dworskiego w Wietrznie – altana lipowa;
- zespół klasztorny OO. Bernardynów w Dukli;
- kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny w Dukli;
- kościół parafialny pw. Wniebowzięcia N.P. Marii w Jasionce;
- kościół pw. św. Michała Archanioła w Wietrznie;
- pustelnię św. Jana z Dukli w Trzcianie;
- cerkiew gr.-kat pw. Opieki Marii (obecnie kościół rzym.-kat) w Chyrowej;
- cerkiew gr.-kat. pw. Przeniesienia Relikwii św. Mikołaja w Olchowcu;
- cerkiew gr.-kat. (obecnie kościół rzym.-kat.) w Trzcianie;
- cerkiew gr.-kat. (obecnie kościół rzym.-kat.) w Tylawie;
- cerkiew pw. Narodzenia Bogurodzicy (obecnie kościół rzym.-kat.) w Zawadce Rymanowskiej;
- synagogę w Dukli;
- Cmentarz Żydowski w Dukli;
- ratusz w Dukli.

Ponadto podkreślono duże wartości architektoniczne, artystyczne i historyczne domów, cmentarzy, kapliczek oraz krzyży przydrożnych znajdujących się na terenie Gminy Dukla objętych ochroną w ramach Gminnej Ewidencji Zabytków.

W zapisach cytowanego rozdziału pojawił się także postulat, aby ze względu na wysokie walory kulturowe wpisać do rejestru zabytków nieruchomych województwa podkarpackiego aleję akacjową zlokalizowaną (wzdłuż ulicy Trakt Węgierski w Dukli) pomiędzy Zboiskami a Duklą. Do tego czasu powinna ona zostać objęta, również w opracowaniach planistycznych, ścisłą ochroną konserwatorską, co jest równoznaczne

z wprowadzeniem całkowitego zakazu wycinki istniejącego drzewostanu. Zapis ten wymaga aktualizacji, gdyż wspomniana aleja od roku 2013 figuruje w rejestrze zabytków województwa podkarpackiego.

Zwrócono także uwagę na ochronę 190 stanowisk archeologicznych w Gminie Dukła, z których 7 wpisano do rejestru zabytków archeologicznych. Wśród stanowisk wpisanych do ewidencji zabytków archeologicznych szczególną uwagę należy zwrócić na najcenniejsze z nich, które posiadają własną formę terenową (kopce, kurhany, grodziska). Pozostałe stanowiska archeologiczne w przypadku zagrożenia zainwestowaniem związanym z pracami ziemnymi powinny zostać poddane ratowniczym badaniom archeologicznym, a wszelkie zamierzenia inwestycyjne w obrębie stanowisk archeologicznych powinny podlegać uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Zapis ten również wymaga aktualizacji przez wzgląd na zwiększoną liczbę stanowisk archeologicznych na obszarze gminy.

W wyniku diagnozy stanu zagospodarowania przestrzennego oraz po analizie procesów rozwojowych miasta i Gminy Dukła z punktu widzenia dóbr kultury zostały wyróżnione następujące uwarunkowania sprzyjające dalszemu rozwojowi gminy:

- na terenie Miasta i Gminy Dukła znajdują się liczne obiekty zabytkowe i historyczne o dużych walorach kulturowych, w głównej mierze zlokalizowane w zabytkowych zespołach parkowych, wpisane do rejestru, bądź ewidencji zabytków;
- przez teren gminy przebiegają szlaki historyczne, w tym dawny Trakt Węgierski;
- jest to teren przenikania się i współistnienia interesujących tradycji łemkowskich, chrześcijańskich i żydowskich;
- na terenie miasta Dukła zachowały się cenne, historyczne układy przestrzenne lokowane w XIV wieku, posiadające czytelne układy rynkowe, historyczne dominanty oraz częściowo zachowaną zabudowę.

Natomiast do uwarunkowań ograniczających realizację celów zaliczono fakt, że dobra kultury zlokalizowane na terenie Gminy Dukła nie posiadają dostatecznych instrumentów ochrony. Z mocy ustawy o ochronie dóbr kultury i muzeach ochroną objęte są tylko pojedyncze obiekty i zespoły zabytkowe, a nie większe układy przestrzenne lub strefy krajobrazowe. Jest to wynikiem braku rozporządzeń wykonawczych do w/w ustawy, które dawałyby możliwość utworzenia stref ochrony konserwatorskiej oraz rezerwatów i parków kulturowych. Zapis ten również wymaga aktualizacji z uwagi na podanie nieobowiązującej ustawy; obecna ustawa z 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami posiada szereg rozporządzeń wykonawczych.

Kierunki zagospodarowania przestrzennego określone w kolejnym rozdziale analizowanego *Studium* w zakresie ochrony wartości kulturowych i krajobrazowych odnoszą się do zapewnienia ochrony zespołów i obiektów zabytkowych, obiektów stanowiących dobra kultury współczesnej, poprzez wprowadzenie w planach miejscowych regulacji określających co najmniej:

- zakres dopuszczalnych przekształceń obiektów, w tym sposoby ich przebudowy, rozbudowy i adaptacji;
- zasady ekspozycji;

- zasady zagospodarowania placów publicznych.

W zakresie zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej oraz usługowej w centrum miasta Dukła należy zapewnić ochronę zespołów i obiektów zabytkowych oraz obiektów stanowiących dobra kultury współczesnej, poprzez wprowadzenie w planach miejscowych regulacji, określających między innymi:

- zakres dopuszczalnych przekształceń obiektów, w tym sposoby ich przebudowy, rozbudowy i adaptacji niepowodujące utraty ich wartości kulturowych;
- zapewnienie ekspozycji obiektów.

Zapisy *Studium* w zakresie dotyczącym terenów parków o charakterze naturalnym lub zieleni urządzonej również odnoszą się do ochrony obiektów zabytkowych. Ustalono, że obejmują one tereny istniejących zespołów parkowych z elementami układów zabytkowych, a także tereny wzdłuż cieków wodnych w obrębie zabudowy. W zakresie funkcji, rodzaju zabudowy oraz kształtowania układu urbanistycznego ustala się następujące kierunki rozwoju przestrzennego:

- zachowanie zabytkowego charakteru obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia;
- wprowadzenie w planach regulacji pozwalających na adaptację obiektów na cele usługowe, w tym usług publicznych oraz wykształcenie przestrzeni publicznych;
- określenie w planach miejscowych dopuszczalnego zakresu przekształcenia zespołów zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków;
- zapewnienie docelowo pełnej obsługi, poprzez sieci i urządzenia infrastruktury technicznej;
- zachowanie zieleni parkowej zespołów zabytkowych.
- w zakresie standardów urbanistycznych oraz kształtowania zabudowy należy zapewnić w planie miejscowym możliwości rewaloryzacji, rewitalizacji i rekonstrukcji obiektów zabytkowych zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków.

Kierunki zagospodarowania zostały także ustalone wobec terenów cmentarzy parafialnych i komunalnych, cmentarzy z okresu I i II wojny światowej, cmentarzy żydowskich i innych (w tym wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków). W zakresie ochrony wartości kulturowych i krajobrazowych obowiązuje ochrona i zachowanie cmentarzy zabytkowych oraz określenie w ustaleniach planu miejscowego zasad ochrony cmentarza zabytkowego zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków.

Rozdział IV omawianego *Studium* odnosi się do polityki ochrony dóbr kultury i kształtowania krajobrazu kulturowego. System kulturowy gminy Dukła tworzą obiekty, zespoły, układy przestrzenne i obszary otwarte o dużych wartościach historycznych i walorach krajobrazowych. Z uwagi na konieczność ich ochrony i kształtowania, a także w celu zachowania tożsamości lokalnej system obejmuje kilka stref.

Istniejące strefy ochrony konserwatorskiej wyznaczone wokół wpisanych do rejestru zabytków, w tym w szczególności zespołów i obiektów sakralnych (zespołu klasztornego Bernardynów w Dukli; kościołów w: Dukli, Jasionce, Wietrznie i Pustelni św. Jana z Dukli w Trzcianie; cerkwi w Chyrowej, Olchowcu, Trzcianie, Tylawie,

Zawadce Rymanowskiej; synagodze w Dukli), a także wokół zespołu pałacowego w Dukli i zespołu dworskiego w Cergowej. Działania w tych strefach ukierunkowane będą na:

- zachowanie, utrwalenie i ewentualną rekonstrukcję substancji zabytkowej;
- właściwe wyeksponowanie obiektów zabytkowych w strukturze przestrzennej miasta i gminy;
- likwidację dysharmonijnej zabudowy wokół zespołu pałacowego w Dukli, w szczególności stopniowe przemieszczanie obiektów produkcyjnych zlokalizowanych w strefie ochrony konserwatorskiej.

Proponowana strefa ochrony konserwatorskiej obejmuje zespół urbanistyczny Dukli. Obowiązuje tu:

- zachowanie i utrwalenie zabytkowych układów ulic i placów, zabudowy, zieleni, i dominant architektonicznych;
- zachowanie, utrwalenie i rekonstrukcja obiektów zabytkowych;
- ukształtowanie nowej zabudowy w nawiązaniu do zabytkowego charakteru zespołów urbanistycznych;
- zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznej (ryнку i ulic).

Istniejące strefy ochrony stanowisk archeologicznych obejmują zarówno otoczenie stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, jak i same stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru oraz do ewidencji zabytków. Podlegają one trwałemu zachowaniu, przy czym zakaz zabudowy obowiązuje w stosunku do stanowisk najcenniejszych z naukowego punktu widzenia oraz stanowisk posiadających własną formę terenową (kopców, kurhanów, grodzisk itp.). W przypadku pozostałych stanowisk, w razie zagrożenia realizacją w ich obrębie inwestycji związanych z pracami ziemnymi należy wykonać ratownicze badania archeologiczne w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Proponowane strefy ochrony krajobrazu kulturowego obejmują zachowane historyczne układy przestrzenne z zachowaną zabudową mieszkalną i zagrodową. Działania w tej strefie powinny zostać ukierunkowane na:

- zachowanie obiektów zabudowy tradycyjnej i utrwalenie zasadniczych cech układów przestrzennych, sieci drożnej i rzecznej, zieleni, układów zabudowy i dominant architektonicznych;
- kształtowanie nowej zabudowy w nawiązaniu do tradycji;
- rozwój układów przestrzennych na zasadzie kontynuacji i uzupełnień;
- poprawę wyglądu obiektów dysharmonijnych, o obcych formach i zbyt dużej skali;
- zakaz tworzenia konkurencyjnych, zwłaszcza negatywnych dominant;
- poprzekanie budowy nowych obiektów, o dużej kubaturze, studiami i analizami krajobrazowymi.

Określono, że polityka w zakresie ochrony zespołów pałacowo-parkowych, dworsko-parkowych i sakralnych polegać będzie na następujących działaniach:

- ochronie relikwów cmentarzy przykościelnych i przycerkiewnych;
- zachowaniu zieleni otaczającej zespoły sakralne, zwłaszcza starodrzewu;
- zachowaniu kompozycji założeń parkowych, stawów, elementów małej architektury;

- właściwej ekspozycji zabytków poprzez zachowanie osi widokowych i kształtowanie otoczenia w nawiązaniu do obiektu zabytkowego;
- poprawie formy, bądź likwidacji dysharmonijnej zabudowy, bądź przybudówek wokół obiektów zabytkowych;
- podnoszeniu standardów funkcjonalnych obiektów zabytkowych z zachowaniem ich wartości kulturowych i architektonicznych oraz właściwym ich zagospodarowaniu;
- promocji obiektów zabytkowych poprzez ich oznaczenie, właściwą ekspozycję i popularyzację (foldery, widokówki, szlak kulturowy), co pozwoli na poznanie dziedzictwa kulturowego gminy i stanowić będzie atrakcją turystyczną.

Wyznaczono również działania w zakresie ochrony zabytkowych układów przestrzennych, takich jak: historyczny układ ulic i placów, zieleni, charakter i linie zabudowy, dominanty, sieć rzeczna. Ustalono ochronę i konserwację zabytkowych obiektów zarówno wpisanych do rejestru jak i pozostających w ewidencji, a nowa zabudowa ma nawiązywać do obiektów zabytkowych. Rozwój układów przestrzennych odbywać się ma na zasadzie kontynuacji, dogęszczeń i uzupełnień.

Działania związane z zabudową mieszkalną i zagrodową, a także obiektami użyteczności publicznej, polegać mają na:

- zachowaniu tradycyjnej zabudowy, jej ochronie i konserwacji;
- właściwym zagospodarowaniu zabytków;
- dopuszczeniu modernizacji i adaptacji tych obiektów w sposób niepowodujący utraty cech zabytkowych i wartości kulturowych;
- tworzeniu preferencji (np. podatkowych) dla zainteresowanych odnową i zagospodarowaniem zabytkowej zabudowy;
- kształtowaniu zabudowy w sąsiedztwie w sposób nawiązujący do obiektu zabytkowego (gabaryt, forma, kolorystyka, układ).

Gmina Dukła dysponuje niezwykle wartościowym z punktu widzenia ochrony zabytków opracowaniem, dotyczącym samego miasta Dukła. Dukła – Studium ochrony wartości kulturowych miasta, autorstwa Barbary Bosak i Krystyny Drozd, powstało na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa, jako wsparcie merytoryczne procesu planowania przestrzennego w aspekcie zabytkoznawczym. Dokumentacja ta realizuje cel pn. „merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków”, zawarty w Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opiece nad Zabytkami na lata 2014-2017.

Studium ukazuje Dukłę, jako miasto zabytkowe, które pomimo zniszczeń wojennych zachowało wiele obiektów zabytkowych. Dzięki skupieniu uwagi na zabytkach, które przetrwały, a także na obiektach, które nie zostały właściwie zinterpretowane w powojennych badaniach można było dokonać analizy historycznej koncepcji miasta. Złożony proces badawczy polegający na wykorzystaniu dotychczasowego stanu badań nad Dukłą, skonfrontowaniu go z materiałem źródłowym, w głównej mierze kartograficznym, pozwolił uzyskać nowy obraz tego historycznego miasta. Do opracowania dokumentacji wykorzystano metodologię opisu i analizy układu urbanistycznego oraz zasobu zabytkowego. Dzięki temu bardziej szczegółowo przyglądnięto się poszczególnym komponentom miasta. Informacje dostarczone przez

źródła historyczne i kartograficzne zostały zinterpretowane w odniesieniu do zjawisk bardziej ogólnych opisanych przez naukę. Zaowocowało to potrzebą pewnej korekty w dotychczasowych ustaleniach odnoszących się do zabytkoznawczego rozpoznania miasta Dukli.

Rozdział poświęcony aktualnemu stanowi zachowania historycznej kompozycji przestrzenno-architektonicznej miasta odnosi się szczegółowo do rynku z kamienicami, obiektów żydowskich, zespołu kościoła parafialnego pw. św. Marii Magdaleny, reliktyw fortyfikacji, zespołu pałacowo-parkowego, zespołu klasztornego OO. Bernardynów, cmentarzy oraz stanowisk archeologicznych.

Ostatni rozdział *Studium* zawiera wytyczne do ochrony zachowanych elementów historycznego zagospodarowania. Wprowadzony został opis stref konserwatorskich opracowany przez zespół NID i opublikowany w Kurierze Konserwatorskim nr 4 z 2009 roku w artykule „Wnioski w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków do projektów studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin i projektów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego”. Rozdział ten powiązany jest z planszą graficzną przedstawiającą propozycję granic poszczególnych stref ochrony konserwatorskiej.

Opracowanie zostało podzielone w sposób praktyczny na dwa tomy, z których pierwszy zawiera część tekstową, drugi natomiast ilustracyjną, w tym katalog zabytków i obszarów zabytkowych.

Kolejnym ważnym dokumentem jest Strategia Rozwoju Gminy Dukla na lata 2015 – 2022, przyjęta Uchwałą Nr XV/82/15 Rady Miejskiej w Dukli z dnia 10 listopada 2015 r. Jest to dokument określający kierunki rozwoju gminy oraz stanowi podstawowe narzędzie zarządzania strategicznego dla władz samorządowych. Realizacja Strategii ma stymulować zrównoważony rozwój gminy i prowadzić do odczuwalnej poprawy jakości życia mieszkańców. Zamiarem jej twórców jest, aby wypełniały ją nie tylko władze gminy, lecz wszystkie instytucje i organizacje prowadzące tutaj działalność oraz by była wyznacznikiem inicjatyw, wokół których jednoczą się mieszkańcy. Opracowanie składa się z następujących rozdziałów: wprowadzenie, raport diagnostyczny gminy Dukla, analiza SWOT, wizja i kierunki rozwoju gminy Dukla, proces monitorowania strategii, spójność strategii z dokumentami wyższego rzędu.

Podrozdział dotyczący turystyki w gminie Dukla wymienia zabytki wpływające na wysoką atrakcyjność turystyczną regionu. Do miejsc bogatych pod względem kulturowym zaliczono obiekty związane z kultem św. Jana z Dukli: kościół i klasztor OO. Bernardynów w Dukli oraz Pustelnię św. Jana, a także zespół pałacowo-parkowy w Dukli, zespół dworski w Cergowej oraz zagrodę łemkowską w Zydranowej. Do cennych obiektów pod względem kulturowym i religijnym zaliczono cerkwie w: Chyrowej, Olchowcu, Trzianie, Tylawie, Zawadce Rymanowskiej, Zydranowej.

Kulturze i ochronie dziedzictwa poświęcono obszerny podrozdział informujący o wydatkach poniesionych z budżetu gminy na rozwój i ochronę wspomnianych dziedzin. Szczegółowo opisano zadania samorządowych instytucji kultury znajdujących się na terenie gminy Dukla. Podkreślono bardzo bogatą historię i związane z nią dziedzictwo kulturowe. Wskazano najważniejsze zabytki z terenu gminy Dukla:

- Zespół pałacowo – parkowy w Dukli – XVII/XVIII w.

- Zespół dworski w Cergowej – XVIII/XIX w.
- Zespół klasztorny OO. Bernardynów w Dukli – XVIII w.
- Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny w Dukli – XVIII w.
- Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP w Jasionce – XVIII w.
- Kościół pw. św. Michała Archanioła w Wietrznie – XVIII w.
- Pustelnia św. Jana z Dukli w Trzcianie – XIX/XX w.
- Cerkiew grekokatolicka pw. Opieki Marii (obecnie kościół rzym.-kat.) w Chyrowej – XVIII w.
- Cerkiew grekokatolicka pw. Przeniesienia Relikwii św. Mikołaja w Olchowcu – XIX/XX w.
- Cerkiew grekokatolicka (obecnie kościół rzym.-kat.) w Trzcianie – XIX w.
- Cerkiew grekokatolicka w Tylawie (obecnie kościół rzym.-kat.) w Tylawie – XVIII w.
- Cerkiew pw. Narodzenia Bogurodzicy (obecnie kościół rzym.-kat.) w Zawadce Rymanowskiej – XIX w.
- Synagoga w Dukli – XVIII w.
- Cmentarz żydowski w Dukli – XVIII w.
- Ratusz w Dukli – XVII/XVIII w.
- Zagroda łemkowska w Zydranowej – XIX w.

Ponadto wskazano, że w gminnej ewidencji zabytków znajduje się ponad 230 obiektów, wśród nich m.in.: historyczne kościoły, kapliczki, cmentarze, domy, wiatraki i inne obiekty przemysłowe, szkoły, miejsca pamięci narodowej. Oprócz zabytków, które znajdują się w bardzo dobrej kondycji, występują także takie, które wymagają pilnych prac konserwatorskich. Zwrócono uwagę, że część cennych obiektów popadła w ruinę (np. synagoga i cmentarz żydowski w Dukli). Często też obiekty zabytkowe nie są właściwie wyeksponowane w przestrzeni. Nie są także oznakowane w jednolity, atrakcyjny sposób.

Jako jeden z problemów i potrzeb rozwojowych w dziedzinie kultury wskazano niepełne wykorzystanie wysokiego potencjału kulturowego ze względu na braki w infrastrukturze oraz wyposażeniu gminnych instytucji kultury. Aby rozwiązać ten problem zaproponowano poprawę poziomu infrastruktury kulturalnej poprzez przeprowadzenie niezbędnych inwestycji budowlanych i zakup sprzętu, z uwzględnieniem wydarzeń plenerowych. Do pozostałych problemów w dziedzinie kultury zaliczono niewystarczającą dostępność oferty kulturalnej dla osób w wieku 50+ oraz mieszkańców wsi, a także niski poziom czytelnictwa.

Analiza SWOT wskazuje m.in. bogate dziedzictwo kulturowe, w tym zabytki, jako silne strony gminy Dukla. Ustalono, że na rozwój gminy duży wpływ ma wysoki poziom aktywności w zakresie dbania o dziedzictwo kulturowe – działalność muzeów, Ośrodka Kultury w Dukli oraz organizacji pozarządowych.

Jako cel strategii w kwestii ochrony zabytków wpisane zostało zwiększenie atrakcyjności oferty kulturalnej poprzez ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, a także rozwój oferty gminnych instytucji kultury. W działaniu nr 3.2.1 *Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego* pojawił się zapis, że gmina posiada bogate zasoby dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego – zarówno ruchomego, jak

i nieruchomego. Biorąc pod uwagę, że dziedzictwo kulturowe, podobnie jak naturalne, jest zasobem niepowtarzalnym i nieodnawialnym wymaga stałej ochrony i świadomego gospodarowania. Zaproponowano, aby w ramach tego działania gmina uczestniczyła w pracach na rzecz ochrony i rewitalizacji zabytków (m.in. rewitalizacja Dukli) oraz miejsc pamięci narodowej. W celu promocji różnorodności kulturowej gminy organizowane będą imprezy kulturalne, kultywujące lokalne tradycje. Prowadzone będą także działania służące zachowaniu bogatej kultury ludowej regionu, w tym kultury łemkowskiej.

Gmina posiada także dokument pn. Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Dukla na lata 2018-2023, który został przyjęty Uchwałą Nr L/334/18 Rady Miejskiej w Dukli w dniu 22 lutego 2018 r. Dnia 27 lipca 2018 r. Uchwałą Nr LVII/372/18 Rady Miejskiej w Dukli dokonano zmian w dokumencie.

Lokalny Program Rewitalizacji jest dokumentem operacyjnym wskazującym na potrzebę realizacji działań głównie w sferze społecznej oraz dodatkowo w sferze przestrzenno-funkcjonalnej i gospodarczej. Program jest podstawą realizacji przedsięwzięć, które przyczynią się do wyprowadzenia danego obszaru ze stanu kryzysowego. Program został przygotowany w oparciu o Instrukcję Przygotowywania Programów Rewitalizacji w zakresie wsparcia w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020. Na podstawie przeprowadzonej diagnozy wykazano narastanie problemów społecznych na terenie gminy oraz powiązano je z degradacją przestrzeni. Planowane do realizacji działania przyczynią się nie tylko do poprawy estetyki krajobrazu i architektury, ale także do powstania nowych inwestycji, w tym także nowych możliwości spędzania wolnego czasu. Kompleksowa rewitalizacja przyczyni się zatem do wzrostu aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców obszarów dotkniętych problemami społecznymi.

Realizacja działań ma na celu niwelowanie zjawisk kryzysowych oraz wykorzystanie potencjałów na obszarze rewitalizacji. Ostatecznie pozwoli to na wyprowadzenie obszaru ze stanów kryzysowych, co pobudzi rozwój społeczno-gospodarczy, oddziałujący w konsekwencji na całą gminę.

Jako główny cel rewitalizacji stanowiący punkt odniesienia dla pozostałych celów strategicznych określono działania rewitalizacyjne wspierające mieszkańców w budowaniu więzi społecznych oraz rozwoju, zwiększające dostęp mieszkańców do kultury. Na podstawie opracowanego celu głównego procesu rewitalizacji wyznaczono trzy cele strategiczne odnoszące się do wszystkich stref (społecznej, technicznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej i środowiskowej), na które powinna oddziaływać rewitalizacja.

Cel nr 1: Wzmocnienie integracji i aktywności społecznej mieszkańców;

Cel nr 2: Wspieranie rozwoju aktywności kulturalnej;

Cel nr 3: Kształtowanie funkcjonalnej przestrzeni publicznej.

Wymienione cele wzajemnie się uzupełniają, a ich sfery działań wzajemnie się przenikają, dzięki czemu zapewniają komplementarność i spójność LPR.

Cel strategiczny nr 2 został podzielony na dwa cele operacyjne.

Cel operacyjny 2.1: *Zachowanie i popularyzacja kultury i tradycji*, jako kierunki działania przyjął organizację przestrzeni dla działalności artystycznej i kulturalnej, wzbogacenie oferty obiektów kultury oraz prezentację lokalnego dziedzictwa kulturowego.

Natomiast cel operacyjny 2.2: *Aktywizacja zawodowa mieszkańców gminy*, skupiony został na podnoszeniu kwalifikacji zawodowych oraz organizacji szkoleń zawodowych.

Przedsięwzięciem istotnym z punktu widzenia ochrony dóbr kultury stało się przystosowanie ruin komory celnej w Dukli na cele kulturalne. W ramach jego realizacji zaplanowano wykonanie niezbędnych prac porządkowych, remontowo-budowlanych oraz konserwatorskich, które mają na celu zatrzymanie postępującej degradacji ruin murów budynku komory celnej, trwałości technicznej oraz należytego zachowania wątków muru i sklepień przed zawaleniem. W ramach realizacji tego przedsięwzięcia zaplanowano wykonanie następujących zadań:

- wykonanie prac porządkowych i remontowych przy ruinach komory celnej w Dukli w celu udostępnienia mieszkańcom i turystom;
- postawienie tablicy informacyjnej dwustronnej w okolicy ruin komory celnej;
- wydanie informatora „Ścieżka po ważnych zabytkach Gminy Dukla” w nakładzie 1000 szt.

Projekt stanowi odpowiedź na występujący na obszarze gminy brak zorganizowanej przestrzeni publicznej, która uniemożliwia mieszkańcom prowadzenie spotkań oraz organizację imprez i wydarzeń o charakterze lokalnym. Niedostosowana do potrzeb mieszkańców obecna infrastruktura obniża możliwości dalszego rozwoju miejscowości, posiadającej duże walory turystyczne.

Kolejnym ważnym przedsięwzięciem jest udostępnienie zwiedzającym piwnic przedprożowych w rynku w Dukli wraz z przebudową płyty rynku z niezbędną infrastrukturą. W ramach projektu planuje się wykonać przebudowę płyty rynku, drogi otaczającej rynek, modernizację oświetlenia płyty rynku. Dodatkowo przewidziane są prace zabezpieczenia piwnic przedprożowych, które zostaną udostępnione zwiedzającym. Celem tego projektu jest tworzenie warunków do powstawania, funkcjonowania i aktywności obywatelskiej i społecznej poprzez udostępnienie wyremontowanych lokali, umożliwienie rozwoju atrakcyjności turystycznej gminy oraz rozszerzenie działalności organizacji pozarządowych.

Gmina Dukla posiada dwanaście Planów Odnowy Miejscowości. Jednakże zapisy tylko pięciu z nich odnoszą się do obiektów zabytkowych. Należy zwrócić uwagę, że część tych dokumentów utraciła ważność czasową i nie wykonano dotychczas ich aktualizacji.

Plan Odnowy Miejscowości Równe na lata 2014-2020 przyjęty został Uchwałą Nr XLIV/297/14 Rady Miejskiej w Dukli z dnia 23 stycznia 2014 r. Ma on za zadanie aktywizować mieszkańców Równego do wspólnego działania na rzecz rozwoju swojej miejscowości. Jest dokumentem o charakterze planowania strategicznego. Plan odnowy zawiera charakterystykę miejscowości, inwentaryzację zasobów służącą ujęciu stanu rzeczywistego, analizę SWOT, planowanie kierunku rozwoju, przedsięwzięcia wraz z szacunkowym kosztorysem i harmonogramem działań.

Celem działania pod nazwą „Odnowa i rozwój wsi” jest przede wszystkim podniesienie standardu życia i pracy we wskazanej miejscowości, poprzez m.in. realizację określonych priorytetowych inwestycji. Planowane przedsięwzięcia mają zaktywizować mieszkańców do działań prospołecznych, a w konsekwencji przyczynić się do podniesienia atrakcyjności całej miejscowości. Działanie umożliwi rozwój tożsamości społeczności

wiejskiej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich oraz wpłynie na wzrost ich atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej.

Rozdział poświęcony planom w dużej części obejmuje przedsięwzięcia dotyczące zabytkowego kościoła parafialnego. Do niezbędnych działań, które należy podjąć przy zabytku zaliczono:

- remont wieży kościoła;
- odnowienie elewacji zewnętrznej kościoła;
- modernizacja muru okalającego kościół;
- modernizacja drogi procesyjnej wokół kościoła;
- docieplenie ścian budynku katechetycznego;
- wymiana płytek w posadzce w kościele parafialnym;
- budowa ogrodzenia plebanii;
- modernizacja parkingu przy cmentarzu parafialnym.

Plan Odnowy Miejscowości Trzciana został przyjęty Uchwałą Nr XLIV/298/14 Rady Miejskiej w Dukli z dnia 23 stycznia 2014 r. Plan jest jednym z najważniejszych elementów odnowy wsi, jej rozwoju oraz poprawy warunków pracy i życia mieszkańców.

Celem działania „Odnowa i rozwój wsi” jest poprawa jakości życia na obszarach wiejskich poprzez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi oraz promowanie obszarów wiejskich. Umożliwi ono rozwój tożsamości społeczności wiejskiej przy zachowaniu dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich, a także wpłynie na wzrost ich atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej.

Rozdział poświęcony analizie zasobów wsi w dużej części poświęcony jest informacjom dotyczących zabytków. Autor opracowania dokonał szczegółowego opisu kościoła parafialnego w Parafii pw. Chrystusa Króla w Trzcianie oraz Pustelni św. Jana z Dukli na wzgórzu Zaśpít. Podkreślono również dużą rolę zabytków mających wpływ na środowisko kulturowe miejscowości. Jednym z kierunków działań opisanych w Planie jest odnowa i konserwacja zabytkowego kościoła pw. Chrystusa Króla wraz z uporządkowaniem jego zabytkowego otoczenia.

Plan Odnowy Miejscowości Tylawa na lata 2010-2016 został przyjęty Uchwałą Nr XLIV/301/14 Rady Miejskiej w Dukli w dniu 23 stycznia 2014 roku. Obszarem realizacji Planu jest teren miejscowości. Opracowanie zawiera charakterystykę miejscowości, inwentaryzację zasobów służącą ujęciu stanu rzeczywistego, mocne i słabe strony miejscowości, (czyli analizę SWOT), planowane kierunki rozwoju wraz z szacunkowym kosztorysem i harmonogramem działań.

Celem planu jest podtrzymanie atrakcyjności miejscowości Tylawa, jako miejsca zamieszkania, a także zaplanowanie oraz przeprowadzenie tego w sposób dostępny, oczekiwany i popierany oraz wykonalny dla jej społeczności. Plan ma charakter „planu małych kroków” w kierunku wielkich celów, które podejmowane przez mieszkańców przy finansowym i organizacyjnym wsparciu Gminy Dukla mają doprowadzić do trwałej poprawy miejscowych warunków życia.

Rozdział poświęcony analizie zasobów wsi wymienia walory kulturowe dawnej cerkwi wraz z wyposażeniem. W opracowaniu dotyczącym oceny zasobów miejscowości wskazano na średnie znaczenie zabytków w środowisku kulturowym. Natomiast

w zadaniach do realizacji w dziedzinie zabytków określono odnowę i konserwację zabytkowego kościoła pw. Wniebowzięcia NMP w Tylawie wraz z uporządkowaniem jego zabytkowego otoczenia.

Plan Odnowy Miejscowości Wietrzno na lata 2009-2015 został przyjęty Uchwałą Nr XLIV/302/14 Rady Miejskiej w Dukli. Jest planem otwartym, stwarzającym możliwość jego aktualizacji w zależności od potrzeb społecznych i uwarunkowań finansowych. Oznacza to, że mogą być dopisywane do niego nowe zadania, a także to, że może zmienić się kolejność ich realizacji, w zależności od uruchomienia i dostępu do funduszy UE. Plan odnowy zawiera charakterystykę miejscowości, inwentaryzację zasobów służącą ujęciu stanu rzeczywistego, analizę SWOT, planowanie kierunku rozwoju, przedsięwzięcia wraz z szacunkowym kosztorysem i harmonogramem działań.

Celem planu jest podtrzymanie lub odtworzenie atrakcyjności miejscowości Wietrzno, jako miejsca zamieszkania, a także zaplanowanie oraz przeprowadzenie tego w sposób dostępny, oczekiwany i popierany oraz wykonalny dla jej społeczności.

W sferze ochrony zabytków dokument analizuje dość szczegółowo kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła w Wietrznie. Wspomniane zostały również położone w lesie, na szczycie Góry Grodzisko, ślady średniowiecznego grodu, będące przedmiotem badań archeologicznych oraz przyszłej jego rekonstrukcji.

Analiza zasobów miejscowości wskazuje na średnie znaczenie zabytków w środowisku kulturowym. Planowanymi do realizacji zadaniami w Wietrznie w dziedzinie ochrony zabytków jest odnowa i konserwacja zabytkowego kościoła pw. św. Michała Archanioła w Wietrznie wraz z uporządkowaniem jego otoczenia.

Plan Odnowy Miejscowości Zyndranowa na lata 2013-2019 został zatwierdzony Uchwałą Nr XLIV/303/14 Rady Miejskiej w Dukli z dnia 23 stycznia 2014 roku.

Plan jest dokumentem, który określa strategię działań w sferze społeczno-gospodarczej na lata 2013-2019. Podstawą opracowania Planu jest Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miejscowości Zyndranowa, przyjęty Uchwałą Nr XXX/195/05 Rady Miejskiej w Dukli z dnia 11 marca 2005 r., Strategia Rozwoju Gminy Dukla na lata 2007-2010, przyjęta Uchwałą Nr XIII/73/07 Rady Miejskiej w Dukli z dnia 14 listopada 2007 r. oraz Wieloletni Plan Inwestycyjny Gminy Dukla na lata 2007-2013.

Celem działania „Odnowa i rozwój wsi” jest poprawa jakości życia na obszarach wiejskich poprzez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi oraz promowanie obszarów wiejskich. Umożliwi ono rozwój tożsamości społeczności wiejskiej przy zachowaniu dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich, a także wpłynie na wzrost ich atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej.

Rozdział poświęcony analizie zasobów wsi w dużej części poświęcony jest informacjom dotyczącym zabytków. Autor opracowania dokonał szczegółowego opisu Muzeum Kultury Łemkowskiej z ekspozycją etnograficzno-historyczną oraz pamiątkami bitwy dukielskiej. Wspomniana jest również położona w pobliżu muzeum oddana do użytku w 1985 r. cerkiew prawosławna ze starym ikonostasem.

Ocena zasobów miejscowości wskazuje na średnie znaczenie zabytków na środowisko kulturowe. Planowanymi do realizacji zadaniami w dziedzinie zabytków w miejscowości Zyndranowa jest odnowa i konserwacja zabytkowej zagrody muzealnej

wraz z uporządkowaniem jej zabytkowego otoczenia oraz odnowa cmentarza z I wojny światowej.

Tereny gminy zostały w dużej części objęte funkcjonującymi w chwili obecnej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Zgodnie z uzyskanymi informacjami obejmują one 23514 ha powierzchni gminy.

Istotnym dokumentem jest Uchwała Nr XXX/195/05 Rady Miejskiej w Dukli z dnia 11 marca 2005r. w sprawie uchwalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy Dukla. Zgodnie z zapisami treści dokumentu uchwalono:

- 1) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Dukla,
- 2) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miejscowości: Cergowa, Jasionka, Lipowica, Nowa Wieś, Zboiska,
- 3) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miejscowości: Chyrowa, Głójsce, Iwła,
- 4) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miejscowości: Nadole, Teodorówka,
- 5) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miejscowości: Łęki Dukielskie, Wietrzno,
- 6) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miejscowości Równe,
- 7) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miejscowości: Barwinek, Trzciana, Tylawa, Zawadka Rymanowska, Zydranowa,
- 8) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miejscowości: Mszana, Olchowiec, Ropianka, Smereczne, Wilsznia,

obejmujące łącznie obszar gminy Dukla w granicach administracyjnych, zwane dalej planami.

Rozdział IV cytowanej uchwały dotyczy zasad ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków, dóbr kultury współczesnej i krajobrazu kulturowego. Umieszczono tutaj wykaz obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, które podlegają prawnej ochronie dóbr kultury na podstawie przepisów szczególnych. Są to:

- Zespół Pałacowo-Parkowy w Dukli,
- Zespół Dworski wraz z pozostałościami parku w Cergowej,
- Kościół parafialny pod wezwaniem Świętej Marii Magdaleny w Dukli,
- Kościół i klasztor OO Bernardynów w Dukli,
- Kościół parafialny pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Jasionce,
- Kościół parafialny pod wezwaniem Świętego Archanioła Gabriela w Wietrznie,
- Cerkiew pod wezwaniem Matki Boskiej Opieki wraz z cmentarzem przycerkiewnym w Chyrowej,
- Cerkiew w Olchowcu,
- Cerkiew wraz z cmentarzem przycerkiewnym w Trzcianie,
- Cerkiew wraz z cmentarzem przycerkiewnym w Tylawie,
- Cerkiew pod wezwaniem Opieki Najświętszej Marii Panny w Zawadce Rymanowskiej,
- Synagoga w Dukli,

- Ratusz w Dukli,
- Zabytkowa kamienica w Dukli, Rynek 2,
- Zabytkowa kamienica w Dukli, Rynek/ 3 Maja 2,
- Dom przy ul. Pocztowej 13 w Dukli, (Dom pod Lipami),
- Komora Celna w Dukli,
- Dom nr 23 i spichlerz w Olchowcu,
- Zabudowa gospodarcza w Zyndranowej,
- Cmentarz Żydowski w Dukli,
- Pozostałości parku w Wietrznie,
- Założenie parkowe w Dukli.

W w/w obiektach utrzymuje się dotychczasowe przeznaczenie i zagospodarowanie terenu. W przypadku zmiany funkcji lub zasad zagospodarowania terenu obowiązuje dostosowanie do przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu, w obrębie którego znajduje się dany obiekt.

Ponadto wskazuje się strefę ochrony konserwatorskiej, obejmującą tereny wpisane do rejestru zabytków oraz otoczenie obiektów wpisanych do rejestru zabytków w rozumieniu ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W granicach strefy ochrony konserwatorskiej obowiązują przepisy szczególne dotyczące ochrony zabytków oraz następujące zasady:

- ochrona istniejącej substancji zabytkowej, obiektów małej architektury, układów dróg i założeń zieleni,
- przekształcanie formy architektonicznej istniejącej zabudowy nieobjętej ochroną realizować należy w nawiązaniu do zasadniczych cech formy architektonicznej obiektów objętych ochroną; nie może ono spowodować obniżenia wartości kulturowych obiektów objętych ochroną,
- wykonywanie noworealizowanych sieci elektroenergetycznych i telekomunikacyjnych wyłącznie w wersji kablowej,
- zapewnienie nadzoru archeologicznego w przypadku wykonywania wszelkich prac ziemnych w obrębie zabytku lub w jego otoczeniu w rozumieniu ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Kolejno obejmuje się ochroną obiekty zabytkowe wpisane do ewidencji zabytków, w stosunku do których obowiązują następujące zasady:

- utrzymuje się obiekty zabytkowe i zakazuje się przekształceń powodujących obniżenie ich wartości historycznych, estetycznych lub architektonicznych,
- dopuszcza się przebudowę, nadbudowę i rozbudowę oraz zmianę funkcji obiektów zabytkowych przy zachowaniu cech stylowych, gabarytów bryły, kształtu dachu i detalu architektonicznego,
- rozbiórka obiektów może być przeprowadzona w wypadkach uzasadnionych po uzyskaniu pozytywnej opinii właściwego organu do spraw ochrony zabytków, stosownie do przepisów szczególnych i wykonaniu na koszt inwestora inwentaryzacyjnej dokumentacji pomiarowo-fotograficznej,
- projekty zmian związane z naruszeniem elementów konstrukcyjnych lub przekształceniem wyglądu zewnętrznego obiektów oraz dotyczące bezpośredniego

sąsiedztwa tych obiektów muszą uwzględniać przepisy odrębne dotyczące ochrony zabytków.

Kolejne paragrafy odnoszą się do krajobrazu kulturowego gminy. Została ustanowiona strefa ochrony krajobrazu kulturowego, obejmującą wybrane układy zabytkowe. W granicach tej obowiązują następujące zasady:

- ochrona istniejącej substancji zabytkowej, w szczególności układów zabytkowych i obiektów kubaturowych, obiektów małej architektury, układów dróg i założeń zieleni,
- lokalizację nowych budynków oraz przekształcanie formy architektonicznej istniejącej zabudowy nie objętej ochroną, realizować należy w nawiązaniu do zasadniczych cech formy architektonicznej obiektów objętych ochroną, obowiązuje zharmonizowanie skali zabudowy historycznej i współczesnej oraz wkomponowania elementów współczesnych w sposób nie naruszający charakteru miejsca i gabarytów obiektów historycznych,
- wykonywanie noworealizowanych sieci elektroenergetycznych i telekomunikacyjnych wyłącznie w wersji kablowej,
- zakaz tworzenia konkurencyjnych, zwłaszcza negatywnych dominant, zachowanie osi widokowych na obiekty zabytkowe.

Ochroną objęto obiekty ważne dla krajobrazu kulturowego gminy, związane z historycznym oraz teraźniejszym krajobrazem kulturowym gminy:

- Pomnik ku czci pomordowanych Żydów (mogiła rozstrzelanych) – Las Błudna w Barwinku.
- „Złota Studzienka” u stóp Góry Cergowa w Cergowej.
- Pomnik „Krzyż Pojednania” św. Jana z Dukli i Papieża Jana Pawła II w Dukli.
- Dom Sądu Grodzkiego w Dukli.
- Bursa Żydowska w Dukli.
- Cmentarz wojenny z okresu I i II Wojny Światowej w Dukli.
- Kościół Narodowy w Łękach Dukielskich.
- Kościół parafialny w Równem.
- Pomnik ku czci poległych żołnierzy armii radzieckiej i armii czechosłowackiej na wzgórzu 534 w Teodorówce.
- Mogiła rozstrzelanych (mogiła zbiorowa i pomnik) ku czci pomordowanych bojowników – Tylawa „Dziurdź”.
- Muzeum Łemkowskie w Zyndranowej.
- Cmentarz wojenny z okresu II Wojny Światowej w Zyndranowej.

W stosunku do w/w obiektów wprowadzono ochronę istniejącej substancji zabytkowej, w szczególności obiektów kubaturowych, obiektów małej architektury i założeń zieleni, a także właściwą ekspozycję oraz dbałość o detale.

Paragraf 32 cytowanego rozdziału odnosi się do stanowisk archeologicznych. Wskazano stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków archeologicznych, które podlegają ochronie prawnej zgodnie z wymaganiami przepisów szczególnych:

- Stanowisko archeologiczne w Łękach Dukielskich (nr rej. A-a 559/70),
- Stanowisko archeologiczne w Łękach Dukielskich (nr rej. A-a 112/94),
- Stanowisko archeologiczne w Wietrznie (nr rej. A-461-2/69),

- Stanowisko archeologiczne w Wietrznie (nr rej. A-a 463/69),
- Stanowisko archeologiczne w Równem (nr rej. A-460/69),
- Stanowisko archeologiczne w Równem (nr rej. A-a 451/68),
- Stanowisko archeologiczne w Równem (nr rej. A-113/94).

W granicach tych stanowisk archeologicznych obowiązuje zakaz prowadzenia wszelkich działań i prac ziemnych mogących spowodować degradację ich wartości naukowej i kulturowej.

Dodatkowo wskazano strefę ochrony archeologicznej, obejmującą otoczenie stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych, które podlegają ochronie prawnej zgodnie z wymaganiami przepisów szczególnych. W granicach strefy ochrony archeologicznej obowiązują następujące zasady i wymagania:

- podejmując działania zmierzające do zmiany dotychczasowego zagospodarowania w granicach strefy ochrony archeologicznej należy zapewnić nadzór archeologiczny,
- przy wydawaniu właściwej, wymaganej odrębnymi przepisami, decyzji administracyjnej należy podać informację o obecności stanowiska archeologicznego.

Ponadto wskazuje się stanowiska archeologiczne wpisane do ewidencji zabytków archeologicznych. W granicach tych stanowisk podejmując wszelkie działania zmierzające do zmiany dotychczasowego zagospodarowania należy uzyskać zgodę właściwego organu do spraw ochrony zabytków archeologicznych oraz zapewnić nadzór archeologiczny. Natomiast przy wydawaniu właściwej, wymaganej odrębnymi przepisami, decyzji administracyjnej należy podać informację o obecności stanowiska archeologicznego.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Łęki Dukielskie – Wietrzno 2 został przyjęty Uchwałą Nr IV/18/19 Rady Miejskiej w Dukli z dnia 30 stycznia 2019 r. Rozdział 3 § 11. ust. 12 i 13. odnosi się do zasad zagospodarowania wynikających z potrzeby ochrony krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury współczesnej. Została ustalona strefa ochrony konserwatorskiej, obejmująca stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków archeologicznych, oznaczone na rysunku planu symbolami 9.76MN1, 9.78MN, a także stanowiska archeologiczne wpisane do ewidencji zabytków archeologicznych, oznaczone na rysunku planu symbolami 9.1MN1, 9.12MN2, 9.13MN2, 9.14MN2, 9.69MN2, 9.70MN2, 9.71MN2, 19.2MN2, 19.6MN2, 19.7MN2, 19.12MN2. Ponadto § 13 dotyczący terenów zabudowy mieszkaniowo-usługowej wyznacza się ochronę konserwatorską stanowisk archeologicznych wpisanych do ewidencji zabytków archeologicznych, w granicach terenu oznaczonego na rysunku planu symbolem 19.1M. W paragrafie dotyczącym terenów zabudowy usługowej U1 i U2 pojawił się zapisy o ochronie konserwatorskiej stanowisk archeologicznych wpisanych do ewidencji zabytków archeologicznych, oznaczonych na rysunku planu symbolami 9.1U2, 19.1U2, 19.2U. Zapisy § 17 odnoszące się do terenów rolnych R zawierają m. in. informację o wprowadzeniu ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych wpisanych do ewidencji zabytków archeologicznych, w granicach terenów oznaczonych na rysunku planu symbolami 9.1R, 9.4R, 9.5R, 9.6R, 9.7R, 9.8R, 9.9R, 9.11R, 19.1R, 19.2R, 19.3R. Kolejne strefy ochrony konserwatorskiej dla stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych, oznaczone na rysunku planu symbolami 9.36KDL, 9.38KDL zostały ustalone w granicach terenów dróg publicznych klasy zbiorczej KDZ. Ponadto w granicach terenów

oznaczonych na rysunku planu symbolami 9.3KDW1, 9.11KDW2, 9.24KDW2, 9.38KDX1, 9.39KDX1, 19.7KDX1 obowiązuje ochrona konserwatorska stanowisk archeologicznych wpisanych do ewidencji zabytków archeologicznych.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Równe 2 został uchwalony w dniu 27 listopada 2019 roku Uchwałą Nr XIX/107/19 Rady Miejskiej w Dukli. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków zostały określone w § 7. Jednym z zapisów jest wyznaczenie na rysunku planu obiektu kapliczki z okresu 1800 –1850, zlokalizowanej na posesji przy ul. Dworskiej 25, wpisanej do gminnej ewidencji zabytków. Dla w/w obiektu ustanawia się następujące zasady jej ochrony:

- zakazuje się jego przekształcania powodującego obniżenie wartości historycznych, estetycznych lub architektonicznych;
- dopuszcza się jego remont pod warunkiem zachowania formy, gabarytu i detali architektonicznych;
- na działce, na której znajduje się obiekt zabytkowy zakazuje się lokalizowania wolnostojących nośników reklamowych, roślinności, urządzeń, budynków i innych obiektów budowlanych przesłaniających fasadę obiektu zabytkowego.

Zapisy § 17 dotyczące terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej MN1 i MN 2 wprowadzają ochronę konserwatorską stanowisk archeologicznych wpisanych do ewidencji zabytków archeologicznych, oznaczonych na rysunku planu symbolami 15.15MN2, 15.26MN2, 15.27MN2. Kolejny paragraf odnoszący się do terenów zabudowy mieszkaniowo-usługowej MU1 i MU2, wprowadza ochronę konserwatorską stanowisk archeologicznych wpisanych do ewidencji zabytków w granicach terenu oznaczonego na rysunku planu symbolem 15.2MU1. Ponadto dla terenów oznaczonych na rysunku planu symbolami 15.8RM, 15.11RM, wyznaczonych jako tereny zabudowy zagrodowej RM, ustalono ochronę konserwatorską stanowisk archeologicznych wpisanych do ewidencji zabytków. Kolejny zapis planu dotyczący terenów zabudowy usługowej U1 i U2 wprowadza ochronę konserwatorską stanowisk archeologicznych wpisanych do ewidencji zabytków w granicach terenu oznaczonego na rysunku planu symbolem 15.1U2. Przy zabudowie terenów rolnych oznaczonych na rysunku planu symbolami 15.1R, 15.2R, 15.6R obowiązuje ochrona konserwatorska stanowisk archeologicznych wpisanych do ewidencji. Zapisy planu dotyczące terenów dróg również odnoszą się do ochrony stanowisk archeologicznych. W granicach terenów oznaczonych na rysunku planu symbolami 15.2KDGP, 15.1KDW1, 15.4KDW1, 15.28KDW2 obowiązuje ochrona konserwatorska stanowisk archeologicznych wpisanych do ewidencji zabytków archeologicznych.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Chyrowa, Głojsce, Iwła 2 został przyjęty Uchwałą Nr XXVIII/165/15 Rady Miejskiej w Dukli z dnia 13 września 2016 r. Przepisy dotyczące ochrony zabytków wynikające z treści planu w kwestii terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, zabudowy zagrodowej, terenów rolnych oraz dróg ustalają ochronę stanowisk archeologicznych wpisanych do ewidencji zabytków archeologicznych, znajdujących się na terenie miejscowości Chyrowa, Głojsce oraz Iwła. W granicach terenów oznaczonych na rysunku planu symbolami 5.21MN2, 6.1MN2, 6.5MN2, 6.6MN2, 6.11MN2, 5.10RM1, 6.12RM, 5.3R, 5.4R, 5.6R, 5.8R, 6.2R, 6.5R,

5.1KDW1, 6.1KDW2, 6.7KDW, 5.9KDX1, 6.3KDX obowiązuje ochrona konserwatorska stanowisk archeologicznych wpisanych do ewidencji zabytków archeologicznych.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Nadole, Teodorówka 2 obejmuje obszar wyodrębniony z miejscowości Nadole oraz Teodorówka, w granicach określonych w załączniku nr 1 do uchwały Nr XXVIII/164/16 z dnia 13 września 2016. W rozdziale II zostały określone zasady ochrony krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury. Istotnym ustaleniem jest objęcie ochroną pomnika na wzgórzu 534 w Teodorówce. W stosunku do tego obiektu obowiązują następujące zasady jego ochrony: dopuszcza się remonty z zachowaniem jego dotychczasowej formy i gabarytów, natomiast zakazuje się lokalizacji zieleni o wysokości powyżej 1,5 m w granicach terenu oznaczonego na rysunku planu symbolem 16.1ZP. W kolejnym rozdziale zostały ustalone zapisy dotyczące ochrony stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenach zabudowy jednorodzinnej mieszkalnej, terenach rolnych oraz terenach dróg wewnętrznych. W granicach terenów oznaczonych na rysunku planu symbolami 11.5MN1, 11.7MN1, i 11.1R, 16.2R, 16.3R, 16.4, 11.24KDW2, 11.25KDW, 11.5KDX obowiązuje ochrona konserwatorska stanowisk archeologicznych wpisanych do ewidencji zabytków archeologicznych.

6. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ZASOBU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

a. Zarys historii obszaru gminy Dukla.

Gmina Dukla położona jest przy południowej granicy Polski, w południowo-zachodniej części województwa podkarpackiego, w powiecie krośnieńskim. Powierzchnia gminy wynosi 235 km², co stanowi 25,4 % powierzchni tego powiatu. W skład gminy wchodzi 22 miejscowości, z których Dukla jest siedzibą gminnych władz samorządowych. Obszar gminy zamieszkuje 14816 osób (2012 rok), średnia gęstość zaludnienia wynosi 63 osoby/km².

Dukla jest gminą miejsko-wiejską leżąca około 30 km na południe od Krosna. Jest ona bardzo zróżnicowana, zarówno pod względem geograficznym, jak i społeczno-gospodarczym. Północna część gminy posiada charakter rolniczy, ze znacznym udziałem różnego rodzaju działalności usługowej i produkcyjnej, której koncentracja ma miejsce w mieście Dukla. Południowa część gminy to tereny o wysokich wartościach przyrodniczych, objęte różnego rodzaju formami ochrony przyrody. Wchodzą one w skład swoistego obszaru funkcjonalno-przestrzennego, przebiegające z zachodu na wschód wzdłuż granicy ze Słowacją, skupiającego różne formy ochrony przyrody w łańcuchu karpackim. Przez gminę przebiega z północy na południe droga krajowa nr 9 stanowiąca „oś społeczno-gospodarczą gminy”.

Ziemie gminy Dukla zamieszkałe były od najdawniejszych czasów. Świadczą o tym znaleziska archeologiczne sięgające epoki starszej kamienia. We wsi Cergowa odkryto ślady człowieka z okresu neolitu, były to liczne wyroby z margla, zaś z okresu brązu i żelaza pochodzą wykopaliska w Wietrznie i Równem. Ślady osad rzymskich odkryto w Równem, Cergowej, Dukli i Teodorówce. Już w starożytności doliną Jasiołki prowadził szlak handlowy ze Słowacji i Węgier do Polski. Brak jest śladów osadnictwa z okresu wczesnego średniowiecza, czego powodem może być fakt, że były to w tym czasie tereny sporne polsko-ruskie, nęskane licznymi najazdami, co nie sprzyjało osiedlaniu się i życiu ludzi. Nowożytne osadnictwo zaczęło się tu kształtować dopiero między XIV a XVI wiekiem, i z tego okresu pochodzi większość miejscowości. Ważną rolę odegrały osadzające się tu obce ludy – osady na prawie włoskim, zakładane po wykarczowaniu karpackich kniei.

Poniżej zaprezentowano krótki zarys historyczny każdej miejscowości z terenu gminy.

Miasto Dukla położone jest wśród wzniesień Beskidu Dukielskiego. Najstarsza wzmianka o Dukli pochodzi z 1366 r., kiedy po raz pierwszy została wymieniona w dokumencie wystawionym we Włodzimierzu, potwierdzającym podział i darowiznę dóbr swoim bratankom przez właściciela miejscowości i licznych wsi Jana Suchywilka, arcybiskupa gnieźnieńskiego i kanclerza na dworze króla Kazimierza Wielkiego. Prawa miejskie otrzymała w 1380 roku. Miasto zostało założone na "trakcie węgierskim", wiodącym z północy na południe Europy. Po śmierci Janusza Suchywilka, wraz z całym kluczem Kobylańskim stanowiła własność jego bratanków. W rodzinie Kobylańskich

miasto pozostało przez cały wiek XV. Miało wtedy charakter rolniczy. W 1503 roku w drodze zamiany za Mojkowice koło Krakowa, przeszła w posiadanie Stanisława Cikowskiego. W 1540 r. od wdowy po Cikowskim kupił Duklę Jan Jordan z Zakliczyna. Nowy właściciel otrzymał od króla Zygmunta Starego przywilej dla Dukli, na odbywanie dwóch dorocznych jarmarków i cotygodniowych targów. Po Janie dziedzicem został Wawrzyniec Jordan, który w 1568 roku przekazał Duklę jako posag swojej córce Zofii. Po jej śmierci miasto dziedziczyli jej synowie. Ważnymi dla miasta wydarzeniami był przywilej króla Zygmunta III Wazy z 1588 roku na sprzedaż i skład win węgierskich oraz ustanowienie w 1595 r. komory celnej. W 1600 roku miasto przeszło na własność Krzysztofa Drohojowskiego, który w rok później sprzedał je Andrzejowi z Kurozwęk Męcińskiemu. Po śmierci Andrzeja Męcińskiego, w wyniku podziału majątku właścicielką części Dukli zostaje jego żona, która sprzedała ją Franciszkowi Wandalinowi Mniszchowi. Na dworze Mecińskich zatrzymał się na odpoczynek w 1656 r. król Jan Kazimierz, wracający z wygnania na Śląsku po szwedzkim najeździe do Lwowa. Trasa królewska wiodła przez Żywiec, Lubowolę, Nowy Sącz, Żmigród, Duklę i Łańcut. W rok później Duklę złupiły najemne wojska siedmiogrodzkie księcia Jerzego Rakoczego. W 1661 roku wybuchła epidemia morowego powietrza. Zmarło wtenczas wielu mieszkańców miasta i okolicznych miejscowości. W tym też czasie zmarł Franciszek Mniszech. W latach 1703-1707 w mieście stacjonowały wielokrotnie obce wojska, czyniąc wiele strat. W tym też czasie znacznie ucierpiały dobra Męcińskich. Prawdopodobnie dlatego sprzedał on swoją część Józefowi Wandalinowi Mniszchowi. Od tego czasu Mniszchowie (ród czeski, pochodzący z Kończyc Wielkich na Morawach, przybyli do Polski za czasów panowania Zygmunta Augusta) stali się właścicielami całego miasta. W XVIII w. nawiedziły ją pożary, najgroźniejszy w 1758 roku. Od 1742 r. dziedzicem Dukli zostaje Jerzy August Wandalin Mniszech. Zawarł on w 1750 roku małżeństwo z Marią Amalią, córką Henryka Brula, wszechwładnego ministra skarbu Polski i Saksonii, na dworze króla Augusta III. Na sejmie konwokacyjnym Jerzy popierał stronnictwo saskie. Po wyborze Stanisława Poniatowskiego na króla ominęły go zaszczyty i stanowiska. Obrażony na króla opuścił Warszawę i osiadł w Dukli. Jerzy i Amalia uczynili z Dukli ośrodek kultury i życia politycznego. Przebudowali zamek, którego wnętrza otrzymały wystrój rokokowy, zgodnie z ówczesną modą, obok zamku na resztkach dawnych murów obronnych wzniesione zostały dwie oficyny, na północ od zespołu zamkowego założony został park. W zamku mieścił się teatr, grano w nim sztuki autorów francuskich i polskich, istniała dworska kapela. Wnętrza zdobiły obrazy znanych mistrzów, starożytne antyki, cenne militaria, artystyczne meble. Założył też Mniszech w Dukli Łożę Wolnomularską. W zamku utrzymywał własne wojsko tzw. milicje nadworną, w skład której wchodziła doborowa chorągiew dragonów. W tym okresie przystąpiono do budowy kościoła i klasztoru Bernardynów. O lokalizację w Dukli tej świątyni ubiegali się, w związku z beatyfikacją w 1773 roku Jana z Dukli, bernardyni. W latach 1764-65 Mniszchowie przystąpili do budowy drugiej świątyni, która stanęła w miejscu drewnianego kościoła. Od 1766 roku odbywało się tutaj 7 dorocznych jarmarków i cotygodniowe poniedziałkowe targi. W 1768 roku Jerzy Mniszech nadał miastu konstytucję, w której m.in. nałożył obowiązek nauczania dzieci bez względu na wyznanie. W okresie działalności konfederacji barskiej, na tych terenach w latach 1769-1772 Mniszchowie wspierali konfederatów. Jerzy

W. Mniszech oficjalnie do konfederacji nie przystąpił i żadnej funkcji w jej władzach nie piastował. Maria Amalia bardzo często bywała w Presowie, Zborowie, gdzie przebywały władze konfederacji. Bliskie kontakty łączyły ją z biskupem kamienieckim Krasińskim i księciem Karolem Radziwiłłem. W latach 1769-1770 częstym gościem na dukielskim dworze był Kazimierz Pułaski, najśłynniejszy partyzant konfederacki. Zamierzał on nakłonić Mniszcha do przekazania pod komendę konfederacką dworskiej dragonii. Nie udało mu się jednak tego dokonać. 30 kwietnia 1772 roku zmarła Maria Amalia, druga żona Jerzego W. Mniszcha. Niedługo po jej śmierci Duklę zajęły wojska austriackie, dokonujące I rozbioru Polski. Zespół dworski został zajęty na koszary dla wojska, a słynna dragonia i oddziały mniszchowskie zostały wcielone do armii zaborcy. W 1774 roku odbył się ślub Józefiny ze Szczęsnym Potockim. Jerzy August W. Mniszech zmarł w 1778 roku, w rok po jego śmierci Józefina sprzedała Duklę Józefowi Ossolińskiemu. Po zniesieniu przez władze austriackie dawnego, polskiego podziału kraju Dukla stała się stolicą jednego z 18 cyrkułów. Od Ossolińskich kupił Duklę Franciszek Stadnicki. Po jego śmierci Dukla stała się własnością Męcińskich. Po przeniesieniu stolicy cyrkułu do Jasła, prześladowane pożarami miasteczko podupadło i straciło ostatecznie na znaczeniu, gdyż ośrodki życia gospodarczego przeniosły się w pobliże nowo wybudowanych linii kolejowych. Rozwój przemysłu naftowego pod koniec XIX w. przyniósł ożywienie gospodarcze, działała tu rafineria przetwarzająca surowiec wydobywany w Wilszni, Ropiance i Smerecznym. U schyłku XIX w. Dukla liczyła 3000 mieszkańców, w tym około 2400 Żydów. W czasie I wojny światowej Dukla znalazła się kilkakrotnie na linii walk. Najtrudniejszy był okres od końca grudnia 1914 roku do maja 1915 roku, kiedy to w Dukli stacjonowały wojska rosyjskie. W czasie działań wojennych spłonęła część miasta. Lata międzywojenne przyniosły odbudowę i wzrost ludności do około 4 tys. W czasie II wojny światowej w wyniku niemieckiej polityki eksterminacji utworzone zostało w Dukli getto. Uwięzieni w nim Żydzi pracowali w kamieniołomie i przy budowie dróg. W 1943 roku zebranych w nim Żydów podzielono na trzy grupy. W pierwszej liczącej około 2000 osób (kobiety, dzieci, starcy) wywieziono samochodami do Krosna, a stamtąd do obozu zagłady w Bełżcu. W drugiej liczącej około 100 osób znalazła się inteligencja żydowska. Kilkoma samochodami wywieziono ich do Barwinka do lasu i tam na stoku góry Błudnej rozstrzelano. Rozbieranie i ustawianie Żydów w kolejce do rozstrzelania nadzorowała policja żydowska Judendienstordnung. Do grupy trzeciej zakwalifikowano zdrowych i silnych mężczyzn (około 200), których zakwaterowano w budynkach żydowskich przy ul. Cergowskiej. Pracowali oni przy budowie dróg i w kamieniołomie w Lipowicy. W czasie I i II wojny światowej toczyły się tu zaciekle walki. Największe straty poniosło miasto we wrześniu 1944 roku, kiedy znalazło się w centrum ogromnej bitwy o Przełęcz Dukielską. W wyniku walk frontowych we wrześniu 1944 roku miasto zostało w 90% zniszczone. Po wojnie Dukla przez całe lata odbudowywała się, a później rozbudowywała. Pięć lat po wojnie liczyła 560 mieszkańców. W czasie obchodów 1000-lecia państwa polskiego mieszkało tu już 1333 osoby. W 1984 roku miasto zostało odznaczone za zasługi wojenne Krzyżem Grunwaldu. Od podstaw tworzono po wojnie przemysł drzewny, usługi, szkolnictwo. W 1947 roku powstało w Dukli Liceum Ogólnokształcące, później Technikum Mechanizacji Rolnictwa, muzeum, kino. Działalność kulturalną i rekreacyjną rozwijał i rozwija Ośrodek Kultury w Dukli.

Barwinek to wieś położona w pobliżu granicznego grzbietu Beskidu Niskiego, u wylotu Przełęczy Dukielskiej, na granicy ze Słowacją, przy międzynarodowej drodze E371 na południe Europy. Założona przez Wołochów w XVI w. U schyłku XIX w. dobra dawniej Męcińskich zakupili wiedeńscy przemysłowcy Thonetowie. Działał tu duży tartak. Wyrabiano też elementy do giętych mebli i drzazgi do zapalek. Miejscowość zniszczona została w czasie walk o Przełęcz Dukielską w 1944 r. Na północ od wsi u podnóża Błudnej, za doliną potoku Szeroki znajduje się zbiorowa mogiła ponad 500 Żydów z Dukli, Jaślisk, Rymanowa, rozstrzelanych przez Niemców 13 sierpnia 1942 roku. Obecnie znajduje się tam pomnik. Na zachód od wsi znajduje się rezerwat przyrody „Modrzyna” (resztką dawnego lasu modrzewiowego). Przed Domem Ludowym w Barwinku znajduje się obelisk poświęcony żołnierzom Wojsk Ochrony Pogranicza pełniących służbę w ochronie granicy w latach 1918-2007.

Cergowa jest wsią podmiejską, od Dukli oddzielona jest rzeką Jasiołką. Wieś lokowana była na prawie niemieckim w 1359 r., jako wieś królewska. Od 1384 roku Cergowa należała do biskupstwa przemyskiego. Jej dzieje kształtowały się podobnie, jak sąsiednich miejscowości. Od 1786 roku należała do cyrkułu leskiego, później z siedzibą w Sanoku, a od 1867 roku do powiatu krośnieńskiego. W 1934 roku weszła w skład gminy Nadole. Wieś posiada dwa przysiółki Zarszyn i Zakluczyna oraz przy drodze do Jasiołki osiedle Kolonia.

Chyrowa to wieś w dolinie potoku Iwelka w Beskidzie Dukielskim, 10 km od Dukli. Założona została w XIV w. Stanowiła własność Bogoriów. Po otrzymaniu przez Duklę praw miejskich, stanowiła uposażenie wójta miasta. W XV wieku przeniesiona została na prawo wołoskie, a w 1504 roku ponownie przeniesiono ją na prawo niemieckie. Wieś prawie doszczętnie zniszczona została w czasie operacji karpacko-dukielskiej, podczas II wojny światowej w 1944 roku. Po wojnie miejscowa ludność łemkowska została przesiedlona w części do ZSRR, a w części na Ziemię Zachodnie. Gospodarstwa przejęli pogorzelnicy z „Doliny Śmierci”.

Głójscę położone są w dolinie Iwelki, 8 km od Dukli. Po raz pierwszy wymienione są w dokumencie Kazimierza Wielkiego wydanym we Włodzimierzu, na mocy którego stały się własnością Kobylańskich. W okresie międzywojennym wraz z pobliską Draganową były ośrodkiem ruchu ludowego. W 1937 r. jej mieszkańcy brali udział w strajku chłopskim, uczestniczyli w manifestacjach w Dukli. W okresie II wojny światowej, w czasie operacji karpacko-dukielskiej koncentrował się tutaj przed natarciem korpus kawalerii gen. Baranowa, tu nastąpiła również koncentracja 25 korpusu pancernego 70-tej dywizji piechoty. W wyniku działań wojennych wieś została prawie doszczętnie zniszczona.

Iwła jest położona na zachód i w odległości 5 km od Dukli, w dolinie rzeki Iwelka. Pierwsze wzmianki o miejscowości pochodzą z XIV w. Na północ od wsi na stokach Gór Iwelskich znajduje się przysiółek Helenówka. Odkryte tu zostały ciekawe stanowiska archeologiczne ceramiki sznurowej. W czasie I wojny światowej miały tu miejsce krwawe walki: w grudniu 1914 roku i 6 maja 1915 roku. W dniach 12-14 września 1944 roku miała tu miejsce słynna, górską bitwą pancerną. Przeszło tędy od Głójsc natarcie kawaleryjskie korpusu gen. Baranowa. Oddziały czechosłowackie w bardzo trudnych warunkach

atmosferycznych zdobyły Iwłę i Chyrową. Iwła została zniesiona z powierzchni ziemi. Teren ten po wojnie nazwano „Doliną Śmierci”.

Jasionka została założona w 1386 roku przez sołtysa z Równego – Michała, który otrzymał od biskupa przemyskiego Eryka przywilej lokowania wsi na surowym korzeniu. Wieś otrzymała nazwę Byskopeswald (Biskupi Las). Jasionka była lokowana na prawie niemieckim, a pierwszy jej ślad istnienia pochodzi z roku 1391. Po kilku latach w dokumentach sądowych pojawia się nazwa Biskupice lub Nowa Jasionka. Ta druga nazwa dotyczy prawdopodobnie innej miejscowości – Nowej Wsi, która wtedy stanowiła część Jasionki. W latach 1386 do 1939 wieś stanowiła własność biskupstwa przemyskiego. Miejscowość została znacznie zniszczona w 1474 i 1657 w czasie wojen polsko-węgierskich. W 1756 roku wybudowany został obecny kościół parafialny, konsekrowany w roku 1791. W roku 1896 kronikarze po raz pierwszy odnotowują istnienie „Złotej Studzienki”. W czasie II wojny światowej 9 września 1939 r. w walce z Niemcami w Jasionce zginęło 17 polskich żołnierzy z wycofującego się plutonu Wojska Polskiego.

Mszana położona jest na zachód od Tylawy, w dolinie potoku Mszanka, w odległości 13 km od Dukli. Jako osada Mszana była znana już w 1366 roku. Należała wówczas do Janusza Suchywilka, a następnie do jego bratanków. Wcześniej musiała się rządzić prawem polskim, jeżeli w roku 1369 Kazimierz Wielki zezwolił na przeniesienie jej na prawo niemieckie. U schyłku XVI wieku miejscowość dzierżawił Jakub Warszycki. Od tego czasu, aż do końca XIX wieku wieś była własnością Męcińskich. Osada była dobrze zagospodarowana, był tu młyn, tartak, folusz i olejarnia. Bez większych zniszczeń przeszła tu I wojna światowa. Pod koniec lat dwudziestych wzorem Tylawy ludność Mszany w większości przeszła na prawosławie (schizma tylawska). Obok starej cerkwi stanęła cerkiew prawosławna zwana czasownią.

Lipowica położona jest na stokach góry Kilanowskiej, znajdują się tu kamieniołom oraz największe skupisko jaskiń szczelinowych w pobliskich Karpatach fliszowych. W kamieniołomie pozyskiwane są i przerabiane kruszywa mineralne na potrzeby drogownictwa i budownictwa. Jest to największy na Podkarpaciu producent kruszyw drogowych. Najstarsza wzmianka o wsi pochodzi z 1373 roku. Miejscowość stanowiła własność Janusza Sychywilka, a po nim jego bratanków i ich potomków. Była też we władaniu, wraz z Duklą, Cikowskich, a u schyłku XVI wieku w rękach Oktawiana Gucci. W późniejszym okresie dzieliła losy klucza dóbr dukielskich.

Łęki Dukielskie to wieś na północ od Dukli. Wraz z przysiółkami Myszkowskim i Pałacówką są jedną z największych wsi w okolicy. Najstarsza wzmianka o wsi pochodzi z 1366 roku, kiedy to Janusz Suchywilk ofiarował swe dobra bratankom. W rękach Kobyłańskich znajdowała się aż do końca XVI wieku. W pewnych okresach była zastawiona oraz dzierżawiona. W czasie II wojny światowej, szczególnie w 1944 roku koncentrowały się tu oddziały partyzanckie AK, działające w ramach „Burzy”, natomiast we wrześniu przeszła część sowieckiego natarcia na Kobyłany, Draganową i Głojsce, na południe od wsi w rejonie wzgórza Franków boje toczył I Korpus Czechosłowacki.

Nadole znajduje się przy drodze Dukla – Nowy Żmigród, stanowiąc przedmieście Dukli. Pierwsza wzmianka o Nadolu pochodzi z 1366 roku. Po otrzymaniu przez Duklę praw miejskich była wieś jej przedmieściem (Przedmieście Niżne). Pod nazwą Nadole miejscowość występuje od XVII wieku. Od 1934 roku wieś była siedzibą władz gminy, do

której wchodziło 12 wsi. Podczas operacji karpacko-dukielskiej Nadole zostało w znacznej części zniszczone.

Nowa Wieś znajduje się nad Jasiołką u podnóża góry Cergowej. Pierwotnie stanowiła przysiółek Jasionki, zwany Nową Jasionką, wymieniony w 1419 roku, później być może Cergowej. Jako odrębna wieś rozwinęła się w XIX wieku.

Olchowiec to wieś nad potokiem Wilsznia. Założona została w połowie XVI wieku na prawie wołoskim. Najpierw była w posiadaniu rodziny Wojszyków, później aż do XIX w. wchodziła w skład majątku Stadnickich. Dawna wieś tuż przed wybuchem II wojny była dużo bardziej rozbudowana niż obecnie. Jeszcze w czasie II wojny światowej znaczna część Olchowian została wywieziona do Związku Radzieckiego, natomiast w 1947 roku, w ramach Akcji „Wisła” na ziemię zachodnie wywieziono 9 rodzin, z których 2 powróciły.

Ropianka założona została, jako osada w XVI wieku, przez Stadnickich ze Żmigrodu, kolonizujących dorzecze górnej Wisłoki. W 1868 roku powstała tu kopalnia ropy naftowej, w 1885 założono tu pierwszą w kraju Szkołę Praktyczną Wierceń. We wrześniu 1944 roku działały tu oddziały kawaleryjskie korpusu gen. Baranowa. W 1947 roku mieszkańców wysiedlono na Ziemię Zachodnie; pozostały tu tylko trzy rodziny pracowników kopalni.

Równie to wieś założona około połowy XIV wieku, kiedy to król Kazimierz Wielki zezwolił w 1352 roku mieszczaninowi z Sanoka Dytmarowi ją założyć. Początkowo była to wieś królewska, ale już w 1386 roku biskup przemyski Eryk z Winsen herbu Mora wydał w Krośnie dokument o założeniu wsi. W roku 1474 wojska węgierskie najechały na południowe ziemie polskie, niszcząc Duklę i okoliczne wsie, w tym Równie. W kolejnych latach wieś nawiedzały kolejno zarazy, najazdy Tatarów i powódzie. Do czasu I rozbioru Polski, Równie należało do ziemi sanockiej, pod zaborem austriackim do cyrkułu leskiego, a od 1867 roku do powiatu krośnieńskiego. Pod koniec XIX wieku odkryto na terenie Równego złoża ropy naftowej, co przyczyniło się do znacznej poprawy jakości życia mieszkańców.

Teodorówka położona jest przy bocznej drodze z Dukli do Iwli. Prawdopodobnie pierwotnie zwała się Przedmieście Wyżne. Pod tą nazwą przeszła pod koniec XVI w. w ręce Męcińskich. Obecna nazwa pochodzi od imienia córki Jana Męcińskiego Teodory. Wieś przeważnie stanowiła własność dziedziców Dukli i dzieliła jej losy. W czasie walk w 1944 r. znalazła się na odcinku najkrwawszych zmagañ. Odbudowana po wojnie.

Trzciana położona jest w dolinie Jasiołki, przy szosie z Dukli do Tylawy. Założona na początku XVI w. na prawie początkowo wołoskim, potem niemieckim. W okresie późniejszym miejscowość stanowiła własność dziedziców Dukli: Męcińskich, Mniszców i znów Męcińskich, co potwierdzają liczne dokumenty. W 1927 roku w czasie tzw. schizmy tylawskiej znaczna część mieszkańców przeszła na prawosławie. Na zachód od drogi wybudowano prawosławną drewnianą cerkiew, rozebraną po II wojnie światowej.

Tylawa to wieś w Beskidzie Dukielskim, przy głównej drodze na trasie do Barwinka. Pierwsza wzmianka o niej pochodzi z XV wieku. W XIX w. należała do braci Thonetów, działał tu duży tartak. Była pierwszą na Łemkowszczyźnie wsią, której mieszkańcy zbiorowo przeszli na prawosławie. Bezpośrednią przyczyną tzw. schizmy tylawskiej był konflikt z miejscowym proboszczem greckokatolickim.

Wietrzno położone jest w dolinie Jasiołki, oddalone 5 km od Dukli, przy drodze z Dukli na Zręcin. Najwcześniejsza wzmianka o Wietrznie pochodzi z 1227 roku. W latach osiemdziesiątych XIX wieku odkryto tu „olej skalny” – ropę naftową, powstały kopalnie czynne do dziś. Od 1888 r. działała w Wietrznie, przeniesiona z Ropianki, zawodowa szkoła naftarska – Praktyczna Szkoła Wiercenia kanadyjskiego. W czasie II wojny światowej Wietrzno było ośrodkiem ruchu oporu.

Zawadka Rymanowska położona jest na południe od Dukli, jej początki sięgają 1487 r., kiedy biskup przemyski Jan z Targowisk lokował wieś na prawie wołoskim, wówczas pod nazwą Trzcianka. Jako Zawadka pierwszy raz wymieniana jest w 1552 r. Od początku swojego istnienia do 1772 r. należała do klucza jaśliskiego, będącego częścią dóbr rzymskokatolickich biskupów przemyskich. W przywileju lokacyjnym przewidziano 1 łan na uposażenie parafii prawosławnej, którą erygowano jednak dopiero po upływie wieku.

Zboiska to wieś nad Jasiołką na północ od Dukli. Pierwsza wzmianka o niej pochodzi z 1227 r., gdy była własnością opactwa cysterskiego w Koprzywnicy. Dokument posiadania wsi potwierdził cystersom, w 1360 roku król Kazimierz Wielki. W 1474 roku wieś została spustoszona przez oddziały węgierskie Tomasza Tarczaya. Niszczyli też Zboiska w 1657 roku Siedmiogrodzianie, a w 1703 i 1704 roku wojska szwedzkie i saskie. Po 1772 roku Austriacy wybudowali tędy drogę murowaną z Dukli do Lwowa.

Zydranowa znajduje się nad rzeką Panną, 2 km na wschód od Przełęczy Dukielskiej. Osada założona podobno przez rycerza Zyndrama z Maszkowic w XV w. Podczas bitwy o Przełęcz Dukielską w czasie II wojny światowej zacięte walki toczono tu pomiędzy Zydranową a Barwinkiem. Korpus czechosłowacki poniósł tu wielkie straty. Wieś odznaczona w 1969 r. na wniosek byłego dowódcy korpusu gen. L. Svobody czechosłowackim orderem Rudej Hvezdy.

b. Krajobraz kulturowy.

Krajobraz kulturowy to – zgodnie z definicją zawartą w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.

Gmina Dukla położona jest w południowo-wschodniej Polsce, w województwie podkarpackim, w centralnej części Beskidu Niskiego, w obrębie Karpat Wschodnich, będących fragmentem łuku karpackiego (Karpat fliszowych), w dorzeczu Jasiołki. Przez gminę przebiega droga krajowa nr 19 (Radom – Rzeszów – Miejsce Piastowe – Barwinek), trasa międzynarodowa prowadząca na południe Europy. Gmina swoim obszarem obejmuje najniższą część Beskidu Niskiego, zwaną Beskidem Dukielskim. Od południa gmina graniczy ze Słowacją. Gmina Dukla leży w obszarze przejściowym, gdzie stykają się wpływy klimatu górskiego i podgórskiego oraz klimatu zaciszy śródgórskich. Istotnie na jego parametry wpływa Przełęcz Dukielska, przez którą z równin węgierskich wieją bardzo silne wiatry południowe i południowo-zachodnie.

W taki naturalny krajobraz wpisuje się działalność człowieka, która na przestrzeni wieków znacznie zmieniała teren obecnie istniejącej gminy Dukła. W przeszłości gmina nie posiadała jednolitego oblicza etnicznego. Elementy etniczne, zachowując cechy odrębne, przenikały się i wpływały na siebie, co w rezultacie doprowadziło do wytworzenia wielonarodowej kultury, dziś widocznej w postaci zachowanych obiektów dawnej architektury, przede wszystkim sakralnych. Już samo ich rozmieszczenie wskazuje na charakter etniczny danej miejscowości. Na terenie gminy znajdują się dawne cerkwie greckokatolickie, rzymskokatolickie kościoły, świątynia polskokatolicka oraz żydowska synagoga. Świeckie budynki o charakterze mieszkalnym i gospodarczym znajdują się w każdej miejscowości gminnej. Pierwotnie budowane one były według wcześniej przyjętego założenia. Do dziś większość układów ruralistycznych wiosek jest zatarta, co w głównej mierze spowodowane jest nową zabudową, która nie dostosowuje się do zastanego układu. Pojedyncze wioski w wyniku działań po II wojnie światowej zostały znacznie zniszczone. W szerokorozumiany krajobraz kulturowy wpisują się ponadto założenia cmentarzy wyznaniowych, a także kapliczki i figury przydrożne. Również komponowana zieleń stanowi element takiego krajobrazu; należy tu wymienić założenia parkowe, zalesienia terenów polnych oraz zasadzenia drzew w otoczeniu świątyń. Jeśli chodzi o kapliczki i figury przydrożne, to stanowią one nieodłączne elementy krajobrazu polskiego. Na terenie gminy Dukła zachowanych jest kilkadziesiąt tego typu przykładów tzw. małej architektury, w każdej miejscowości.

Gmina bogata jest w szereg ukształtowanych szlaków turystycznych: pieszych, rowerowych, konnych, przyrodniczych i tematycznych, które wiodą przez tereny Beskidu Niskiego. Tereny te, stanowiące alternatywę dla Bieszczadów, posiadają idealne warunki do uprawiania turystyki.

Wszystkie wyżej przedstawione elementy krajobrazu gminy Dukła stanowią przestrzeń historyczną, która w ciągu wieków świadomie była kształtowana przez człowieka.

W krajobraz kulturowy wpisują się ponadto wartości niematerialne. Taką wartością jest m.in. herb gminy Dukła. Herb o białym polu herbowym przedstawia trzy rogi myśliwskie koloru czarnego, ułożone w roztrój (w „młynek”). Okucia rogów oraz ich paski są koloru złotego. Herb pochodzi od herbu rodowego Trąby używanego przez rodzinę Jordanów, założycieli miasta. Używany jest od XVI wieku. Wartością niematerialną jest również tradycja ludowa, kultywowana na terenie gminy przez lokalne stowarzyszenia na licznie organizowanych imprezach, czy spotkaniach.

c. Zabytki nieruchome.

Zabytek nieruchomy to zgodnie z definicją zawartą w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Teren gminy Dukla obfituje w zabytki nieruchome, do których należą kościoły, cerkwie, dzwonnice kościelne, plebanie, kaplice, zabudowanie dworskie, parki, tradycyjne budownictwo drewniane, a nadto cmentarze wyznaniowe i miejsca pamięci.

Poniżej przedstawiono w układzie alfabetycznym opis najcenniejszych zabytków z terenu gminy.

Cergowa – pozostałości zespołu dworskiego. Zespół dworsko-parkowy usytuowany jest w południowo-zachodniej części wsi, ograniczony od wschodu, południa i północy drogą publiczną, od zachodu rzeką Jasiołką. Początki założenia sięgają 1 połowy XIX wieku. Sam dwór zbudowany został w dwóch fazach. Starsza część jest murowana dwutraktowa, trzyosiowa z gankiem frontowym, nakryta dachem czterospadowym. W sieni wartościowym elementem jest trzon kominowy w układzie „gacie”. Ta część dworu ma cechy architektury przełomu XVIII i XIX wieku. Nowsza część dworu, drewniana, dobudowana została od wschodu w 1 połowie XX wieku. Obecnie obiekt znajduje się w stanie ruiny. W pobliżu dworu znajduje się kamienna studnia (bez części naziemnej), być może starsza niż dwór. W bezpośrednim sąsiedztwie dworu znajduje się park z cennym starodrzewiem. Dwór, wraz z parkiem, na terenie którego znajduje się cenny starodrzew, stanowi wartościowy przykład dawnej siedziby ziemiańskiej.

Cergowa – spichlerz dworski. Spichlerz dworski wchodził w skład zabudowań dużego folwarku, należącego do rzymskokatolickiej kapituły w Przemyślu. Usytuowany jest na północ od dworu. Postawiony kalenicowo do drogi przez wieś. Budynek murowany jest z cegły, otynkowany, pokryty blachą. Więźba dachu jest odsłonięta. Wewnątrz konstrukcja stolcowa, z zastrzałami. Spichlerz zbudowany na rzucie prostokąta, trójkondygnacyjny, trójosiowy, nakryty dachem siodłowym. Na kalenicy znajduje się drewniana wieżyczka na rzucie prostokąta, pokryta siodłowym, dwuspadowym dachem. Połaci dachu głównego z prostokątnymi powiekami, niesymetrycznie rozmieszczonymi. Nad ścianą południowo-zachodnią znajduje się gzyms profilowany. Okna w kształcie zbliżonym do kwadratu, natomiast w najwyższej kondygnacji w kształcie prostokąta. Nad drzwiami wejściowymi znajduje się daszek pulpituowy. Wewnątrz konstrukcja słupowa z zastrzałami.

Chyrowa – cerkiew greckokatolicka, obecnie kościół filialny pw. MB Opieki. Świątynia w Chyrowej jest przykładem budowli sakralnych wznoszonych na zachodniej i środkowej Łemkowszczyźnie, które klasyfikowane są jako cerkwie typu północno-zachodniego, tzw. wariant młodszy. Cerkiew wzniesiona została prawdopodobnie w 1780 r. (data „21 czerwca 1780” w nadprożu portalu zach. zapisana łaciną i cyrylicą). Według niektórych badaczy starszą częścią cerkwi, datowaną na rok 1707 lub 1770, są murowane z kamienia prezbiterium i zakrystia. Gruntowny remont świątyni miał miejsce w 1932 r. (rozebrano wówczas zachatę, przekształcono chór muzyczny, wymieniono strop w babińcu, dachy pokryto blachą). Cerkiew w Chyrowej była parafialną dekanatu dukielskiego. Po wysiedleniu ludności ukraińskiej cerkiew została przejęta przez kościół rzymskokatolicki; była świątynią filialną Parafii w Dukli. W 1982 r. rozpoczęto rozbiórkę obiektu, szczęśliwie jednak wstrzymaną. W 1983 r. obiekt został przejęty przez Parafię w Iwli. Cerkiew jest orientowana, umiejscowiona w centralnej części wsi, w dolinie potoku Iwielka, po wschodniej stronie drogi Iwla-Mszana. Teren cerkiewny otoczony jest murem z dzikiego kamienia. W obrębie ogrodzenia zachowało się kilka nagrobków.

Obiekt jest trójdzielny, złożony z kwadratowego prezbiterium zamkniętego półkoliście, przy którym od północy znajduje się czworoboczna zakrystia, również zamknięta półkoliście (od północy), nieznacznie szerszej nawy na rzucie kwadratu oraz węższego, prostokątnego babińca, ujętego wieżą i poprzedzonego niewielkim, prostokątnym przedsionkiem. Bryła złożona jest z trzech zasadniczych członów – murowanego prezbiterium, masywniejszej i wyższej od niego nawy oraz zdecydowanie górującej nad całością wieży. Prezbiterium i zakrystia są murowane z kamienia łamanego i niewielkiej ilości cegły, otynkowane. Nawa, babiniec i przedsionek drewniane, konstrukcji zrębowej, wieża o pochyłych ścianach, ujmująca babiniec, konstrukcji słupowo-ramowej zwieńczona jest pseudoizbicą. Zrąb nawy wzmocniony został lisicami. Część drewniana cerkwi posadowiona na kamiennej podmurówce. Ściany drewnianej części cerkwi pobite gontem, izbica szalowana deskami w pionie. Dachy nad nawą, prezbiterium i zakrystią ukształtowane w formie ośmiopłociowych kopuł z załomem, zwieńczone zostały pseudolatarniami z makowicami i żelaznymi krzyżami. Na wieży dach o dzwonowato wyrzuszonych czterech połaciach, zwieńczony baniastym hełmem. Nad kruchtą dach dwuspadowy. Połacie dachowe pokryte są blachą.

Dukla – zespół kościelny, ul. Trakt Węgierski. Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny stanowi jeden z najcenniejszych i najlepiej zachowanych zabytków sztuki rokoka na terenie Polski, wraz z dzwonnica i ogrodzeniem tworzy malowniczy, spójny stylistycznie zespół. Kościół pw. św. Marii Magdaleny wzniesiono około 1461 r., jako drewniany, w XVI w. wzmiankowane jest w źródłach murowane prezbiterium kościoła. W 1738 r. miał miejsce pożar miasta, podczas którego spłonęła drewniana nawa. Do odbudowy świątyni przystąpiono w 1742 r. z inicjatywy właściciela Dukli Józefa Wandalina Mniszcha, marszałka wielkiego koronnego i kasztelana krakowskiego, wtedy też dokonano gruntownej barokizacji kościoła. Prace budowlane zostały przerwane śmiercią marszałka w 1747 r. oraz pożarem, powrócono do nich w 1764-65 r. za sprawą Jerzego Augusta Wandalina Mniszcha, syna Józefa. Dobudowano wówczas dwie kaplice, wymurowano chór, wykonano nowe wyposażenie dekorację wnętrza. W efekcie tych prac powstał kościół o jednorodnym stylowo, rokokowym wnętrzu. W 1810 r. miał miejsce pożar kościoła, po którym nadano elewacjom kościoła uproszczoną formę. Kolejny pożar strawił część kościoła w 1885 r., szkody usunięto tego samego roku. W 1905 r. dostawiono do kościoła dobudówki przy bocznych ścianach nawy i przedsionek przy kruchcie południowej prezbiterium. Na skutek działań wojennych kościół doznał dotkliwych uszkodzeń w latach 1914 i 1944. W czasie prac restauratorskich w latach 1945-1948 naprawiono sklepienia i mury, założono nową więźbę dachową i pokrycie z blachy. Na początku lat 50. XX w. przeprowadzono doraźną restaurację dzwonnicy po uszkodzeniach wojennych, kolejne remonty miały miejsce w latach 60. i 70. XX w. W latach 1965-1966 poddano konserwacji wyposażenie ruchome wnętrza kościoła i dekorację malarską. W latach 1989-1991 wymieniono pokrycie dachowe, osuszono mury i zlikwidowano wysolenia, a w 1992 roku wymieniono odeskowanie i pokrycie hełmu na dzwonnicy. W początkach XXI w. poddano kościół, dzwonnica oraz elementy zagospodarowania działki kompleksowym pracom konserwatorskim, w efekcie których zespół odzyskał dawny blask. Zespół kościoła parafialnego w Dukli usytuowany jest w centrum miasta, na północny-zachód od rynku, przy współczesnej drodze międzynarodowej Radom-Barwinek,

na terenie płaskim, ograniczonym kamiennym murem, z wieńcem drzew wewnątrz. Kościół jest orientowany, wybudowany na rzucie wydłużonego prostokąta, przechodzącego w węższe, zamknięte trójbocznie z zewnątrz, półkola apsydą wewnątrz, prezbiterium. Do jednoprzęsłowego prezbiterium dobudowano od północy prostokątną zakrytą, a od południa także kruchtę z niewielkim, kwadratowym przedsionkiem. Trójprzęsłowa nawa rozbudowana jest po bokach; przy pierwszym przęsle o ośmioboczne, symetryczne kaplice, przy pozostałych przęsłach nawy o symetryczne dobudówki, a od zachodu o prostokątny przedsionek. Smukła nawa i prezbiterium przekryte są dachami rozpiętymi na tej samej wysokości, pięciospadowym nad prezbiterium i dwuspadowym nad nawą, z sygnaturką, zakończonym od frontu szczytem ze spływami wolutowymi. Kaplice, niższe od nawy, zwieńczono kopułami z czterobocznymi, przeszklonymi latarniami nakrytymi kopułkami. Przybudówki nawy i prezbiterium przekryto dachami pulpitowymi, a przedsionek dachem dwuspadowym. Kościół wymurowany jest z kamienia i cegły, dachy pokryte blachą miedzianą, niewielki przedsionek zakryty skrzęto z żeliwnych elementów. Elewacje rozczłonkowane są pilastrami wspierającymi wydatny, profilowany gzyms wieńczący, obiegający kościół. Dzwonnica usytuowana jest na zachód od kościoła, na jego osi. Wybudowana na rzucie zbliżonym do kwadratu, jednotraktowa, czterokondygnacyjna, niepodpiwniczona, przekryta została czteropłaciowym hełmem z lukarnami, zwieńczonym pseudolatarnią ze stożkowym przekryciem, wymurowana z kamienia i cegły, dach kryty blachą miedzianą. Naroża ujęte są w monumentalne pilastry w wielkim porządku, podtrzymujące wydatny gzyms wygięty półkoliście w części środkowej. W elewacji zachodniej nad głównym wejściem i oknami umieszczono półkoliście wygięte gzymsy, podobnie ozdobiono elewację wschodnią.

Dukla – zespół klasztorny OO. Bernardynów. Zespół bernardyński w Dukli jest cennym przykładem barokowego założenia klasztornego. Jego bryła, bogate wyposażenie ze zbiorem snycerki rokokowej i neobarokowej oraz ogromne walory widokowe, usytuowanego na wzgórzu wśród podgórskiego krajobrazu, stanowią o wyjątkowej wartości w skali regionu. W 1739 r. marszałek wielki koronny Józef Wandalin Mniszech, właściciel Dukli, ofiarował zakonowi Bernardynów obszerną działkę na przedpolu miasta, na północ od jego rynku. Do końca lat 50. XVIII w. funkcjonował na miejscu tym drewniany kościół, wzniesiony z inicjatywy chorążego sanockiego Józefa Bukowskiego, przy którym osadził się klasztor, wybudowany w latach 1742-1750 z fundacji chorążego łomżyńskiego Kazimierza Łętowskiego. W latach 1761-1764 wybudowano nowy, murowany budynek kościoła, ze wspólnej fundacji Kazimierza Łętowskiego, Antoniego Mrozka i ks. Jana Giermańskiego. Projekt przypisywany jest Leonardowi Andrysowi, nadwornemu architektowi Mniszchów, prace budowlane prowadził warsztat mistrza murarskiego z Krosna Jana Zaydela. W latach 1770-1773 dobudowano z inicjatywy Jerzego Augusta Wandalina Mniszcha dwie wieże i wykonano fasadę z bogatą dekoracją. Kościół i klasztor ucierpiał podczas pożaru w 1833 r., całkowicie spłonęło wnętrze. Wnętrze kościoła przebudowano w latach 1899-1902, staraniem gwardiana Czesława Bogdalskiego pod kierunkiem Karola Knausa, dobudowano monumentalną absydę oraz prawdopodobnie kaplicę św. Jana z Dukli, przebudowano także chór muzyczny i wprowadzono kolumny wydzielające prezbiterium od nawy. Zespół ucierpiał w czasie działań wojennych w 1944 r., jednak uszkodzenia naprawiono doraźnie, a do

poważniejszego remontu przystąpiono w 1954 r., prace skoncentrowały się na elewacjach i dachach świątyni i klasztoru. Ostatnie prace przy elewacjach kościoła i klasztoru zostały zakończone przed kilkoma laty. Zespół klasztorny Bernardynów w Dukli, złożony z kościoła, klasztoru i obiektów gospodarczych, usytuowany jest w pobliżu centrum miasta, na północny-zachód od rynku, na terenie ograniczonym kamiennym murem z bramami, o lekkim spadku w kierunku południowym ku dolinie lokalnej rzeki Dukielki. Kościół wraz z przylegającym do niego klasztorem stanowi centrum rozległego założenia klasztorowego, poprzedzony jest obszernym dziedzińcem od południa, zwrócony prezbiterium na północ. Jest trzynawowy, bazylikowy, z prezbiterium tej szerokości co nawa główna, zakończonym półkolistą absydą, z węższymi o połowę nawami bocznymi, na których przedłużeniu znajdują się od północy zakrystia i kaplica św. Jana z Dukli, od południa przedsionek sięgający poza ściany naw bocznych. Bryła kościoła zdominowana jest przez dwie wieże zwieńczone hełmami, ramującymi fasadę. Korpus nawowy prostopadłościenny, przekryty dachem dwuspadowym, nawy boczne, przekryte dachami pulpitowymi, są wysokości połowy nawy głównej, z dwoma wieżami dobudowanymi na ich przedłużeniu od południa. Kościół wymurowano z kamienia i cegły, dachy pokryto blachą miedzianą. Elewacja frontowa, południowa, rozplanowana jest symetrycznie, trójosiowa, z wieżami w skrajnych osiach i szczytem pośrodku, trzykondygnacyjna, rozczłonkowana kompozytowymi pilastrami wspierającymi belkowanie, pomiędzy którymi rozmierzono uskokowe płyciny o urozmaiconym wykroju, dekorowana dodatkowo oknami o różnym kształcie z obramieniami z kluczem, nadokiennikami, zwisami kwiatowo-owocowymi, gzymsami nadokiennymi. Pozostałe elewacje i apsyda rozczłonkowane są pilastrami podtrzymującymi gzyms, skromne. Klasztor przylega do kościoła; od północy znajduje się teren gospodarstwa a od zachodu rozległy ogród z sadem. Wybudowany na rzucie prostokąta, złożony z trzech dwutraktowych skrzydeł i wschodniego jednotraktowego, zgrupowanych wokół prostokątnego wirydarza, z korytarzem wewnątrz. Budynek jest w całości podpiwniczony, piętrowy, jedynie skrzydło wschodnie parterowe, przekryty dachami trójspadowymi połączonymi ze sobą, murowany z kamienia i cegły, z dachami pokrytymi blachą, w piwnicach sklepienie kolebkowe, w krużgankach i pomieszczeniach klasztornych krzyżowo-kolebkowe i krzyżowe. Elewacje skromne, rozczłonkowane są gładkimi pseudopilastrami podtrzymującymi wydatny, profilowany gzyms.

Dukla – synagoga. Obiekt wzniesiony został w 1758 roku po spaleniu się wcześniejszej, drewnianej. Spalona została w 1940 roku; po 1957 roku projektowano adaptację jej na magazyn paliw. obecnie zachowana jest w stanie trwałej ruiny. Położona jest na południowy wschód od rynku. Budowla jest orientowana, budowana z otoczków rzecznych, kamienia łamanego oraz cegły barokowej przy sklepieniach i bimie, pierwotnie była tynkowana, prawdopodobnie też podpiwniczona. Założona jest na rzucie kwadratu, przykryta była dachem czterospadowym, posiadała parterowe przybudówki przy elewacjach zachodniej i północnej, mieszczące przedsionek, bibliotekę i salę modlitw dla kobiet. Obecnie budynek pozbawiony jest dachu i sklepień; zachowane są mury do wysokości korony. Widoczne są ślady na elewacjach po przybudówkach parterowych. Zachowana jest wnęka po Aron Hakodesz, cokół bimy, ślady polichromii na ścianach.

Przy zachodniej elewacji znajduje się dobrze zachowany kamienny portal z napisem hebrajskim.

Dukla – zespół cmentarzy żydowskich (stary i nowy). Cmentarz założony został z inicjatywy Jerzego A. W. Mniszcha przy dawnej drodze Węgierskiej w 1767 roku. Wydzielone miejsce na „grzebowisko żydowskie” zatwierdził dokumentem bp Kajetan Sołtyka. Na mapie katastralnej z 1851 roku bok wschodni założenia dochodził do linii drogi. W 2 połowie XIX wieku został powiększony przy zachodnim boku. Położony jest w południowej części miasta, przy trasie do Barwinka, po jej zachodniej stronie. Składa się z dwóch części pozostających przy zachodnim boku w bezpośrednim sąsiedztwie, oddzielonych dróżką: starszej z 1767 roku i nowszej z około 1870 roku. Grzebano tu zastrzelonych Żydów miejscowych i z okolicznych miejscowości. W czasie II wojny światowej Niemcy wywieźli stąd dużą część nagrobków, by regulować nimi potok w Smerecznem, i użyć do budowy schodów w tamtejszej strażnicy granicznej. Stary cmentarz otoczony jest niskim murem kamiennym, znajduje się na nim ruina domu przedpogrzebowego, zachowało się tu około 200 macew w stanie dużego zniszczenia. Nowy cmentarz mniejszy od starego, również otoczony jest kamiennym murem z bramką, na jego terenie zachowało się około 300 nagrobków.

Dukla – zespół pałacowo-parkowy, ul. Trakt Węgierski. Zespół złożony z pałacu, dwóch oficyn, kaplicy, lodowni oraz parku z ogrodzeniem stanowi przykład pałacowej architektury rezydencjonalnej o wyjątkowych walorach architektonicznych i krajobrazowych, unikatowy w skali województwa przykład założenia „entre court et jardin”. Pierwotny zamek w Dukli powstał około połowy XVI w. z inicjatywy Jana Jordana, w 1636 r. znajdował się już w ruinie. Wzniesiono zatem na jego miejscu nowy pałac (ok. 1636-1638). Staraniem Franciszka Bernarda Mniszcha powstała piętrowa budowla na rzucie kwadratu, z frontem od południa, ustawiona w obrębie fortyfikacji bastionowych w typie „palazzo in fortezza”. Po pożarze w 1758 r., w latach 1764-1765, z inicjatywy Jerzego Augusta Wandalina Mniszcha i jego małżonki Mari Amalli z Bruhlów, pałac odbudowano czyniąc go elementem późnobarokowej rezydencji w typie „entre court et jardin”. Projekt prawdopodobnie wykonał architekt drezdeński Jan Fruderyk Knobl, a pracami budowlanymi kierował Leonard Andrys, nadworny budowniczy Mniszchów. Wówczas nadbudowano pałac o jedną kondygnację, przeorientowano go według osi wschód-zachód, ramując jednocześnie elewację frontową (zachodnią) dwoma oficynami nadbudowanymi na dawnych, skazamantowanych bastionach. Założono także ogrody geometryczne wyposażone w budowle ogrodowe i małą architekturę (teatr, mostki kamienne, ławy ogrodowe, ogrodzenie, wazy). W 1779 r. właścicielami założenia pałacowego zostali Ossolińscy, następnie Stadniccy, Męcińscy, ostatnimi przedwojennymi właścicielami byli Tarnowscy. Pałac niszczone był pożarami w latach 1810, 1821 i 1848, przebudowany został w 1875 r. staraniem Adama Męcińskiego, wtedy zmieniono podziały wewnętrzne parteru, wystrój wszystkich elewacji. Po działaniach I wojny zrujnowany, w międzywojniu stał niezamieszkały, a po doszczętnym zniszczeniu podczas II wojny światowej stał jako wypalona ruina bez dachu i stropów do 1962 r., kiedy to rozpoczęto remont i częściową rekonstrukcję formy pałacu. Oficyny służyły pierwotnie jako mieszkania dla służby, później też i dla właścicieli. Zostały częściowo zniszczone podczas działań wojennych w latach 1941-44,

odremontowane w 1958 r. Park, założony w 1758 r. w stylu francuskiego ogrodu geometrycznego, został przekształcony w XIX wieku w park krajobrazowy. W parku zachowana jest neogotycka kaplica wybudowana zapewne w 1875 roku oraz lodownia. Zespół pałacowo-parkowy znajduje się na północ od miasta lokacyjnego z rynkiem, w części miejscowości usytuowanej w widłach rzek Jasiołki i Dukielki, od zachodu ogranicza go droga międzynarodowa ul. Trakt Węgierski. Obiekty kubaturowe zgrupowane są w południowej części założenia. Pałac o stylistyce barokowej wybudowany został na rzucie zbliżonym do kwadratu, o prostopadłościennym, dwupiętrowym bryle przekrytej wysokim dachem mansardowym. Ściany zbudowane są kamienia i cegły, stropy z lat 60. XX w. są żelbetowe, dach mansardowy kryty blachą. Elewacja frontowa zachodnia siedmioosiowa rozczłonkowana jest płytkimi ryzalitami w skrajnych osiach oraz gzymsem kordonowym powyżej kondygnacji piętra, będącym przed nadbudową gzymsem wieńczącym. W połaci dachu rozmieszczono symetrycznie trzy lukarny z półkoliście zakończonymi oknami, zamknięte od góry łagodnym, spłaszczonym, gzymsonym łukiem. Elewacja wschodnia jest gładka, pięcioosiowa, niesymetryczna, z analogicznymi lukarnami. Elewacje północna i południowa, bliźniacze, są symetryczne, pięcioosiowe, z wejściem na osi i pięcioma lukarnami w dachu. Całość zwieńczona jest gzymsem. We wnętrzu czytelny jest układ pomieszczeń adekwatny do wcześniejszej orientacji pałacu, dwa trakty pomieszczeń rozdzielone są przelotową sienią równoległą do frontu budynku. Oficyna północna usytuowana jest na północ od pałacu, ramuje jego elewację frontową z lewej strony, wybudowana na rzucie nieregularnego pięcioboku, piętrowa, podpiwniczona, przykryta dachem wielospadowym. Budynek wybudowany został z kamienia i cegły, dach przekryty blachą. Na elewacjach różnej szerokości okna rozmieszczone są w osiach. Całość zwieńczona jest gzymsem. Oficyna południowa usytuowana jest na południe od pałacu, ramuje jego elewację frontową z prawej strony, wybudowana na rzucie nieregularnego siedmioboku, zbliżonym do pięcioboku, piętrowa, podpiwniczona, przykryta dachem wielospadowym. Budynek wybudowany został z kamienia i cegły, dach przekryty blachą. Na elewacjach różnej szerokości okna rozmieszczone są w osiach. Całość zwieńczona jest gzymsem kordonowym. Kaplica usytuowana jest w środkowej części parku, w pobliżu jego granicy. To niewielki obiekt wybudowany na rzucie prostokąta, z ryzalitem w krótszej ścianie. Wymurowana z bloków kamiennych, na cokole, ze stromym, wielopołaciowym dachem. Elewacje urozmaicone są rytmem prostych pilastrów, pomiędzy którymi, w dłuższych ścianach, umieszczono prostokątne okna. Dach zaakcentowany wieżyczką zakończoną baniastym hełmem. Lodownia zachowała się w szczątkowej postaci jako obiekt wtopiony w zbocze opadające ku Jasiołce, w obrębie parku. Wybudowany na rzucie zbliżonym do kwadratu, murowany z kamienia, od północnego zachodu zrównany z poziomem gruntu. Park założony pierwotnie w stylu francuskiego ogrodu geometrycznego, przekształcony został w XIX wieku na park krajobrazowy. Na jego terenie znajdują się trzy stawy będące pozostałością symetrycznego założenia wodnego, przedzielone groblami ze szpalerami drzew, głównie lip, grabów i robinii. Zachowały się elementy architektury ogrodowej: mostek kamienny i ławy ogrodowe. Ogrodzenie w postaci kamiennego muru z nieregularnych płyt piaskowca obejmuje niemal cały teren założenia. Jego stan jest zróżnicowany, miejscami

brak fragmentów muru. Studnia znajduje się w pobliżu pałacu, ponad poziomem terenu widoczna jest jej kamienna cembrowina zbudowana z profilowanych bloków piaskowca.

Dukla – aleja akacyjowa prowadząca ze Zboiska w kierunku Dukli. Gościniec rządowy wybudowany został w 1775 roku. Na katastrze z 1851 roku zaznaczona była już aleja. Założona została najprawdopodobniej w początkach XIX wieku. Aleja akacyjowa znajduje się w pasie drogowym drogi krajowej nr 9. Obejmuje odcinek od południowej strony założenia (dawna część gospodarcza, obecnie fabryka mebli) do granicy miasta, w kierunku Zboisk. Aleje tworzą drzewa z gatunku robinii akacyjowej, miejscami jest ona niekompletna.

Dukla – ratusz, Rynek. Tradycja łączy powstanie obiektu z XV wiekiem. Pierwsza wzmianka na jego temat pojawia się w 1616 roku, w 1738 roku uległ zniszczeniu podczas pożaru miasta. W latach 1764-1772 nadbudowano piętro. Uszkodzony został ponownie podczas pożaru w 1849 roku. Na mapie katastralnej z 1851 roku pokazany jest na rzucie prostokąta, z drewnianym ryzalitem – podcieniem przy południowo-zachodnim boku i przy północnym. Gruntowna przebudowa obiektu miała miejsce po połowie XIX wieku, staraniem Męcińskich; budynek otrzymał sześcioboczną basztę przy południowo-wschodnim narożu oraz neogotycką oprawę. Ratusz znajduje się na czworobocznym placu rynkowym, założony jest na rzucie prostokąta, z podcieniem przy zachodniej elewacji oraz z wyżej wspomnianą sześcioboczną wieżą. Parter jest trójtraktowy z sienią pośrodku, niektóre pomieszczenia są w układzie amfiladowym. Budynek jest dwukondygnacyjny, podpiwniczony, nakryty dachem trójspadowym i pokryty blachą. Fasada w partii dachu przedłużona jest ścianką parawanową ze szczytem schodkowym, na narożach posiada pseudowieżyczki. Jest trójkondygnacyjna i trójosiowa, zdobiona boniowaniem i płycinami oraz tarczami herbowymi.

Dukla – komora celna. Pierwsze wzmianki o komorze celnej w Dukli pochodzą z pierwszej połowy XVI wieku, kiedy to król Zygmunt Stary polecił właścicielowi miasta nie utrudniać powstania królewskiej komory w mieście leżącym na ważnym szlaku handlowym prowadzącym z Węgier przez przełęcz dukielską do Polski. Kolejne wzmianki z XVI wieku mówią już o funkcjonującym obiekcie. Obecnie widoczna bryła budynku pochodzi prawdopodobnie z XVIII wieku. Pod koniec XIX wieku podczas pożaru miasta budynek uległ uszkodzeniu. Na przestrzeni XX wieku stan obiektu sukcesywnie się pogarszał, w okresie międzywojennym komora służyła jako magazyn. W 1939 roku ponownie uległ zniszczeniu w pożarze, ostatecznie opuszczony został w 1975 roku. Obecnie zachowany jest w stanie trwałej ruiny. Obiekt założony jest na rzucie kwadratu (ok. 12 x 12 m), murowany z kamienia o bardzo starannym układzie, posiada osiowe rozwiązanie elewacji z dużymi i małymi otworami okiennymi oraz otworem bramnym. Bryła obiektu – o otwartej koronie murów – posiada dwie kondygnacje.

Dukla – kamienica, ul. 3 Maja 1. Kamienica położona jest w centrum miasta przy dawnej drodze prowadzącej przez rynek dukielski w kierunku Krosna. Zlokalizowana jest na południe od rzeczki Dukielka, naprzeciwko zespołu kościoła farnego pw. św. Marii Magdaleny pomiędzy założeniem pałacowym a miastem. Obiekt został wzniesiony w 2 połowie XVIII wieku i była zlokalizowana przy Gościńcu Rządowym łączącym Preszów z Przemyślem, zbudowanym około 1775 roku przez Austriaków. W swej historii kamienica była parokrotnie przebudowywana, m. in. po pożarze w XIX w. i po II wojnie

światowej. Prawdopodobnie należała do zabudowań pałacowych. Od początku powstania pełniła funkcje mieszkalną i usługową; w czasie wojny funkcjonowało tu kasyno. Przed ostatnią wojną należała do rodziny Springerów, którzy mieli tu aptekę; do dzisiaj nazywana jest Nową Apteką. Kamienica założona jest na rzucie wydłużonego prostokąta w kierunku północ-południe. Jest to budynek dwutraktowy, dziewięcioosiowy z sienią przelotową na środkowej osi, piętrowy, podpiwniczony. Dach jest wielospadowy o długiej kalenicy i niewielkim kącie nachylenia. Fasada kamienicy znajduje się po jej zachodniej stronie. Jest 9-osiowa z 3 płytkimi ryzalitami zdobionymi na zewnętrznych krawędziach pilastrami kompozytowymi. Środkowy ryzalit na wysokości I piętra ma nadwieszony balkon z kutą balustradą i jest zwieńczony tympanonem z kartuszem flankowanym motywem roślinno-wolutowym. Pod balkonem znajduje się wejście główne do kamienicy. Ma ono bogato rzeźbione drzwi dwuskrzydłowe z nadświetlem utrzymane w stylistyce manierystycznej, o skrzydłach zdobionych aediculami oraz bogato rzeźbionych słupkach futryny.

Dukla – kamienica, ul. 3 Maja 2. Budynek usytuowany jest na parceli z czasów lokacji miasta, w obrębie północno-zachodniego naroża rynku. Poprzedził go drewniany dom z podcieniem, posadowiony na murowanych, kolebkowo sklepionych komorach piwnicy. W końcu XVIII wieku obiekt nadbudowano murowanym piętrem oraz rozbudowano w głąb działki. Kamienica niszczone była podczas XIX-wiecznych pożarów miasta oraz w czasie II wojny światowej. Odbudowana została po 1945 roku, zaś w 1959 roku przeszła gruntowny remont. Usytuowana jest w zwarcie zabudowanej północnej pierzei rynku, narożnie, przy wlocie ul. 3 Maja. Murowana jest z kamienia rzeczno, tynkowana, założona została na planie trapezu, krótszym bokiem skierowana jest do rynku. Budynek jest piętrowy, podpiwniczony, nakryty wielospadowym dachem. Kamienica jest kilkutraktowa, dwuosiowa, z sienią przelotową od wschodu. Posiada elewacja gładko tynkowane, zdobione profilowanym gzymsem wieńczącym oraz obramieniami okiennymi.

Dukla – dom „Pod Lipami”, ul. Bernardyńska 3. Budynek usytuowany jest nieopodal zespołu kościelno-klasztornego OO. Bernardynów, w luźnej zabudowie, ustawiony kalenicą do ulicy. Obiekt datowany jest przypuszczalnie na XVIII wiek; w XIX stuleciu użytkowany był, jako poczta. Obiekt wzniesiony jest na wysokiej, kamiennej podmurówce. Częściowo wybudowano jest z drewna, w konstrukcji zrębowej, częściowo zaś jest murowany o ścianach tynkowanych. Założony został na rzucie wydłużonego prostokąta, jako budynek parterowy, podpiwniczony, przykryty wysokim dwuspadowym dachem. Piwnice są sklepione kolebkowo. Układ wnętrza jest dwutraktowy z krótkimi korytarzykami pomiędzy traktami przy elewacjach bocznych. Wnętrza przekrywają płaskie stropy. Elewacja frontowa budynku jest pięcioosiowa, o nieregularnym rozłożeniu osi, zwieńczona profilowanym gzymsem. W bocznych ścianach znajdują się trójkątne szczyty, przesłonięte drewnianym szalunkiem pionowym.

Dukla – kamienica, Rynek 2. Pierwotnie w tym miejscu istniał drewniany dom z podcieniami, na murowanych, kolebkowo sklepionych piwnicach. Po pożarze w 1738 roku powstał budynek tu murowany na parterze, na piętrze zaś drewniany. Zniszczony został podczas pożarów miasta w 1810 oraz 1821 roku. W XIX wieku nadbudowano nad parterem murowane piętro; później obiekt uległ zniszczeniu w 1945 roku, gruntowny remont przeprowadzono przy nim w 1959 roku. Kamienica usytuowana jest w zwarcie

zabudowanej północnej pierzei rynku. Mury piwnic są kamienne, sklepienie kolebkowe. W pomieszczeniach parteru istnieją sklepienia kolebkowe oraz stropy drewniane. Budynek jest dwukondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym z dwoma lukarnami, o kalenicy równoległej do rynku. Obiekt założony został na planie prostokąta, krótszym bokiem jest skierowany do rynku. Budynek jest trójtraktowy, trójosiowy. Na osi środkowej znajduje się sień przelotowa, z której dostępna jest klatka schodowa na końcu ostatniego traktu. Fasada budynku podzielona jest na kondygnacje gzymsem kordonowym; na piętrze trójosiowa z oknami „weneckimi” zdobionymi nadokiennym gzymsem.

Dukla – kamienica, Rynek 16. Budynek znajduje się na parceli z czasów lokacji miasta, w obrębie południowej pierzei rynku. Zapewne poprzedzony był drewnianym domem z podcieniem; posadowiony jest na murowanych kolebkowo sklepionych komorach piwnicy. Piwnice są starsze, tak jak i parter. Kamienica została rozbudowana był w głąb działki i nadbudowana w końcu XVIII wieku. Elewacje w obecnie istniejącej formie powstały w drugiej połowie XIX wieku. Obiekt niszczone był m.in. pożarami miasta w XIX wieku oraz podczas działań obu wojen światowych. Usytuowany jest w południowej pierzei rynku, narożnie do ulicy Kościuszki. Murowany jest z kamienia rzeczno, otynkowany, założony na planie litery „L”; krótszym bokiem skierowany jest do rynku. Kamienica jest piętrowa, podpiwniczona, nakryta dachem wielospadowym, pokrytym blachą; w dachu znajdują się dwie lukarny od frontu. Piwnice i parter sklepienie są kolebkowo z lunetami, krzyżowo i żaglasto; stropy wewnątrz drewniane. Wnętrze budynku jest kilkutraktowe, wieloosiowe, z sienią na drugiej od wschodu osi, w głębi znajdują się schody na piętro. Fasada budynku jest czteroosiowa, podzielona gzymsem kordonowym, w dolnej części zdobiona deseczkowaniem. Na piętrze, na skrajnej zachodniej osi znajduje się balkon.

Jasionka – zespół kościelny. Parafia Rzymskokatolicka w Jasionce została założona w 1386 roku, wtedy powstał też pierwszy drewniany kościół. Kolejny wzniesiony został na przełomie XV i XVI wieku, kosztem miejscowych osadników Jana Króla i Mariana Kocura. Niestety prawdopodobnie ten drugi spłonął w połowie XVIII wieku, a po nim wzniesiono obecny kościół z fundacji podstarościego Lipowicy i Cergowej. Został on zbudowany w 1756 roku i konsekrowany w roku 1791. Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP znajduje się w centralnej części wsi, przy bocznej drodze prowadzącej do głównej z Dukli do Lubatowej. Orientowana świątynia murowana jest z kamienia łamanego oraz tynkowana; dekoracje architektoniczne wykonane są w cegle i tynku. Kościół założony został na planie trójnawowym; prezbiterium ma plan prostokąta, zamknięte jest trójbocznie od wschodu, przylega do niego od północy zakrystia. Nawa środkowa jest znacznie szersza od bocznych. Kościół jest bezwieżowy, posiada układ pseudobazylikowy. Korpus posiada nieznacznie zróżnicowane wysokości naw; przykryty jest jednolitym rozłożystym dachem dwuspadowym, przechodzącym w absydie w wielopłaciowy, nad nawami bocznymi dach rozłożony jest szerzej, przy czym kąt nachylenia połaci jest łagodniejszy niż nad nawą główną. Zakrystia pokryta jest dachem pulpitem. Na styku prezbiterium z korpusem nawowym osadzona jest sygnaturka sześcioboczna z ażurową latarnią ujętą profilowanymi gzymsami, zakończona iglicowym hełmem z kulą i krzyżem w zwieńczeniu. Elewacje są tynkowane; cokół tynkowany z niską odsadzką. Wszystkie elewacje i naroża zdobione są plastrami połączonymi

profilowanym wałkiem, które wraz z bogato profilowanym gzymsem wieńczącym dają ramowo-płycinowe podział ścian. Pilastry o słabo zaznaczonym cokole mają profilowane głowice płytowe, gzymsy wieńczące przełamane są nad pilastrami. Szczyt korpusu nowego jest trójkątny, przełamany na wysokości naw bocznych, obwiedziony jest profilowanym gzymsem. W polu szczytu, na jego osi znajduje się dekoracja w formie aediculi z obrazem Matki Bożej. Poniżej biegnie przerwany gzyms wieńczący z otworem doświetlającym chór, o ozdobnym, profilowanym obramieniu Aedicula ujęta jest w dwa szerokie pilastry zwieńczone łukiem wklęsło-wypukłym. Pilastry ozdobione są ornamentem geometrycznym w stylu secesji. Kościół pierwotnie posiadał drewnianą dzwonnice przybudowaną do świątyni. Dzwonnica kościelna pochodzi z 1791 roku. Została włączona w obręb muru przykościelnego, usytuowana jest na osi fasady kościoła. Pierwotnie pełniła również funkcję bramy poprzedzającej wejście do kościoła. Podczas budowy użyto na ościeże otworu wejściowego klatki schodowej prowadzącej na górne kondygnacje, kamienne elementy z glifem, najprawdopodobniej o tradycji gotyckiej. Dzwonnica z czasem przestała pełnić rolę bramy, o czym świadczy zamurowany otwór drzwiowy przy elewacji zachodniej i wybite w murze przejście przy południowej ścianie dzwonnicy. Obiekt wybudowany jest z kamienia rzeczno, ciosów i cegły ceramicznej na zaprawie wapiennej. Cokół z ciosów kamiennych, otynkowany. Dekoracje architektoniczne wykonane są w tynku. Grube mury obwodowe wzmocnione są w narożach pilastrami, ankrowane. Otwory okienne i drzwiowe sklepione są łukiem pełnym, odcinkowym. Dzwonnica jest dwukondygnacyjna, o formie wieży, na planie kwadratu. Dach namiotowy o spadzistych połaciach, z czterema lukarnami, w górnej partii przechodzi w 8-boczny i zakończony jest wysmukłą wieżyczką sygnaturki. Ażurowa latarnia sygnaturki ujęta jest dołem bogato profilowanym gzymsem. Całość wieńczy kula z krzyżem. Elewacje dzwonnicy są tynkowane. Naroża ścian ujęte są pilastrami o profilowanych głowicach, które podtrzymują dość wydatny gzyms wieńczący, przełamany nad pilastrami. Poniżej gzymsu wieńczącego znajdują się prostokątne otwory okienne. Dzwonnica posiada dwa dzwony, w tym jeden z końca XV wieku. Kościół, dzwonnica oraz plac kościelny ogrodzony jest kamiennym murem z czterema kapliczkami w jego obwodzie, wzniesionym w latach 1750-1799.

Olchowiec – łemkowski zespół cerkiewny. Cerkiew w Olchowcu pw. Przeniesienia Relikwii św. Mikołaja z Myr Licejskich do Bari stanowi reprezentatywny przykład drewnianej architektury sakralnej regionu, a wraz z ogrodzeniem i mostem tworzy zespół o walorach krajobrazowych. Budynek cerkwi, o bryle w zamyśle typowej dla łemkowskiej architektury sakralnej, zniekształcony został przez niedokończenie budowy i brak wieży nad babińcem. Cerkiew w Olchowcu istniała już w k. XVIII w. Budowę obecnej rozpoczęto w 1932 r., wokół ścian starej cerkwi, która rozebrano po przekryciu nowej. Jednak prace przerwała II wojna światowa, nie wybudowano trzeciej kopuły i chóru wewnątrz świątyni. W czasie działań wojennych w budynku uszkodzono ściany i dach, od pocisku spalił się cały ikonostas. Wyremontowana po wojnie cerkiew została przejęta przez kościół rzymskokatolicki. W latach 50. XX w. planowano świątynię rozebrać. Po 1956 r. obiekt został wyremontowany przy pomocy środków zgromadzonych przez Łemków mieszkających za granicą, od 1987 roku rozpoczęto odprawianie liturgii w obrządku grekokatolickim. W 1989 r. został wykonany nowy ikonostas przez Andrzeja

Stefanowskiego. W 1992 r. nowy paroch o. Julian Krawiecki wyremontował świątynię. W 2000 r. wróciła ona pod jurysdykcję grekokatolickiego władcy w Przemyślu i jest obecnie użytkowana przez oba wyznania. Nowy ikonostas przeniesiono jednak do cerkwi w Gajach, a w cerkwi w Olchowcu zamontowano XVIII-wieczne ikony z nieistniejących cerkwi z Ruszelczyc i Leszczawki, sprowadzone z Działu Sztuki Cerkiewnej Muzeum-Zamku w Łańcucie. Zespół cerkiewny usytuowany jest w pd. części wsi, w pobliżu głównego gościńca, na zboczu doliny potoku Wilsznia, na terenie wyplantowanym tarasowo. W sąsiedztwie cerkwi, po jej pd. stronie ulokowane są nagrobki cmentarza przykościelnego. Obejście cerkwi obwiedzione jest częściowo niskim murem kamiennym, ogrodzony jest także cmentarz, a dojście do cerkwi prowadzi przez kamienny most nad potokiem. Cerkiew umiejscowiona jest w najniższym punkcie zespołu, orientowana, trójdzielna, z kwadratowymi: babińcem z niewielkim, kwadratowym przedsionkiem, szerszą nawą i węższym prezbiterium oraz przylegającą do niego od pn., dostępną z zewnątrz zakrystią. Bryła skomponowana jest z nawy przekrytej czterospadowym dachem łamanym zwieńczonym ośmiobocznym, baniastym hełmem, babińca tej wysokości co nawa przekrytym dachem trzyspadowym oraz niższym prezbiterium przekrytym w ten sposób co nawa. Nad zakrystią założono dach trzyspadowy, taki sam nad przedsionkiem. Cerkiew wybudowano na kamiennej podmurówce niwelującej spadek terenu; drewniana budowla posiada konstrukcję zrębową, o ścianach zwęglowanych na jaskółczy ogon, dachy pokryto blachą. Ściany są z zewnątrz oszalowane gontem, od wewnątrz deskami. Ogrodzenie o metryce starszej niż budynek cerkwi, wybudowano na owalnym obrysie wokół cerkwi, wybiegające na pn. w stronę cmentarza. Zachowało postać muru z nieregularnych płyt kamienia rzeczno o niewielkiej wysokości. Most prowadzący do zespołu postawiono na potoku Olchowczyk, wpadającym do rzeczki Wilsznia, na osi wejścia do świątyni. Most wymurowano na jednym łuku pełnym, z nieregularnych, niewielkich bloków lokalnego kamienia rzeczno, z zewnętrzną oblicówką wyciągniętą powyżej poziomu brukowanej kamieniem jezdni, w formie balustrady.

Olchowiec – drewniana zagroda łemkowska nr 23. Zagroda złożona z chałupy i spichrza stanowi typowy przykład wiejskiego budownictwa drewnianego regionu, obecnie ginącego z krajobrazu. Chałupa, tzw. chyża, stanowiąca jednobudynkową zagrodę uzupełniona o spichlerz jest przykładem architektury łemkowskiej. Chałupa powstała ok. 1910 r. Na obecne miejsce, do zagrody rodziny Gawłów (ob. nr 23) przeniesiono ją w 1939 r., w czasie powstania Olchowca Kolonii, po komasacji gruntów. W trakcie składania budynku wymieniono stropy i duże partie zrębu, zmieniono także częściowo układ wnętrza, dzieląc sień i likwidując wejście od pn., dobudowano także szopę od zach. oraz wymieniono stolarkę. Dokładna data budowy spichlerza nie jest znana, powstał on końcem lat 30. XX w. lub w latach 50. XX w. Do 1977 r. zagroda należała do rodziny Gawłów i przez nią była zamieszkiwana, w 1981 r. zmieniła właściciela, który wykonał remont konserwatorski obiektów. Do chwili obecnej jest użytkowana, w zabudowaniach stworzono szczególnie rodzaj punktu muzealnego połączonego z mieszkaniem. Zagroda złożona z chałupy i spichlerza usytuowana jest w pn. części wsi zwanej Kolonią, na terenie łagodnie opadającym w kierunku północnym. Chałupa o rzucie wydłużonego prostokąta ustawiona jest na osi wschód – zachód, od zachodu na wysokim podmurowaniu

niwelującym spadek terenu przy brzegu strumienia. W części wschodniej budynku – o sześciu traktach poprzecznych – ulokowano w jednym trakcie dwa pomieszczenia mieszkalne z jednym wejściem z sieni, w której umieszczono także wejście do pomieszczenia inwentarskiego, stajni. W części zachodniej chyży ulokowano niezależne pomieszczenie gospodarcze dostępne z zewnątrz. Prosta, parterowa, częściowo podpiwniczona bryła przekryta jest stromym dachem dwuspadowym. Chałupę postawiono na podmurowaniu z kamienia łamanego, z drewna w konstrukcji zrębowej z belkami łączonymi na jaskółczy ogon i na obłap, dach posyty jest strzechą. Bierwiona ścian zewnętrznych malowane są na ciemno, uszczelnienie pomiędzy nimi oraz czoło belek bielone. Spichlerz wybudowano na południe od chyży, na rzucie prostokąta przedzielonego na dwa pomieszczenia: komorę i szopę. Prostopadłościenna bryła przekryta jest dachem dwuspadowym, budynek na podmurowaniu z kamieni łamanego postawiono z drewna w konstrukcji zrębowej, zwęglowanego na jaskółczy ogon, dach posyto strzechą. Bierwiona ścian zewnętrznych są, podobnie jak w chyży, malowane na ciemno a pasy uszczelnienia na biało.

Równe – kościół parafialny pw. św. Mikołaja bpa. Kościół został wybudowany w 1902 roku według projektu z 1889 roku wykonanego przez wybitnego krakowskiego architekta Sławomira Odrzywolskiego. Wzniesiono go w konwencji neogotyku nadwiślańskiego, z cegły i kamienia, w miejscu po rozebranych drewnianym kościele gotyckim z 1406 roku. Świątynia znajduje się w zachodniej części wsi niedaleko drogi prowadzącej z Rzeszowa w kierunku granicy państwa w Barwinku. Orientowana budowla, założona została na jednonawowym rzucie, o prostokątnej czteroprzęsłowej nawie i nieco węższym dwuprzęsłowym prezbiterium zakończonym trójboczną absydą. Od zachodu, na osi kościoła, usytuowana jest wieża dzwonna, z przedsionkiem w jej przyziemiu. Po obu stronach prezbiterium dostawione są zakrystie na rzucie prostokątów, a od północnej strony nawy boczna kruchta, również na prostokątnym rzucie. Bryła świątyni jest zwarta i kubiczna, posiada wyraźną dominantę w postaci wysokiej, strzelistej wieży stanowiącej przedłużenie fasady. Kościół na swoim obwodzie jest oszkarpowany dwustopniowymi przyporami. Dachy nawy i prezbiterium są dwuspadowe, oddzielone od siebie szczytem schodkowym. Na dachu nawy usytuowana jest strzelista sygnaturka o ośmiobocznym obrysie, z ażurową latarnią i wysokim stożkowym hełmem. Dach prezbiterium, nad częścią absydialną przechodzi w dach trójspadowy. Dwukondygnacyjny hełm wieży ma formę ostrosłupa czworokątnego, zwieńczonego krzyżem na kuli; dachy obu zakrystii i kruchty bocznej są dwuspadowe. Elewacje kościoła utrzymane są w ceglano-kamiennej estetyce i wzbogacone elementami tynkowanymi. W partii przyziemia, na całym obwodzie świątyni znajduje się kamienny cokół. Fasada jest dwukondygnacyjna: trójosiowa w obrębie dolnej kondygnacji, z wieżą w górnej. Portal główny wyraźnie wyodrębniony przed jej lico, ujęty jest po bokach parą kolumn zwieńczonych pełnoplastycznymi maskaronami. Portal ujmuje kulisowo otwór wejściowy, powyżej którego znajduje się trójkątny tympanon o ostrołukowym zamknięciu wypełniony płaskorzeźbą z wizerunkiem *Św. Mikołaja bpa w towarzystwie trzech dziewic i anioła z parą dzieci* oraz krzyżem greckim i rytym napisem *PÓJDŹCIE! POKŁOŃMY SIĘ PANU KTÓRY NAS STWORZYŁ*. Portal zdobią ponadto uskrzydłone główki anielskie oraz krzyż w zwieńczeniu z rozetą w jego tle. Górną kondygnację fasady tworzy masyw wieżowy, przepruty oknami oraz przeszklonymi

galeryjkami arkadkowymi. Wieża zwieńczona jest fryzem arkadkowym i profilowanym gzymsem wieńczącym z czterema rzygaczami na narożach oraz trójkątnymi pseudo atykami hełmem. Elewacje nawy i prezbiterium przeprute są ostrołukowymi oknami o zgeometryzowanych formach maswerków, wieńczy je fryz arkadkowy oraz profilowany gzymś koronujący. Elewacje frontowe obu zakrystii i kruchty zdobią narożne przypory, trójkątne szczyty wieńczące, prostokątne okna oraz tynkowane blendy w polach szczytów z wysmukłymi otworami okiennymi. Wnętrze kościoła jest dwuprzestrzenne, halowe. Nawa przekryta jest sklepieniami krzyżowo-żebrowymi, odrębnymi dla każdego przęsła; od prezbiterium oddziela ją łuk tęczy. Przestrzeń prezbiterialna ma sklepienie krzyżowo-żebrowe w obrębie pierwszego przęsła, zaś drugie przęsło wraz z częścią absydialną przekryte jest wspólnym sześciopółowym sklepieniem o trójkątnych łękach oddzielonych od siebie żebrami.

Trzciana – zespół pustelni św. Jana z Dukli „Na puszczy”. Pustelnia św. Jana z Dukli położona jest ok. 4 km na południe od Dukli, na zachód od wsi Trzciana, w odległości około 2 km od wsi i drogi prowadzącej do granicy państwa w kierunku południowym. Sama pustelnia zlokalizowana jest w głębi lasu, na zboczu wzniesienia, wg tradycji była miejscem przebywania św. Jana z Dukli. Na terenie działki, w centralnym punkcie jej części północno-zachodniej, znajduje się murowana z kamienia, jednonawowa kaplica św. Jana z Dukli. W pobliżu, w kierunku południowym, jest drewniany dom pustelnika z 1954 roku, w kierunku północnym – tzw. stara pustelnia z ok. 1930 roku (również drewniana). Obecna, neogotycka kaplica św. Jana z Dukli została wzniesiona, na miejscu wcześniejszej z 1769 roku ufundowanej, jako budowlę drewnianą przez Marię Amalię z Brühlów Mniszchową. W 1883 roku kaplica spłonęła, i dopiero w roku 1906 wzniesiono nową, obecnie istniejącą, murowaną w stylu neogotyckim. Projektodawcą oraz kierownikiem jego budowy był bernardyński brat zakonny Kamil Żarnowski (zm. 1946). Kaplica św. Jana z Dukli zbudowana jest z kamienia piaskowcowego, z zewnątrz nietynkowana, wewnątrz tynkowana na gładko. Mury wsparte są na cokole kamiennym nietynkowanym. Kościół założony jest na rzucie prostokąta z wyodrębnionym wielobocznym prezbiterium i z portykiem od wschodu. Bryła świątyni jest zwarta z uskokowymi przyporami wokół kaplicy, dwuspadowym dachem z kamiennym murem ogniowym oddzielającym nawę od prezbiterium, z wieloboczną sygnaturą pośrodku nawy, jednokondygnacyjną z arkadowym ażurem. W elewacji zachodniej szczyt zakończony jest kamienną sygnaturą. Kościół skierowany jest prezbiterium w kierunku zachodnim. Portal wejściowy znajduje się w elewacji wschodniej, ujęty jest on arkadowym portykiem z tarasem z ażurową balustradą. Nad portykiem znajduje się ostro zakończone gotyckie okno z maswerkami. Ścianę wieńczy profilowany gzymś z uskokiem w części centralnej, ponad gzymsem znajduje się trójkątny szczyt zakończony sygnaturą. W szczycie znajdują się dwa okulusy, pośrodku których jest wnęka z kamienną rzeźbą wspartą na wsporniku. Elewacja zachodnia ujęta jest trzema przyporami. Od strony północno-wschodniej znajdują się drzwi do zakrystii w prostym kamiennym portalu. Elewacje północna i południowa posiadają dwa otwory okienne w nawie i jedno prezbiterium zamknięte łukiem ostrym; ujęte są przyporami. Elewacje wieńczy profilowany gzymś. Dom pustelnika zbudowany został w 1954 roku w miejscu po takim budynku z końca XIX wieku, który uległ zniszczeniom podczas II wojny światowej. Dom zbudowany został w kształcie podobnym

do poprzedniej budowli. Jest to budynek z drewna o konstrukcji zrębowej na jaskółczy ogon, z resztkami zrównanymi z licem ściany; zrąb uszczelniony jest mchem. Podmurowanie wykonane jest z polnych kamieni na glinie. Budynek jest częściowo bielony, więźba krokwiowa. Pokryty jest blachą, szczyty dachu odeskowane są gładko. Budynek założony jest na rzucie prostokąta, złożony jest z dwóch pomieszczeń mieszkalnych, izdebki i sieni. Budynek wsparty jest na niskim podmurowaniu przed elewacją frontową, ukształtowanym częściowo w przyzbę. Jest parterowy, przykryty dachem siodłowym. Stara Pustelnia, zwana również domem rekolekcyjnym, zbudowana została około 1930 roku z inicjatywy ojca gwardiana Wojciecha Kozubala. Budynek jest drewniany o konstrukcji zrębowej, ściany odeskowane są listwami z zewnątrz i od wewnątrz. W podmurowaniu i filarach pod galerią zastosowany jest kamień łamany, podłogi wewnątrz są białe, stropy zaś belkowe. Więźba dachowa posiada konstrukcję jętkową, pokrycie dachu z dachówki. Budynek założony został na rzucie prostokąta, z frontu i po bokach otoczonych jest gankiem na słupach, przy czym ganek od strony północno-zachodniej jest przedłużony i posiada osobne wejście, zaś na osi elewacji frontowej ganek jest zryzalitowany. Budynek jest półtraktowy z sienią przelotową przedzieloną drzwiami. Pomiędzy murem oporowym i tylną ścianą budynku znajduje się zadaszone przejście wzdłuż całej tylnej elewacji. Budynek wsparty jest na wysokim podmurowaniu, pod gankiem frontowym ograniczony od kamiennych filarów. Jest to budynek jednokondygnacyjny, z facjatą na osi elewacji frontowej, nad wysuniętą częścią otaczającą galerii. Na frontowy ganek wiodą długie żelazne schodki przeprowadzone ponad otaczającą budynek szkarpą. Budynek przykryty jest dachem siodłowym dwuspadowym z nadwieszonymi szczytami, osłoniętymi i wysuniętymi połaciami nad przedłużonym gankiem. Elewacja frontowa budynku jest trójosiowa, przedłużona po stronie północnej o rodzaj tarasu pod dachem pulpitowym. Galeria pod głęboko cieniującymi okapami dachu. Po obu stronach osi środkowej znajdują się po trzy fazowane słupki połączone ażurową balustradą. Na osi usytuowany jest zryzalitowany ganek, wsparty na czterech słupkach parami połączonych z balustradą.

Trzciana – cerkiew greckokatolicka pw. Narodzenia Bogurodzicy, obecnie kościół parafialny pw. Chrystusa Króla. Cerkiew wzniesiona została w 3 ćwierci XVII wieku i jest drugą świątynią powstałą na potrzeby tamtejszych wiernych. Budowla orientowana, oparta została na trójdzielnym rzucie: prostokątne prezbiterium, nieco szersza kwadratowa nawa oraz także babiniec z dwukondygnacyjną wieżą. Cerkiew usytuowana jest w środkowej części wsi, po lewej stronie drogi z Dukli do Barwinka, na północ od drogi odchodzącej w kierunku Zawadki Rymanowskiej, w rozległej dolinie potoku Chyrowskiego. Budowla jest orientowana, otoczona wieńcem drzew, od zachodu znajdują się 4 kamienne nagrobki. Cerkiew jest murowana, bez cokołu, tynkowana. Dachy i wieżyczki kryte są blachą, prezbiterium sklepione jest krzyżowo, w nawie kopuła sferyczna, w babiniecu sufit. Wnętrze jest tynkowane i polichromowane. Cerkiew założona jest na planie wydłużonym; prezbiterium, nawa i babiniec posiadają rzuty kwadratów, nawa jest największa. Od zachodu przylega prostokątny przedsionek. Bryła jest jednolita, nawa i prezbiterium są równej wysokości, kryte dachem siodłowym, nad prezbiterium przechodzącą w nieco wyższy brogowy dach z pazdurem. Wieża nadbudowana jest nad babiniecem, przysadzista, dwukondygnacyjna, kryta dachem brogowym zwieńczonym cebulastym hełmem

z ośmioboczną pseudolatarnią, cebulką i krzyżem. Analogiczny hełm znajduje się na wieżycze nad nawą. Nad przedsionkiem dach jest siodłowy o niższej linii kalenicy, ze szczytem o wykroju łuku ostrego, flankowanym dwoma niewielkimi sterczynami słupkowymi i z okrągłym świetlikiem po środku. Ściany nawy i wieży dekorowane są płaskimi lizenami na narożach. Gzyms podokapowy jest profilowany, wyłamany na przedłużeniu lizen. Okna są prostokątne rozglifione do wewnątrz, w nawie i wyższej kondygnacji wieży umieszczone we wnękach od góry zamkniętych łukiem odcinkowym. Otwory wejściowe posiadają wykroj arkad, znajdują się na osi od zachodu w przedsionku i babińcu. Wewnątrz nawa połączona jest arkadą z niższym babińcem, zaś od prezbiterium oddzielona jest całkowicie ikonostasem. Część prezbiterialna podwyższona jest o jeden stopień w stosunku do nawy.

Tylawa – cerkiew greckokatolicka pw. Narodzenie Bogurodzicy, obecnie kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP. Cerkiew wzniesiona została w 1787 roku. W 1879 roku była rozbudowana, przez dobudowę wieży nad babińcem. Położona jest na niewielkim wzniesieniu, w przeszłości otoczona była kręgiem drzew oraz kamiennym ogrodzeniem z kutą metalową bramą. Częściowo zachowały się kamienne krzyże wokół świątyni, to miejsca pochówku byłych duchownych. Cerkiew usytuowana jest w środkowej części wsi, na północny-zachód od rozwidlenia dróg do Barwinka i Zyndranowej; znajduje się na łagodnym wzniesieniu, w pewnym oddaleniu od zabudowy mieszkalnej i drogi. Świątynia jest orientowana, od zachodu i południa otoczona drzewami, od strony południowej znajduje się kilka nagrobków, a od strony zachodniej jest rozległy cmentarz na rzucie prostokąta. Cerkiew jest murowana z kamienia łamanego, tynkowa na zewnątrz i wewnątrz. Wszystkie pomieszczenia sklepione są ceglany kopułami sferycznymi na gurtach, nad nawą więźba dachowa posiada konstrukcję krokwiowo-płatwiową z jętkami. Dachy i ich zwieńczenia kryte są blachą. Plan cerkwi jest trójdzielny, wydłużony. Prezbiterium jest kwadratowe z absydą, która wydzielona jest cienką ścianką działową na zakrystię. Nawa nieco szersza, rozczłonkowana jest na trzy kwadratowe przeszła pilastrami niosącymi gurdy sklepienne. Od zachodu znajduje się wieża na rzucie niewielkiego kwadratu, o grubych murach. Bryła świątyni jest addycyjna, proporcjonalna; dominuje w niej dwukondygnacyjna wieża kryta dachem brogowym o dość dużym kącie nachylenia połaci. Nawa kryta jest dachem trójpołaciowym, łączącym się z niższym asymetrycznym dachem stożkowym nad prezbiterium. Dachy zwieńczone są trzema wieżyczkami o cebulastych hełmach, z ośmiobocznymi pseudolatarniami, z cebulkami i krzyżami na gałkach. Ściany z lekko odsadzonym cokołem rozczłonkowane są oknami i szerokimi lizenami, odpowiadającymi podziałem wewnętrznym na przeszła. Narożniki są wklęsłe, zaokrąglone. Gzyms podokapowy jest profilowany; druga kondygnacja wieży wydzielona jest wąskim daszkiem pulpitu na przedłużeniu okapu dachu nawy. Otwory okienne są prostokątne, w nawie zamknięte łukiem pełnym, w prezbiterium i wieży odcinkowym. Rozglifione są do wewnątrz i do zewnątrz. We wschodniej ścianie wieży znajduje się okrągły świetlik. Otwory wejściowe są prostokątne rozglifione; główne wejście znajduje się od zachodu na osi w wieży, z kamiennym ościeżem. Wnętrze cerkwi jest trójprzestrzenne. Obszerna nawa posiada trzy przeszła, każde przeszło wydzielone jest obniżonym łukiem gurtu wspierającego kopułę sferyczną. Prezbiterium oddzielone jest analogicznym łukiem, w którym znajduje się ikonostas.

Wietrzno – kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła. Kościół znajduje się w centralnej części wsi, obok szkoły podstawowej, ok. 200 m od lokalnej drogi wiejskiej. Położony jest na wzniesieniu, ogrodzony kamiennym murem i otoczony starodrzewem. Od południa do placu kościelnego przylega nowy cmentarz, a na północ znajdują się zabudowania plebańskie. Parafia w Wietrznie erygowana została w XVI wieku, wtedy też wzniesiono tam pierwszy drewniany kościół. Został on rozebrany około połowy XVIII wieku. Obecnie istniejąca świątynia wzniesiona została w 1752 roku, z wykorzystaniem elementów wcześniejszej budowli. Konsekracja kościoła nastąpiła w 1761 roku. W 1880 roku kościół ozdobiono polichromią autorstwa Leona Wróblewskiego. W 1906 roku kościół poddany został gruntownemu remontowi (m.in. zmieniono pokrycie dachu z gontu na blachę, powiększono otwory okienne prezbiterium i nawie, nadając im pseudogotycką, ostrołukową formę). Kolejny remont miał miejsce w latach 80-tych XX wieku (wzmocniono konstrukcję budowli, wymieniono szalunek oraz podwaliny, przywrócono pierwotny, prostokątny wykrój okien). Przeprowadzono też konserwację wyposażenia i polichromii kościoła. Kościół należy do typu XVIII-wiecznych obiektów drewnianej architektury sakralnej o tradycjach późnogotyckiego ciesielstwa małopolskiego. Jest to kościół konstrukcji zrębowej, o ścianach szalowanych pionowo deskami, posadowiony na podmurowaniu z dzikiego kamienia. Wieża wzniesiona jest w konstrukcji słupowo-ramowej, kruchty – słupowej. Kościół jest orientowany. Prezbiterium jest o rzucie prostokąta zamkniętego od wschodu trójbocznie, przy nim od północy znajduje się prostokątna zakrystia. Nawa, szersza od prezbiterium, założona jest na rzucie zbliżonym do kwadratu z przylegającą od północy, na całej jej długości, prostokątną kruchtą. Od zachodu do nawy przylega wieża na rzucie prostokąta z przedsionkiem w przyziemiu. Na osi wieży, od zachodu znajduje się kruchta. Jest to budowla trójdzielna z prezbiterium i nawą tej samej wysokości, nakrytymi dwuspadowym, jednokalenicowym dachem, od wschodu opadającym trzema połaciami. Na kalenicy dachu nawy znajduje się sześcioboczna wieżyczka na sygnaturkę z pozorną latarnią. Pod okapem dachu, na całej długości kościoła znajduje się wydatny profilowany gzyms. Wieża jest czworoboczna, w wyższej części o ścianach silnie pochylonych, z nadwieszoną izbicą, szalowaną deskami z ozdobną koronką u dołu. Hełm wieży jest baniasty z pozorną latarnią zamkniętą kopułką. Nawa przekryta jest stropem z zaskrzynieniami, w prezbiterium z fasetą. Ściana tęczowa o wykroju prostokątnym, ze ściętymi narożnikami. Na ścianach i stropie prezbiterium polichromia figuralno-ornamentalna z 1880 r. autorstwa Leona Wróblewskiego.

Wietrzno – pozostałości parku dworskiego – altana lipowa. Pozostałości parku dworskiego położone są nieopodal kościoła parafialnego, pierwotnie w sąsiedztwie nieistniejącego dziś dworu Chłędowskich, spalonego podczas II wojny światowej. Pierwotnie w skład założenia wchodziło dwanaście drzew na planie koła oraz trzynaste pośrodku, tworząc tzw. „Altanę lipową”. Obecnie istnieje jeszcze dziesięć drzew. Datowanie zasadzenia drzew przyjmuje się na okres konfederacji barskiej. Według legendy trzynaście drzew altany lipowej zostało zasadzone przez przebywających na Podkarpaciu konfederatów barskich. Według innych podań wiek drzew jest młodszy, a „Altana lipowa” została zasadzona przez właścicieli dworu – Chłędowskich, na pamiątkę pobytu konfederatów barskich w posiadłości.

Zawadka Rymanowska – zespół cerkiewny. Pierwszą cerkiew w Zawadce prawdopodobnie wzniesiono w ostatniej dekadzie XVI w. Według wizytacji dekanalnej z 1760 r. był to już budynek stary, wniesiony z drewna, z murowanym prezbiterium i z murowaną ścianą ikonostasową. Budynek nakryty był trzema kopułami pokrytymi gontem. We wnętrzu znajdował się ikonostas „stolarskiej roboty” oraz mały ołtarz. W czasie wizytacji z 1834 r. stwierdzono, że cerkiew jest za mała dla rozrastającej się parafii, a jej stan techniczny kwalifikował obiekt do rozbiórki. W 1856 r. obok starej, została wzniesiona nowa cerkiew; jej budowniczym był majster o nazwisku Bujakowski. Starą rozebrano, pozostawiając jednak murowane, istniejące do dzisiaj prezbiterium. W 1902 r. na cerkwi wymieniono pokrycia dachowe z gontowego na blaszane, a na terenie cmentarza cerkiewnego wzniesiono wolnostojącą, słupową dzwonnice. Prace te finansowane były w znacznej mierze przez parafian przebywających na emigracji w USA. Kolejny remont miał miejsce 1931 r., w czasie którego wymieniono poszycie gontowe ścian zewnętrznych oraz wykonano polichromię we wnętrzu cerkwi oraz przemalowano ikony w ikonostasie. Po wysiedleniu miejscowej ludności łemkowskiej w latach 1945-1947 cerkiew była wykorzystywana jako kościół dojazdowy, obsługiwany przez księży z parafii w Jasionce. W 1968 r. Zawadka weszła w skład nowo erygowanej parafii rzymskokatolickiej Trzciana – Zawadka Rymanowska, obsługiwanej przez OO. Bernardynów z Dukli. W latach 1977-1983 przeprowadzono remont świątyni podczas którego wymieniono poszycie gontowe ścian, a wewnątrz obite zostało boazerią. Remontowi poddano również kaplicę (wymiana tynków). W 1983 r. rozebrano wolnostojącą dzwonnice (w l. 70-tych pozbawiona była już szalunku) oraz ogrodzenie (murek) cmentarza cerkiewnego z łamanego kamienia. Na miejscu dzwownicy postawiono nową, konstrukcji metalowej. Zespół cerkiewny położony jest w środkowej części wsi, na wzniesieniu, po północnej stronie drogi Trzciana – Kamionka. Cmentarz cerkiewny obwiedzony jest współczesnym ogrodzeniem z otoczków i metalowych modułów, za którego linią zachowany jest starodrzew. W ciągu ogrodzenia, na osi cerkwi od wschodu, znajduje się murowana, kamienna bramka na założeniu elipsy, nakryta stożkowym, sześciopłaciowym, krytym blachą dachem, zwieńczonym niewielką makowicą. W południowej części cmentarza cerkiewnego znajduje się cerkiew. Jest to budowla drewniana, orientowana, wzniesiona na planie podłużnym, trójdzielna. Osadzona jest na podmurówce z kamienia wyrównującej spadek terenu. Prezbiterium jest węższe od nawy, zamknięte trójbocznie z boczną zakrystią od północy. Nawa z niewiele węższym babińcem tworzą układ jednoprzestrzenny. Zrąb ścian wszystkich części jest jednakowej wysokości, nad babińcem nadbudowano niską wieżę – dzwonnice, o prostych ścianach, konstrukcji słupowo-ramowej. Dach nad nawą i częścią babińca jest jednokalenicowy, połaciami ujmujący po bokach ściany wieży. Dach nad zamknięciem prezbiterium jest trójspadowy. Wieża nakryta jest dachem czterospadowym, zwieńczonym cebulastym hełmem z ośmioboczną pozorną latarnią i makowicą. Analogiczne zwieńczenie, osadzone na prostopadłościennym podstawie wtopionej w połacie dachów znajduje się nad nawą. Prezbiterium zwieńczone jest czworoboczną latarnią osadzoną na podstawie, oddzielną wydatnym gzymsem. Latarnię nakrywa daszek czterospadowy zwieńczony makowicą. Zakrystia pokryta jest dachem pulpitowym. Wszystkie dachy poszycie są blachą miedzianą, a ściany zewnętrzne gontem. Obok prezbiterium cerkwi, od strony północnej usytuowana

jest kaplica (prezbiterium poprzedniej cerkwi). Wzniesiona jest z kamienia łamanego, na zaprawie wapiennej i glinianej, otynkowana. Założona na planie kwadratu o ściętych od strony wschodniej narożach. W zachodniej, frontowej ścianie kaplicy, pierwotnie ścianie ikonostasowej znajdują się prostokątne drzwi wejściowe, w pozostałych ścianach – prostokątne okna. Na ścianie wschodniej, ponad oknem zachował się okulus, będący pierwotnym otworem oświetleniowym we wschodniej ścianie prezbiterium. Kaplicę nakrywa blaszany dach pięciopółaciowy zwieńczony gałką z krzyżem. Na cmentarzu przycerkiewnym zachowały się 4 piaskowcowe nagrobki (XIX/XIX w.).

Zydranowa – drewniana zagroda łemkowska nr 1. Zagroda w Zydranowej jest obiektem muzealnym typu skansenowskiego prezentującym kulturę Łemkowszczyzny. Jej zaczątkiem były działania Teodora Gocza, właściciela domu w Zydranowej, który po powrocie z wysiedlenia (w ramach akcji „Wisła”) rozpoczął gromadzenie łemkowskich pamiątek. Z jego inicjatywy w 1968 r. utworzona została Izba Pamiątek Kultury Łemkowskiej. W 1990 r. muzeum zostało objęte opieką przez Muzeum Historyczne w Dukli, a następnie prowadzone było przez samorząd Dukli. Czasowo zawieszona (w latach 1994-96) stało się następnie oddziałem Muzeum Okręgowego w Krośnie. Obecnie prowadzone jest przez Towarzystwo na Rzecz Rozwoju Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zydranowej. W muzeum, poza budynkami zagrody Teodora Gocza, prezentowane są także inne obiekty, przeniesione z kilku miejscowości oraz rekonstruowane (m.in. wiatrak z Wapiennego, chałupa z Tylawy, chałupa żydowska, kapliczka, cygańska kuźnia). Należą do nich: chyża – chałupa wzniesiona w 1860 r. (przebudowana w 1901 r.), koniusznia czyli dawna stajnia z 1923 r. i chlewik z kurnikiem z 1934 r. (stanowiące część zagrody rodziny Goczów) oraz chałupa przeniesiona z Tylawy (obecnie świetlica wiejska, sala ekspozycyjna i biblioteka), kuźnia, wiatrak przeniesiony z Wapiennego, mała karczma, kaplica (rekonstrukcja łemkowskiej kaplicy z przełomu XIX/XX w.) Zagroda-muzeum usytuowana jest na północnym krańcu wsi, po wschodniej stronie drogi do Tylawy, na płaskim terenie nadrzecznym wydzielonym z trzech stron drewnianym ogrodzeniem. Zabudowania pierwotnej zagrody T. Gocza usytuowane są w głębi działki, po prawej stronie ścieżki prowadzącej od drogi. Budynki: chałupa, stajnia i chlewik rozlokowane są z trzech stron prostokątnego podwórza. Głównym i najstarszym budynkiem w zagrodzie jest drewniana chyża (chałupa) rodziny Goczów wzniesiona w konstrukcji zrębowej (o węglach wiązanych „na rybi ogon”) na podmurowaniu z kamienia łamanego z przedsionkiem konstrukcji sumikowo-łątkowej. Dach kryty jest słomą. Budynek na rzucie prostokąta z przedsionkiem od frontu i przybudówką w elewacji tylnej. Wnętrze o układzie dwutraktowym z sienią na przestrzał. Na lewo od sieni znajduje się izba i alkierz (w drugim trakcie), po prawej stajnia (z wejściem od frontu) i komora (z wejściem z sieni) oraz wozownia (z bramą od frontu). Do izby i alkierza w ścianie szczytowej przylega tzw. zachata, a do elewacji tylnej dobudowany tzw. plewnik i przedsionek. Od frontu dobudowany tzw. kantorek. Parterowa chałupa nakryta jest wysokim dwuspadowym dachem o wydatnych okapach; zachata, plewnik, przedsionek i kantorek nakryte daszkami pulpityowymi pokrytymi gontem. Zrąb ścian zewnętrznych jest malowany w kolorze ciemnobrązowym, styki belek zrębu uszczelnione gliną i bielone; bielone są także czoła ostatków w zwęgłowaniach. Obramienia okien malowane są na niebiesko. Szczyty w elewacjach bocznych są odeskowane pionowo. W izbie, na

środkowej belce stropu występuje zdobienie w kształcie krzyża łacińskiego, półksiężycą i rozety oraz napis: R.P 1901”. We wnętrzu zachowany piec z kapą i zapieckiem. Stajnia z boiskiem to drewniany budynek konstrukcji zrębowej, o prostokątnym rzucie i prostej bryle. Dwuspadowy dach kryty jest słomą. Do jednej ze ścian szczytowych dobudowany jest wtórnie podcień kryty dachem pulpitowym. Chlewik to niewielki drewniany obiekt konstrukcji zrębowej. W bryle budynku zwraca uwagę wysoki dwuspadowy dach o wydatnych okapach i nadwieszonych szczytach.

Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Dukła obejmują, zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, obiekty wpisane i niewpisane do rejestru zabytków. Gmina Dukła utworzyła Gminną Ewidencję Zabytków na mocy Zarządzenia nr 14/22 Burmistrza Dukli z dnia 31 stycznia 2022 roku. Z terenu gminy Dukli zewidencjonowanych zostało 306 obiektów nieruchomości o charakterze zabytkowym oraz 228 stanowisk archeologicznych. Jest to architektura miejska i wiejska, budynki użyteczności publicznej, budowle sakralne, cmentarze, zespoły pałacowo-parkowe i dworsko-parkowe oraz tzw. mała architektura obejmująca kaplice, kapliczki i pomniki, a nadto stanowiska archeologiczne. Pełny wykaz tychże obiektów umieszczony jest na końcu niniejszego opracowania.

d. Zabytki ruchome.

Zabytek ruchomy to – zgodnie z definicją zawartą w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Na terenie gminy Dukła zachowanych jest sporo zabytków ruchomych. W większości stanowią one zespoły wyposażenia kościołów i cerkwi, ale są to również figury przydrożne i kapliczki.

Poniżej przedstawiono w układzie alfabetycznym opis najcenniejszych zabytków z terenu gminy.

Cergowa – figura przydrożna z rzeźbą *Matki Bożej Bolesnej*. Usytuowana jest w pasie drogowym na niewielkiej działce w miejscowości Cergowa. Obiekt ufundowany został przez rodzinę Typrowiczów w 1903 roku, a czas jego powstania wydaje się być zbliżony z fundacją. Monument składa się z wysokiego postumentu w kształcie usypanego stosu kamieni oraz rzeźby *Matki Bożej*. W swej formie przypomina tzw. pomniki grunwaldzkie, masowo powstające około roku 1910 na terenie Galicji. Jednakże, jako dzieło wcześniejsze charakteryzuje się odmiennym, nieco skubizowanym kształtem nasypu kamiennego. Figura *Matki Bożej*, równie okazała jak i statyczna, wykazuje rękę artysty biegłego warsztatowo. Szczególną uwagę zwraca niezwykle naturalistyczne oddanie rys twarzy *Madonny*, w których rysuje się wyraz bólu i cierpienia. Postać ta wydaje się być kopią figur *Matki Bożej* ustawianych wraz ze św. Janem pod krzyżem na belkach tęczowych.

Chyrowa – wyposażenie ruchome cerkwi greckokatolickiej. Z wyposażenia wnętrza zachował się ikonostas zapewne z końca XVIII wieku oraz ołtarz datowany na czwartą ćwierć XVIII wieku. Polichromia pokrywająca pozorną ośmioboczną kopułę, jak również ściany prezbiterium pochodzi z końca XVIII wieku. W latach 80-tych XVIII wieku do wnętrza świątyni wprowadzono okazały ikonostas, wraz z nastawą ołtarza głównego. Nastawa ołtarzowa jest jednokondygnacyjna ze zwiększeniem, pochodzi z końca XVIII wieku; posiada w strefie środkowej cenną ikonę w typie Hodegetrii, powstałą najpóźniej w końcu XVII wieku. Ołtarz bogaty jest w ornamentykę snycersko-rzeźbiarską, typową dla późnego baroku. Zwraca uwagę złoconym i srebrzonym detałem snycerskim. Pozostałe zachowane elementy wyposażenia dawnej cerkwi datuje się na koniec XVIII wieku lub przełomu XIX i XX wieku. Są one przykładem sztuki lokalnych warsztatów. Godnym uwagi jest architektoniczny ołtarzyk boczny z przedstawieniem szeroko rozpowszechnionego w sztuce wschodniej typu ikonograficznego „Matki Bożej Pokrow”.

Dukla – wyposażenie i wystrój ruchomy kościoła parafialnego pw. św. Marii Magdaleny oraz figury i elementy rzeźbiarsko-architektoniczne w jego otoczeniu. Wystrój kościoła jest bardzo bogaty; rokokowy z lat 1772-73, jest niezwykle elegancki i spójny, o dużej klasie artystycznej. Dekoracja rokokowa pilastrów i wnęk arkadowych jest drewniana, złocona. Polichromia iluzjonistyczna zdobi sklepienia, jest ona rokokowa, wykonana przez Antoniego Stroińskiego w latach 1770-79. Na sklepieniu nawy głównej znajdują się sceny: Chrystus u Marii i Marty, Maria u grobu, Wizja św. Marii Magdaleny, częściowo rekonstruowana w latach 60-tych XX w. W kaplicach namalowane są sceny starotestamentowe. Wyposażenie wnętrza jest wyjątkowo jednolite, rokokowe. Ołtarz główny został wykonany według projektu Piotra Polejowskiego w latach 1772-73, z czterema kolumnami dźwigającymi przerywany przyczółek, rzeźbionymi personifikacjami trzech cnót teologicznych: Wiary, Nadziei i Miłości oraz rzeźbą św. Marii Magdaleny, jako pokuty, wykonanymi przez Jana Obrockiego, w zwieńczeniu płaskorzeźbiona scena Noli me Tangere, a nad przyczółkiem rzeźby aniołów. Dwa ołtarze boczne: prawy, z obrazem św. Antoniego i rzeźbami proroków oraz aniołów w zwieńczeniu, lewy, z obrazem Wizja św. Jana z Dukli, a w zwieńczeniu z gołębicą w glorii i rzeźbami aniołów. Ambona pochodzi z lat 70-tych XVIII wieku, zdobią ją rzeźby czterech ojców kościoła: Augustyna, Hieronima, Ambrożego i Grzegorza Wielkiego na korpusie oraz rzeźba Chrystusa Dobrego Pasterza na baldachimie. Zachowane są dwa konfesjonały: jeden barokowy z drugiej ćwierci XVIII wieku, z rzeźbą św. Ignacego Loyoli w zwieńczeniu i drugi rokokowy z lat 70-tych XVIII wieku, o bogatej dekoracji snycerskiej. Nad portalami znajdują się stiukowe płaskorzeźby aniołów, wykonane przez Jana Obrockiego, podtrzymujących niegdyś portrety Mniszchów: Jerzego Augusta i Amalii z Brühlów, dziś wiszące po bokach chóru muzycznego. Szczególnie godny uwagi jest znajdujący się w południowej kaplicy pomnik nagrobny Marii Amalii z Brühlów Mniszchowej, uważany za jedno z wybitniejszych dzieł polskiej rzeźby rokokowej, wykonany przez Jana Obrockiego w 1773 roku z białego i czarnego marmuru, z leżącą postacią zmarłej w bogatym stroju dworskim, ułożoną na sarkofagu. W przedsionku ustawiony jest jeszcze klasycystyczny nagrobek Franciszka Stadnickiego (zm. 1810). Otoczenie kościoła zdobią figury przydrożne, które w pierwotnym przeznaczeniu

znajdowały się na terenie parku pałacowego. Wykazują one liczne podobieństwo do rzeźb zgrupowanych we wnętrzu kościoła. Kiedy z początkiem wieku XIX zespół pałacowo-parkowy przeszedł w posiadanie rodu Męcińskich *pewną ilość* [rzeźb z parku] *rzekomo zasypiano ziemią w dolach*, zaś inne zostały przeniesione około lat 60-tych tegoż stulecia i rozstawione przy drogach dukielskich. Warte uwagi są również brama i bramka w obwodzie ogrodzenia zespołu kościelnego; obiekty te pomimo dostosowania swej formy do funkcji zwracają uwagę zastosowaniem rokokowych zdobień.

Dukla – wyposażenie i wystrój ruchomy kościoła klasztorne OO. Bernardynów oraz figury i elementy rzeźbiarsko-architektoniczne w jego otoczeniu. Po pożarze kościoła w 1833 roku przebudowano wnętrze w latach 1899 – 1902, staraniem gwardiana Czesława Bogdalskiego. Z tego okresu pochodzi niemal cały wystrój wnętrza kościoła. Starsze obiekty pamiętające czasy wielkich dobrodziejów dukielskiego kościoła, których portrety zdobią obecnie refektarz i korytarz klasztorny, przetrwały w pojedynczych egzemplarzach. One właśnie odznaczają się wysoką klasą artystyczną, gdyż kolatorzy zatrudniali mistrzów z dużych ośrodków artystycznych, głównie ze środowiska lwowskiego, gdzie w dziedzinie architektury i rzeźby rozwinął się w XVIII wieku oryginalny styl, nazwany później rokokiem lwowskim. W Dukli pojawili się w tamtym czasie artyści udokumentowani w zapisach źródłowych: Fabian Fesinger, Jan Obrocki, Piotr Polejowski, Antoni Stroiński. Styl lansowany przez tych twórców, znajdujący zapewne naśladowców, chociażby w licznie zatrudnianych lokalnych rzemieślnikach – stolarzach, snycerzach, pozłotnikach, kamieniarzach, uwidocznili się w pojedynczych, luźnych rzeźbach przechowywanych głównie w klasztorze. Do obiektów tej rangi zaliczyć należy również monstrancję, którą jak podaje tradycja ufundowała Amalia z Brühlów Mniszchowa. Wyposażenie powstałe na przełomie XIX i XX wieku, które kompleksowo organizuje całość wystroju świątyni nie prezentuje już tak wysokiej klasy artystycznej. Odpowiada standardom estetycznym i warsztatowym oficjalnej sztuki akademickiej kształtującej się w dużych ośrodkach miejskich, z których Kraków i Lwów najbardziej oddziaływały na Duklę. Twórcy z Krakowa, jak np. Tadeusz Popiel, czy ze Lwowa – organmistrz Aleksander Żebrawski wykonywali prace osobiście w kościele dukielskim. W dziełach stolarskich i snycerskich, których twórcy nie są znani, uwidacznia się maniera akademicka o wyraźnym eklektycznym, neobarokowym pierwiastku. Równocześnie duże piętno na tych dziełach wywarł duch franciszkański, mający w swych założeniach ubóstwo, co przełożyło się na preferowaną przez zakon estetykę. W wyposażeniu stolarskim dominuje zatem kolor brązowy, pojawiają się emblematy zakonu, a przede wszystkim przedstawienia świętych franciszkańskich, wśród których najbardziej eksponowaną postacią, wielokrotnie przedstawianą jest Święty Jan z Dukli. Wystrój malarski wnętrza kościoła jest wtórny i zapewne naśladowczy w stosunku do pierwotnej dekoracji późnobarokowej z końca XVIII wieku i eklektycznej z początku XX wieku, w której dominują obrazy z życia Świętego Jana z Dukli pędzla T. Popiela. W odkrywkach stratygraficznych uwidoczniły się relikty dawnej dekoracji malarskiej. Ostatnio zostały one odkryte na ścianach przedsionka. Witraże dopełniające wystroju są dziełem późnym z połowy XX wieku, pochodzą z pracowni Paczków z Krakowa, gdzie tradycja rzemiosła sięgając końca XIX wieku jest nadal kultywowana.

Dukla – dekoracja malarska elewacji dwóch oficyn A i B w zespole pałacowo-parkowym. Dekoracja malarska zdobiąca niegdyś wszystkie elewacje pałacu i obu oficyn, obecnie jest widoczna już tylko na ścianach oficyn. Wykonana została zapewne zaraz po zakończeniu ich budowy, odpowiada swą stylistyką duchowi czasów, w których powstała. Umiar, proporcje, logika geometrycznego porządku kompozycji, pozwalają zauważyć w tym dziele cechy sztuki klasycystycznej, która obok stylu rokokowego dominującego wówczas, kształtowała kulturę europejską. W kontekście lokalnym taka stylistyka może uchodzić za pionierską. Została importowana ze środowiska warszawskiego pozostającego pod wpływem dominującej wśród magnaterii kultury francuskiej zawsze skłonnej do klasycznych form. Wyjątkowość tej dekoracji polega na tym, że jest w całości malowana, przez co nie stanowi tylko uzupełnienia artykulacji architektonicznej, lecz imitując, sama ją tworzy w iluzjonistycznej formie. Na obecnym poziomie rozpoznania trudno znaleźć analogie do takiego rozwiązania, co już może sugerować unikalność tego zjawiska. Ze względu na niespotykany lub rzadko stosowany sposób rozwiązania dekoracji dukielskiej rezydencji, zasługuje on na szczególne wyróżnienie. Przez wiele lat, mimo że jej fragmenty widoczne były w samoistnych odkrywkach, wiedza o niej nie była uwzględniana w obiegu naukowym. Brak rozpoznania mógł skutkować nieuwzględnieniem jej w projektach remontu elewacji, co zagrażałoby wyeliminowaniem cennej dekoracji przy realizacji działań budowlanych, tak jak się to już stało w przypadku remontu pałacu, gdzie z braku wiedzy zostały wymienione tynki z relikdami wystroju malarskiego (świadczą o tym fotografie archiwalne).

Dukla – nagrobki na terenie rzymskokatolickiego cmentarza komunalnego. Rzymskokatolicki cmentarz parafialny, obecnie komunalny w Dukli powstał w drugim ćwierćwieczu XIX wieku. Został zlokalizowany na północnym obrzeżu miasta w sąsiedztwie klasztornego zespołu Bernardynów. Prostokątny teren cmentarza zajmuje prawie 2 hektarowy obszar południowego stoku wzniesienia, łagodnie opadającego w kierunku zabudowań miejskich. Około 1850 roku na osi alei głównej zbudowano murowaną neogotycką kaplicę, która stanowi do dzisiaj dominantę kompozycyjną założenia cmentarnego. W pobliżu kaplicy zlokalizowane są nagrobki z przełomu XIX i XX wieku oraz grupa najwcześniejszych pomników kamiennych z połowy XIX wieku. Są to skromne obiekty kommemoracyjne, będące wytworami miejscowych warsztatów kamieniarskich. Najwcześniejszy typ nagrobka w formie kamiennego krzyża na wysokim cokole nieznacznie zmodyfikowany w duchu eklektycznym, reprezentuje pomnik Wawrzyńca Waina z 1849 roku. W drugiej połowie XIX wieku formę klasycyzującą uznawano za odpowiednią dla pomników zmarłych wojskowych; w tej grupie obiektów wyróżnia się monumentalny nagrobek Rotmistrza Wojsk Rosyjskich Roberta Karella z 1849 roku oraz okazały obelisk uczestnika Powstania Listopadowego Teofila Gorkczyńskiego, zmarłego w 1894 roku. Z ostatniej dekady XIX wieku i początku XX pochodzą malownicze nagrobki o nieregularnym miękkim obrysie sylwety, wskazujące na związki z nurtem secesji; tę stylistykę reprezentuje nagrobek Józefa Uliaszka z krzyżem na stosie kamieni i motywem kotwicy, jako ludzkiej nadziei na zbawienie. W sektorze numer 6 znajdują się szeroko założone groby ziemne otoczone niegdyś kutymi ażurowymi ogrodzeniami. Zachowały się nieliczne metalowe obramienia, spośród których szczególnie cenna jest kuta balustrada dziecięcego nagrobka Lucynki Sunar. Bogactwo kutyh form

ornamentalny stosowanych od drugiej połowy XIX wieku aż do lat międzywojennych wskazuje na obecność w Dukli rozwiniętego rzemiosła ślusarskiego i kowalskiego. W obrębie sektora numer 3 i 4 przy bramie głównej cmentarza znajduje się liczna grupa dawnych nagrobków kamiennych pochodzących z trzeciej ćwierci XIX wieku oraz przełomu XIX i XX wieku; są to w większości skromne obiekty komemoracyjne o niewielkiej skali, będące wytworami miejscowych warsztatów kamieniarskich. W sektorze trzecim i czwartym znajdują się pochówki najstarszych z rodzin dukielskich; są to szeroko założone groby ziemne otoczone kutymi ażurowymi ogrodzeniami. Dopiero w ostatniej dekadzie XIX wieku i na początku XX wieku na cmentarzu dukielskim pojawiają się większe reprezentacyjne obiekty z rzeźbami w typie klasycyzujący lub eklektycznym, których przykładem jest nagrobek z rzeźbą Matki Bożej Apokaliptycznej poświęcony miejscowemu proboszczowi księdzu Janowi Zwolińskiemu. Do tego nurtu stylistycznego należy też nagrobek rodziny Niedzielskich z monumentalną rzeźbą przedstawiającą otwartą księgę. Obecność tego typu malowniczych form na cmentarzu tworzy jego specyficzny charakter świadczy o aktywności warsztatów kamieniarskich i rzeźbiarskich działających na tym terenie. W początkach XX wieku zaczęły się tu pojawiać pomniki o urozmaiconych formach rzeźbiarskich; do tej grupy obiektów należy nagrobek Tekli z Wierzbickich Teleżyńskiej. Nadano mu indywidualną formę plastyczną, nieregularny miękki obrys sylwety pomnika oraz stylizowaną formę krzyża, co wskazuje na związki rzeźby z nurtem secesji. Krąg symbolizmu przełomu wieków prezentuje stos kamieni oznaczającym niezniszczalność Kościoła oraz motyw kotwicy, jako ludzka nadzieja na zbawienie. Nagrobki Karola Reissa czy Karola Horaka poświęcone są miejscowym lekarzom; są one przykładem nagrobków reprezentacyjnych z rzeźbami figuralnymi w typie klasycyzującym i eklektycznym. Do tego nurtu należy również nagrobek Powstańca Ludwika Dłużniewskiego z kolumną oplecioną bluszczem. Sygnatura rzeźbiarza pojawia się tylko w jednym obiekcie rzeźby nagrobnej Karola Reissa, która jest dziełem dłuta Kuleszy z Krakowa.

Dukla – kapliczka przydrożna wraz z wyposażeniem przy ul. Żwirki i Wigury. Kapliczka zbudowana została na przełomie XVIII i XIX wieku, w północno-zachodniej części miasta. Ustawiono ją przy starym trakcie węgierskim, prowadzącym przez Duklę do Krosna, u podnóża wzgórza klasztornego Bernardynów dukielskich. Kapliczka stała w miejscu, gdzie trakt węgierski krzyżuje się z drogą z Nowego Żmigrodu, biegnącą wzdłuż południowego stoku wzniesienia klasztornego. Lokalizacja kapliczki przydrożnej miała związek z funkcjonowaniem Sanktuarium Jana z Dukli, dynamicznie rozwijającego się po beatyfikacji w roku 1733. Smukła w proporcjach domkowa kapliczka skierowana jest fasadą w stronę traktu węgierskiego. Ozdobna elewacja frontowa mieści konchową wnękę z figurą Świętego Jana z Dukli. Od strony zachodniej w prostokątnej wnęcie znajduje się rzeźba Świętego Antoniego. Budowniczy kapliczki był doskonale obeznany z porządkami architektonicznymi i elewację frontową ozdobił smukłymi pilastrami z impostami zagierowanymi na zredukowanym blokowaniu. Ściany wieńczy bogato profilowany gzyms okapnikowy. Czterospadowy daszek kryty jest dachówką ceramiczną, nadaje sylwetce kapliczki harmonijną formę i podkreśla klasycyzujący charakter architektury.

Jasionka – wyposażenie ruchome i polichromia kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP. Ściany wewnętrzne zdoła polichromia wykonana przez malarza Ignacego Sroczyńskiego w 1864 roku. Ołtarz główny i ołtarze boczne oraz ambona są replikami ołtarzy XVIII wiecznych, odtworzonych przez krośnieńskiego rzeźbiarza Andrzeja Lenika w latach 1905-1907. W nowych retabulach artysta zamontował oryginalne rokokowe elementy dekoracji snycerskiej oraz obrazy. W ołtarzu głównym znajduje się obraz „Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny”, w sukience i z koroną, barokowy, wzmiankowany w wizytacji kościoła w 1720 roku, przemalowany, obecnie odrestaurowany. W dwóch bocznych obrazach znajdują się obrazy: w lewym „Św. Barbara”, w prawym „Św. Józef z Dzieciątkiem”, w zwieńczeniu „Św. Jan Chrzyciel”. Ambona z 1905 r. wykonana została przez Andrzeja Lenika na wzór dawnej z ok. 1756 roku, fundacji Macieja Zachariasza. W świątyni znajduje się interesująca chrzcielnica w kształcie łodzi, rokokowa z około 1756 r. z bogatą dekoracją snycerską, z pokrywą zwieńczoną rzeźbą „Chrztu Chrystusa”. Ciekawe są również rzeźby, które obecnie znajdują się w tzw. skarbczyku: Chrystus Zmartwychwstały – barokowa z XVII – XVIII wieku, św. Wojciech (z dawnego ołtarza głównego), św. Stanisław bp. Mojżesz, anioł (dawne zwieńczenie ołtarza).

Jasionka – nagrobki na cmentarzu parafialnym. Do połowy XIX wieku cmentarz parafialny w Jasionce znajdował się przy starym kościelisku, co potwierdza plan katastralny wsi z 1851 roku. Warunki topograficzne nie pozwalały na powiększenie terenu starego cmentarza, to w ostatniej dekadzie XIX wieku założono nowy cmentarz przy drodze z Dukli w kierunku kościoła. Lokalizacja nowego cmentarza związana była z działaniami ówczesnego administratora parafii w Jasionce księdza Jakuba Fuka. Nominację na proboszcza ksiądz Fuk otrzymał w roku 1912. Posługę duszpasterską w Jasionce i kościołach filialnych sprawował nieprzerwanie w latach I i II wojny światowej, zmarł w najtrudniejszym okresie 1944 roku, kiedy Jasionka opanowana była przez kwaterujących we wsi żołnierzy sowieckich przygotowujących się do operacji dukielsko-preszowskiej. Okazały, kamienny grobowiec księdza wystawiony przez parafian w południowej części nekropoli, posiada duże walory artystyczne. Korpus typu architektonicznego jest wykonany z elementów kubicznych połączonych z oszczędną dekoracją rzeźbiarską. Kompozycja oparta jest na symetrii i równowadze form wertykalnych i horyzontalnych, posiada wyrazistość stylistyczną typową dla estetyki modernizmu lat międzywojennych. Kolejne dwa obiekty sepulkralne powstały w początkowym okresie funkcjonowania cmentarza. Nagrobek parafialnego organisty Wojciecha Drósta to wysoki kamienny krzyż w typie neogotyckim, który wyróżnia się bogato profilowanym schodkowym cokolem. Drugi obiekt to skromny klasycyzujący krzyż na cokole, ustawiony na grobie Powstańca Styczniowego Teofila Szczurka, zmarłego w 1896 roku. Ranny w powstaniu Teofil Szczurek osiadł w Jasionce, gdyż obawa przed represjami nie pozwoliła mu wrócić w rodzinne strony. Rany odniesione w bitwach z Rosjanami były chwalebne, dlatego na tablicy inskrypcje innej napisano INFALIT Z ROKU 63. Obiekty te są przykładem kultury religijnej małej wiejskiej społeczności; przetrwanie tych nagrobków jako pamiątek po ludziach związanych z dziejami parafii jest dla regionu bardzo ważne.

Trzciana – wyposażenie ruchome i polichromia cerkwi greckokatolickiej.

Wyposażenie wnętrza w drugiej połowie XIX wieku niemal całkowicie zostało wymienione, ale dzięki temu jest jednolite stylistycznie. Najstarszym elementem wyposażenia cerkwi jest płyta epitafijna, która według KZSP ufundowana została dla upamiętnienia Teodozji Łomki (zm. 1681). Nic bliżej nie wiadomo jaką rolę odegrała w historii świątyni osoba, której poświęcono epitafium, ale wiązać ją można z czasem, kiedy wzniesiono obecną murowaną cerkiew. Zachowane wyposażenie wnętrza i dekoracja malarska pochodzą z czasu dużo późniejszego, bo z drugiej połowy XIX wieku. Dominującym elementem we wnętrzu świątyni jest neobarokowy ikonostas, prezentujący układ charakterystyczny dla XIX-wiecznych ikonostasów występujących na tym terenie. Malowidła ścienne odsłonięte zostały w ostatnim czasie w wyniku przeprowadzonych prac. Prezentują dużą wartość estetyczną i mają logiczny układ. W powiązaniu przedstawień świętych Kościoła Wschodniego z iluzjonistycznie malowanymi pilastrami widać wyraźne nawiązanie do tradycji zachodniej, gdzie podpory świątyni łączono z figurami apostołów. Wyjątkowym rozwiązaniem w wyposażeniu cerkwi jest krata w babińcu powtarzająca w swej kompozycji, oraz, co najdziwniejsze, w treści ideowej, pierwowzór carskich wrót. Z tego też okresu pochodzi obraz Ukrzyżowanie w prezbiterium, z namalowaną wokół niego na ścianie kotarą. Także z tego czasu pochodzi mensa prestonu wraz z tabernakulum. Stół ołtarzowy w formie skrzyniowej, posiada tylko jedno frontowe antepedium. Niewykluczone, iż pierwotnie malowane obrazy przesłaniały również boczne ściany mensy, które obecnie są monochromatycznie polichromowane, z mazerowaną dekoracją. Bogato zdobione tabernakulum, snycerskiej roboty, ustawione jest po środku stołu ołtarzowego. W kształcie centralnej czworobocznej świątyni kopułowej, jest obiektem stylowo odpowiadającym sztuce cerkiewnej o cechach neobarokowych. Tabernakulum posiada złożoną formę rzeźbiarską, z ornamentami charakterystycznymi dla drugiej połowy XIX wieku, dlatego też stanowi element dominujący wewnątrz sanktuarium. Naroża stylizowanej świątyni są sfazowane i posiadają konsole dźwigające postaci ewangelistów. Do czasów teraźniejszych zachowały się dwie z nich, flankujące część frontową z drzwiczkami. Jako, że większość malarskiego wyposażenia świątyni przypisuje się Bogdańskiemu, to wielce prawdopodobnym jest, że są one także autorami czterech ikon, wmontowanych w ściany tabernakulum. Przedstawienia o tematyce chrystologicznej, malowane olejno na blasze, reprezentują wysoki poziom artystyczny, cechujący artystę biegłego warsztatowo.

Trzciana – wyposażenie ruchome i polichromia kaplicy pw. św. Jana z Dukli na Pustelni „Puszcza”. Kaplica pw. świętego Jana z Dukli w Trzcianie powstała w lasach dukielskich, z dala od osiedli ludzkich, w miejscu, gdzie jak głosi tradycja, ów święty wiodł pustelnicze życie. W 1769 roku ufundowała ją, jako budowlę drewnianą Maria Amalia z Brühlów Mniszchowa. W 1883 roku kaplica spłonęła, i dopiero w roku 1906 wzniesiono nową, murowaną w stylu neogotyckim. Z wyposażenia starszej kaplicy nic nie przetrwało, co by dziś mogło zdobić wewnątrz obecnie istniejącej świątyni. Wszystko, co się w niej znajduje powstało po 1906 r. i prezentuje cechy sztuki eklektycznej lub z widocznymi wpływami estetyki neogotyckiej. Elementy wyposażenia odznaczają się dobrym rzemiosłem, są solidnie wykonane, a pod względem wzornictwa odwołują się do głównego nurtu sztuki oficjalnej pierwszej połowy XX wieku, bez śladu odwołania się do

tradycji lokalnej. Wpływ dużych środowisk twórczych: Krakowa i Lwowa wywarł wyraźne piętno na przedmiotach artystycznych zgromadzonych w świątyni funkcjonującej daleko od ośrodków miejskich, w lesie, na zupełnym odludziu. W 1931 roku powstała dekoracja malarska zdobiąca ściany kaplicy, wykonana przez Władysława Lisowskiego. Autor olejnych malowideł przedstawiających sceny z życia św. Jana z Dukli, jest znany jako wykonawca monumentalnych dekoracji w wielu kościołach Podkarpacia. Każdy z obrazów wykonanych w kaplicy prezentuje duże walory malarskie oraz jest opatrzony sygnaturą malarza. Obrazy przedstawiają sceny z życia świętego i akcentują jego patriotyczno-religijny charakter życiorysu.

Wietrzno – wyposażenie ruchome i polichromia w kościele parafialnym pw. św. Michała Archanioła. Wyposażenie kościoła stanowi zbiór obiektów powstałych na przestrzeni od XV do XIX stulecia, często o wyjątkowych walorach artystycznych. Część obecnego wyposażenia pochodzi z wcześniejszej świątyni posadowionej na tym samym miejscu, m.in. gotycki obraz „Matki Bożej z Dzieciątkiem”, dzieło wybitnego warsztatu małopolskiego z ostatniej ćwierci XV wieku. Dużą wartość prezentuje kielich o cechach manieryzmu, datowany na około 1650 rok, z bogatą dekoracją ornamentalną. Wyposażenie wnętrza jest jednak w większości późnobarokowe z około połowy XVIII wieku; nastawy ołtarzy dominują wewnątrz świątyni. W ołtarzu głównym eksponowany jest wyżej wspomniany gotycki obraz. Poza tym wymienić należy: dwa ołtarze boczne z połowy XVIII wieku, przerobione po 1870 roku, ambonę z około 1750 roku, kamienną chrzcielnicę z 1906 roku – wzorowaną na gotyckiej, ozdobioną dziesięcioma herbami, obrazy: „Grupa opłakiwania z Matką Boską Bolesną” z 2 połowy XVII wieku, „Św. Wawrzyniec” z około 1760 roku oraz liczne sprzęty i naczynia liturgiczne). Dopełnieniem zabytków ruchomych zgromadzonych we wnętrzu świątyni jest monumentalna dekoracja malarska ścian i stropów, o charakterze figuralno-ornamentalnym, wykonana w Latach 80-tych XIX wieku przez Leona Wróblewskiego.

Zawadka Rymanowska – wyposażenie ruchome i polichromia w cerkwi greckokatolickiej. Wyposażenie ruchome świątyni jest cenne i interesujące. We wnętrzu dominuje późnobarokowy ikonostas, który posiada bogatą dekorację snycerską z motywem winnej latorośli i suchego akantu. W strefie ikon namiestnych przedstawienia pochodzą z XVIII wieku. Dekoracja carskich wrót, w szczególności przedstawienia patriarchów na ościeżach tychże wrót zostały przemalowane po formie w trakcie renowacji wyposażenia świątyni dokonanej kompleksowo w 1931 roku przez malarza W. Buczkowskiego, którego autorzy KZSP wskazują jako twórcę dekoracji malarskiej ścian i stropów cerkwi. Obecnie dekoracja ta jest całkowicie zakryta przez boazerie, wprowadzone po 1969 roku, kiedy to opiekę nad opuszczonym zabytkiem przejęli OO. Bernardyni z Dukli. Aplikowane na boazerię obrazy świętych Kościoła Greckokatolickiego są w istocie transferem części tej dekoracji, z której wyabstrahowano jedynie przedstawienia figuralne. W prezbiterium zachował się również obraz „Adoracja Matki Bożej” z 1919 r. namalowany przez ks. Romana Isajczyka z Seredniego Wielkiego. Wśród wyposażenia znajduje się również późnobarokowa ambona (XVII/XVIII w.), pochodząca z rozebranego w 1920 roku drewnianego kościoła w Lubatowej. Polichromia wnętrza pochodzi z dwóch okresów czasowych, tj. 1855 roku i 1931 roku. Do najstarszej zaliczyć należy przedstawienie Oka Opatrzności i mniej czytelne fragmenty widoczne na ścianach, które można datować po

1855 r. Na podstawie analizy archiwalnej fotografii, pokazującej istnienie w wnętrzu nawy dekoracji ramowo-ornamentalnej ze scenami figuralnymi zdobiącymi ściany i strop, oraz badań stratygraficznych przyjęto ustalenia dotyczące fazy nie związanej z przekształceniami architektonicznymi cerkwi. Uznano, że dekoracja ta mogła powstać w 4 ćw. XIX w. Autorstwo jej przypisywane jest Pawłowi i Janowi Bogdańskim (J. Giemza). Po 1945 r. świątynia opuszczona przez wysiedloną społeczność obrządku wschodniego, przeszła pod opiekę Kościoła Rzymskokatolickiego. Po tej dacie wnętrze było odnawiane. Ściany i stropy zostały przysłonięte boazerią. Pod malowidłem z 1931 r. uwidacznia się starsza dekoracja. Jej bardziej czytelny fragment odsłonięty został na stropie. Jest to przedstawienie Oka Opatrzności, namalowane płasko, schematycznie, w konwencji malarstwa ikonowego, charakterystycznej dla łemkowszczyzny. O tej dekoracji trudno coś więcej powiedzieć, gdyż w niewielkim stopniu jest odsłonięta. Widoczna pośrodku obszernej glorii zdobiącej centrum stropu prezbiterium, nie koliduje z późniejszą kompozycją, co daje możliwość eksponowania obu warstw chronologicznych bez burzenia harmonii wnętrza.

Kapliczki. Na terenie gminy Dukła zewidencjonowanych jest 80 kapliczek i figur przydrożnych. Obiekty te stanowią charakterystyczne elementy krajobrazu polskiego. W gminie Dukła dominują kapliczki i figury wykonywane z kamienia. Sztuka obróbki kamienia była znana w tych okolicach już w XVI wieku; rozwojowi tego rzemiosła sprzyjała obecność odpowiedniego surowca – pokładów piaskowca. Wydobywano go m.in. na stokach góry Kamień, nieopodal Jaślisk. Służył on do produkcji żaren, kamieni młyńskich, osełek. Z czasem działalność kamieniarzy objęła strefę artystyczną. Efektem czego były liczne kapliczki i figury przydrożne, a także pomniki nagrobne. Kilka zachowanych na terenie gminy kapliczek ma zapewne XVIII-wieczny rodowód; są utrzymane w ludowej stylizacji barokowej. Jednak najwięcej obiektów pochodzi z końca XIX wieku, kiedy kamieniarstwo w regionie osiągnęło najwyższy poziom i stało się bardzo popularne. Także początek XX wieku przyniósł wiele ciekawych realizacji, zwłaszcza figur przydrożnych. Twórcy kapliczek i figur nie byli skrepowani koniecznością ścisłego przestrzegania symboliki religijnej i prawidłowego używania przyjętych przez Kościół atrybutów. Działali z większą swobodą starając się, aby przedstawiane postaci świętych nie były zbyt wyniosłe i majestatyczne oraz aby przemawiały do prostego człowieka. Dużą grupę stanowią kapliczki słupowe; są to w większości wysmukłych proporcji słupy dwu- i trójkondygnacyjne z półkuliście zamkniętymi wnękami, w których eksponowane są rzeźby świętych. Inną grupą są kapliczki domkowe i pseudo-domkowe; wśród nich prócz charakteru ludowego wyróżniają się te o ukierunkowanej stylowo estetyce. Na tym tle wyróżniają się w sposób szczególny – wyżej wspomniane – rokokowe figury przydrożne zdobiące otoczenie obu świątyń dukielskich.

Nagrobki. Na terenie gminy Dukła zachował się bogaty zespół zabytkowych nagrobków, zgrupowanych pośród rzymskokatolickich i greckokatolickich cmentarzy parafialnych oraz cmentarzy żydowskich, zlokalizowanych w miejscowościach gminnych. Ponadto nagrobki o zabytkowym charakterze stanowią wyposażenie cmentarzy wojennych. W obrębie wszystkich założeń cmentarnych – zarówno tych czynnych, jak i nieczynnych – zlokalizowanych na terenie gminy spotykamy wartościowe przykłady pomników nagrobnych. W przeważającej części zlokalizowane są one w starszych

częściach cmentarzy. Najstarsze zachowane datowane są na lata pierwszej połowy XIX wieku, ponadto na uwagę zasługują wszystkie nagrobki pochodzące z okresu od połowy XIX wieku do końca lat 30-tych XX wieku. Są to w większości piaskowcowe pomniki w typie *cippus*, zwieńczone krzyżami piaskowcowymi, bądź żeliwnymi. Pojawiają się unikatowe w charakterze kwatery dziecięcych grobów, gdzie nagrobki przybierają formy pełnych rzeźb klęczących postaci anielskich dzieci. Wartościowe przykłady stanowią również mogiły ziemne wzbogacone żelaznymi krzyżami u wezglowi. Znajdujemy pośród tych założeń również nagrobki i grobowce o znaczeniu historycznym i osób szczególnie zasłużonych.

e. Zabytki archeologiczne.

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic Dukli. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych nie uda się zidentyfikować nowych śladów osadniczych. Należy zwrócić uwagę na konieczność prowadzenia dalszych prac wykopaliskowych na terenie zewidencjonowanych stanowisk, co przyczyni się do pogłębienia wiedzy na temat przeszłości ziemi dukielskiej.

Od roku 2017 zasób stanowisk archeologicznych zlokalizowanych na terenie gminy powiększył się o 8 nowo zewidencjonowanych obiektów. Sześć z nich zidentyfikowano w trakcie archeologicznych badań powierzchniowych realizowanych w związku z planami budowy drogi ekspresowej S-19. Ponadto do ewidencji zabytków archeologicznych włączono zespół staromiejski Dukli w jego historycznych granicach oraz ruiny tzw. komory celnej. Łącznie więc na chwilę obecną (jesień 2020) w gminie Dukla zewidencjonowano 228 stanowisk archeologicznych, z tego 7 wpisanych jest do rejestru zabytków archeologicznych.

Stanowiska z terenu gminy posiadają zróżnicowaną wartość poznawczą, a ich chronologia obejmuje okres od paleolitu do czasów nowożytnych. Datowanie stanowisk możliwe było w dużej mierze dzięki występowaniu fragmentów ceramiki lub narzędzi. Większość informacji pochodzi dzięki badaniom przeprowadzonych podczas Archeologicznego Zdjęcia Polski.

Najstarsze stanowiska z gminy Dukla pochodzą z epoki kamienia, z okresu paleolitu schyłkowego datowane na ok. IX tys. p.n.e. Są to dwa stanowiska – Cergowa nr 15 i Tylawa nr 3.

Kolejna, większa, grupa stanowisk to stanowiska pochodzące z najmłodszej fazy epoki kamienia – neolitu. Epoka ta związana jest z rozwojem osadnictwa osiadłego, opartego na uprawie roli i hodowli, a także z początkiem wypalania naczyń glinianych. Na terenie gminy Dukla jest 15 stanowisk, pochodzących z okresu neolitu oraz 30 stanowisk z przełomu neolitu i wczesnej epoki brązu. Dokładniejsza chronologia została ustalona dla siedmiu z nich – jedno stanowisko związane z kulturą amfor kulistych (Łęki Dukielskie nr 3), natomiast stanowiska Iwla nr 3, Iwla nr 4, Dukla nr 7, Cergowa nr 3, Cergowa nr 11 i Cergowa nr 12 powiązane są z kulturą ceramiki sznurowej (datowane na przełom IV/III

tys. p. n. e. do ok. 2300 lat p. n. e.). Do ciekawszych znalezisk w ostatnim okresie należy stanowisko nr 3 AZP 114-73 w Nowej Wsi, gdzie ujawniono pięć zabytków kamiennych – obiekt ten będzie objęty badaniami archeologicznymi poprzedzającymi budowę drogi S-19. Również na epokę kamienia datowano nowe stanowisko w Tylawie nr 8 AZP 115-73/9 gdzie również planowane są badania wykopaliskowe poprzedzające budowę drogi.

37 dalszych stanowisk archeologicznych związanych jest z epoką kamienia (9 stanowisk) lub przełomem epoki kamienia i epoki brązu (28 stanowisk), nie posiadając jednak dokładniejszej chronologii. Większość zlokalizowana jest w Dukli lub okolicy (Wietrzno, Równe, Łęki Dukielskie); z epoki kamienia pochodzi też duża część stanowisk zlokalizowanych w południowej części gminy (np. miejscowości: Zawadka Rymanowska, Tylawa czy Barwinek).

Następnym ważnym okresem w historii osadnictwa okolic Dukli jest epoka brązu, której nazwa pochodzi od wytwarzanych w tym okresie przedmiotów z tego właśnie stopu. Z tej epoki na terenie gminy pochodzi zdecydowanie najwięcej, bo 54 stanowiska, część datowana jest na wczesną epokę brązu, duża grupa na okres halsztacki, a 26 stanowisk pochodzi z przełomu epoki brązu i wczesnej epoki żelaza.

Kolejna grupa stanowisk pochodzi z okresu wpływów rzymskich związanych z kulturą przeworską (początek naszej ery). Takich stanowisk jest na terenie gminy Dukla 29, z tego 14 z nich związanych jest z późnym okresem rzymskim (od 2 poł. II w. do poł. IV w. n.e.). Zlokalizowane są one głównie w okolicach Dukli (np. miejscowości: Równe, Cergowa czy Teodorówka) oraz w okolicy wsi Jasionka.

Wraz z okresem wędrówki ludów aż do około XIII wieku rozpoczął się okres wczesnego średniowiecza, z tej epoki na terenie gminy Dukla zlokalizowano 17 stanowisk, wszystkie w okolicy Dukli (miejscowości: Wietrzno, Równe, Cergowa i Łęki Dukielskie). Z okresem późnego średniowiecza związane są dwa stanowiska, natomiast jedno pochodzi z przełomu późnego średniowiecza i okresu nowożytnego. Ogólnie z epoki średniowiecznej (bez dokładniejszego datowania) pochodzi 21 stanowisk.

Z okresu nowożytnego pochodzi 16 stanowisk, zlokalizowanych na całym terenie gminy, nie określono dokładniejszej chronologii dla żadnego z tych stanowisk. Do najcenniejszych należy tutaj zaliczyć (jak również do okresu późnego średniowiecza) stan. 13 AZP 113-73/62 dukielski zespół staromiejski w jego historycznych granicach oraz stan. 14 AZP113-73/63 komora celna.

Ostatnią grupą stanowisk są stanowiska z okresu prahistorycznego, których liczba na terenie gminy Dukla jest znacząca i wynosi 47.

Należy też zauważyć, iż część stanowisk znana jest jedynie z informacji archiwalnych lub dla których nie zweryfikowano lokalizacji podczas badań terenowych. Do takich stanowisk należą Wietrzno nr 13, Wietrzno nr 14, Wietrzno nr 15, Dukla nr 1, Dukla nr 2, Dukla nr 3 oraz Dukla nr 4.

W ostatnich latach przeprowadzono na terenie gminy kilka ciekawych badań archeologicznych a także archeologiczno-architektonicznych.

W roku 2017 przeprowadzono ciekawe badania archeologiczne w obrębie ruin tzw. komory celnej. W pierwszym etapie pod nadzorem archeologicznym nastąpiło odgruzowanie wnętrza świątyni. Następnie wykonano trzy wykopy archeologiczne, jeden wewnątrz budynku z zadaniem zidentyfikowania poziomów użytkowych i ewentualnych

posadzek, drugi przy murze mający za zadanie określenie poziomu zalegania stopy fundamentowej budynku, trzeci przy wejściu do obiektu z zamiarem rozpoznania ewentualnych przekształceń w obrębie strefy wejściowej. W trakcie prac pozyskano materiały ceramiczne z których najstarsze można datować na XVI wiek. Nie uchwycono pierwotnych posadzek, wewnątrz obiektu zostało mocno przekształcone w okresie powojennym.

Kolejne, interesujące z naukowo badawczego punktu widzenia, badania archeologiczne przeprowadzono w obrębie dukielskiego rynku a w szczególności przy piwnicach przedprożowych zachodniej pierzei przyrynkowej. Badania koncentrowały się na ustaleniu szeregu faktów niezbędnych w pracach projektowych związanych z turystycznym zagospodarowaniem piwnic. W szeregu wykopów sondażowych ustalono głębokość i stan zachowania fundamentów, stan zachowania sklepień komór piwnicznych i głębokość ich zalegania, wielkość piwnic a w kilku przypadkach badania pozwoliły dotrzeć do wnętrz piwnic niedostępnych od strony kamienic. W trakcie prac związanych z planami zagospodarowania piwnic, odsłonięto również kamienną cembrowinę historycznej studni rynkowej, wielokrotnie przekształcaną w czasach współczesnych.

W chwili obecnej (jesień 2020) realizowane są archeologiczne prace badawcze w obrębie pałacu i oficyn dukielskiego założenia, realizowane są one w związku z przebudową sieci wodociągowej. Kolejne prace badawcze realizowane są w obrębie nowoodkrytych kurhanów w Łękach Dukielskich. Wyniki obu badań znane będą dopiero w przyszłości.

Warto w tym miejscu również wspomnieć o ciekawych poszukiwaniach historycznych realizowanych przez grupy pasjonatów ze stowarzyszenia „Galicja” w Cergowej i Lipowicy. Poszukiwania miały na celu ustalenie miejsca potyczki która odbyła się we wrześniu 1939 r. między Polskimi oddziałami Korpusu Ochrony Pogranicza a nacierającymi od południa wojskami sprzymierzonych z Niemcami Słowaków. W toku poszukiwań natrafiono na prawdopodobne miejsce batalii, bądź któregoś jej fragmentu, pozyskano liczne łuski naboju charakterystyczne dla przedwojennej armii polskiej. W trakcie poszukiwań kolejnych miejsc związanych z opisywaną historią w Lipowicy natrafiono na bardzo cenny zabytek archeologiczny tj. buławę z epoki brązu, bardzo rzadki okaz który najbliższe analogie posiada na terenie dzisiejszej Ukrainy a jako miejsce z którego może pochodzić wskazywany jest dzisiejszy Iran.

f. Rejestr zabytków.

Zgodnie z art. 9 oraz 10 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy lub ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela tegoż zabytku lub z urzędu. Wpis do rejestru dokonywany jest jedynie w przypadku możliwości obiektywnego wykazania, że obiekt odpowiada w pełni definicji zabytku zawartej w art. 3 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a w szczególności dowiedzeniu, iż jego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Rejestr zabytków nieruchomych.

- Cergowa – pozostałości zespołu dworskiego: studnia i park ze starodrzewiem; A-233 z 24.02.2009.
- Cergowa – spichlerz dworski; A-330 z 24.02.2009.
- Chyrowa – cerkiew, obecnie kościół filialny pw. MB Opieki, nagrobki d. cmentarza przycerkiewnego oraz murowane ogrodzenie; A-75 z 31.01.1985.
- Dukla – zespół kościelny, ul. Trakt Węgierski: kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny oraz dzwonnica; A-6 z 15.11.1948.
- Dukla – zespół klasztorny OO. Bernardynów: kościół klasztorny pw. św. Jana z Dukli, klasztor, ogrodzenie z bramą; A-1058 z 05.01.1968. Ogrodzenie zespołu klasztornego oraz kamienny mur otaczający zespół i oddzielający część klasztorną od dziedzińca odpustowego; A-1238 z 04.04.2014.
- Dukla – synagoga; A-187 z 07.12.1989.
- Dukla – zespół cmentarzy żydowskich (stary i nowy); A-157 z 28.07.1989.
- Dukla – zespół pałacowo-parkowy, ul. Trakt Węgierski: pałac Tarnowskich, dwie oficyny, kaplica parkowa oraz kamienna lodownia (bastion z kazamatem) i ogrodzenie, park z elementami plastyki i architektury ogrodowej (kamienny most); A-1164 z 02.04.1992.
- Dukla – Zboiska – aleja akacjowa; A-801 z 20.02.2013.
- Dukla – ratusz, Rynek; A-1398 z 22.10.1991.
- Dukla – komora celna; A-148 z 16.05.1989.
- Dukla – elewacje i forma dachu kamienicy, ul. 3 Maja 1; A-1654 z 11.02.2020.
- Dukla – dom; A-251 z 24.10.1991
- Dukla – dom „Pod Lipami”, ul. Bernardyńska 3; A-47 z 27.11.1984.
- Dukla – kamienica, Rynek 2; A-657 z 26.09.2011.
- Dukla – kamienica, Rynek 16; A-89 z 16.01.1986.
- Jasionka – zespół kościelny: kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP i św. Barbary, dzwonnica i ogrodzenie z czterema kapliczkami; A-505 z 22.11.1948.
- Olchowiec – łemkowski zespół cerkiewny: cerkiew greckokatolicka pw. Przeniesienia Relikwii św. Mikołaja i cmentarz przycerkiewny; A-301 z 01.09.1993. Mur ogrodzeniowy; A-630 z 25.07.2011. Kamienny most na potoku Olchowczyk; A-176 z 17.07.2007.
- Olchowiec – drewniana zagroda łemkowska nr 23: chałupa i spichlerz; A-94 z 16.06.1986.
- Równe – kościół parafialny pw. św. Mikołaja bpa; A-1464 z 21.04.2017.
- Trzciana – zespół pustelni św. Jana z Dukli „Na puszczy”: kaplica św. Jana z Dukli, stara pustelnia oraz dom pustelnika; A-126 z 31.05.2005.
- Trzciana – cerkiew, obecnie kościół parafialny pw. Chrystusa Króla oraz 4 kamienne nagrobki d. cmentarza przycerkiewnego i starodrzew; A-488 z 31.01.1985.
- Tylawa – cerkiew, obecnie kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP oraz cmentarz przycerkiewny; A-80 z 31.01.1985.

- Wietrzno – kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła; A-605 z 01.11.1948.
- Wietrzno – pozostałości parku dworskiego – altana lipowa; A 1046 z 21.06.1991.
- Zawadka Rymanowska – cerkiew, obecnie kościół parafialny pw. Matki Bożej Częstochowskiej oraz kaplica i ogrodzenie otoczone starodrzewiem; A-571 z 04.10.1994.
- Zydranowa – drewniana zagroda łemkowska nr 1: chałupa, stodoła oraz chlew; A-35 z 29.04.1983

Rejestr zabytków ruchomych.

- Cergowa – figura przydrożna Matki Bożej Bolesnej; B-458 z 31.10.2011.
- Chyrowa – cerkiew, obecnie kościół filialny – wyposażenie ruchome; B-413 z 9.04.1987 oraz B-166 z 19.09.2006.
- Dukla – kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny – wyposażenie, wystrój malarski wnętrza oraz elementy rzeźbiarsko-architektoniczne w otoczeniu; B-17 z 28.04.2000, B-158 z 19.05.2006 oraz B-362 z 14.09.2010.
- Dukla – kościół i klasztor OO. Bernardynów – wyposażenie i wystrój malarski oraz elementy rzeźbiarskie w otoczeniu; B-124 z 10.06.2005 oraz B-624 z 10.09.2013.
- Dukla – zespół pałacowo-parkowy – dekoracja malarska elewacji dwóch oficyn A i B; B-619 z 24.05.2018.
- Dukla – cmentarz komunalny – nagrobki, 11 w obrębie kwatery nr 4; B-568 z 24.01.2013, 8 w obrębie kwatery nr 3; B-724 z 19.11.2015, 8 w obrębie kwatery nr 6; B-855 z 08.09.2017 oraz nagrobek Tekli Teleżyńskiej; B-748 z 25.01.2016.
- Dukla – ul. Żwirki i Wigury – kapliczka przydrożna wraz z wyposażeniem; B-621 z 10.09.2013.
- Jasionka – kościół parafialny – wyposażenie i wystrój malarski; B-145 z 28.02.2006 oraz B-295 z 29.06.2009.
- Jasionka – cmentarz parafialny – trzy nagrobki; B-869 z 02.11.2017.
- Trzciana – cerkiew, obecnie kościół parafialny – wyposażenie i wystrój malarski; B-205 z 17.07.2007, B-401 z 25.03.2011 oraz B-623 z 06.09.2013.
- Trzciana – kaplica św. Jana z Dukli na pustelni – wyposażenie i wystrój malarski; B-236 z 20.05.2008 oraz B-625 z 10.09.2013.
- Wietrzno – kościół parafialny – wyposażenie i wystrój malarski; B-200 z 27.02.2007 oraz B-923 z 10.02.2019.
- Zawadka Rymanowska – cerkiew, obecnie kościół parafialny – wyposażenie i wystrój malarski; B-206 z 10.08.2007, B-622 z 06.09.2013 oraz B-976 z 24.03.2020.

Rejestr zabytków archeologicznych.

- Łęki Dukielskie – stanowisko nr 13, AZP 112-73/52, osada; C-60 z 23.12.1994.

- Łęki Dukielskie – stanowisko nr 5, AZP 113-73/35, cmentarzysko kurhanowe; A-559 z 09.02.1970.
- Równe – stanowisko nr 1, AZP 112-73/92, osada; A-460 z 14.07.1969.
- Równe – stanowisko nr 4, AZP 112-73/93, osada; A-a 113 z 22.12.1994.
- Równe – stanowisko nr 2, AZP 113-73/37, osada; A-451 z 28.12.1968.
- Wietrzno – stanowisko nr 4, AZP 112-73/68, cmentarzysko i osada; A-461 z 14.07.1969, A-462 z 14.07.1969.
- Wietrzno – stanowisko nr 6, AZP 113-73/36, osada; A-463 z 14.07.1969.

7. OCENA ZASOBU ZABYTKOWEGO. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ.

Mocne strony:

- Położenie wokół większego miasta powiatowego.
- Dobre skomunikowanie ze względu na przebieg przez gminę drogi krajowej nr 19, prowadzącej do przejścia granicznego w Barwinku.
- Występowanie na terenie gminy obiektów zabytkowych o ponadregionalnych wartościach: kościoła parafialnego pw. św. Marii Magdaleny w Dukli, czy zespołu pałacowo-parkowego w Dukli.
- Duża atrakcyjność turystyczna dzięki funkcjonowaniu Muzeum Historycznego w Dukli oraz niewielkich muzeów etnograficzno-regionalnych w Olchowcu i Zyndranowej, a także oraz obecności na wielu szlakach tematycznych, m.in. architektury drewnianej, świątyń karpackich, czy naftowym.
- Liczne cenne zabytki, znacząco wzbogacające krajobraz kulturowy gminy (zespoły pałacowo i dworsko-parkowe, kościoły, cerkwie, synagogi, cmentarze greckokatolickie, rzymskokatolickie, choleryczne, wojenne, stanowiska archeologiczne).
- Duże walory naturalnego krajobrazu (teren Beskidu Niskiego, góra Cergowa).
- Kultywowanie dawnych tradycji i obrzędów na terenie poszczególnych sołectw.

Słabe strony:

- Istnienie nieużytkowanych i niszczących obiektów zabytkowych (zespół dworsko-parkowy w Cergowej).
- Słabo rozwinięta baza rekreacyjno-turystyczna.
- Słabo rozwinięta baza hotelowa.
- Słaby stopień nakładów finansowych na ochronę dziedzictwa kulturowego.
- Słaby stopień wykorzystania przez gminę walorów dziedzictwa kulturowego.
- Niedostateczna promocja przez gminę walorów kulturowych, przyrodniczych i turystycznych.

Szanse:

- Położenie w regionie bogatym w tradycję i liczne zabytki, a także w ogromne walory środowiska naturalnego.
- Znakomite warunki dla rozwoju różnych form turystyki, np. pieszej i rowerowej, z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego gminy.
- Aktywność lokalnych społeczności, mająca na celu kultywowanie dawnych tradycji.
- Plenerowe imprezy, rekonstrukcje historyczne, jako element promocji i budowania więzi lokalnych.
- Możliwość pozyskiwania środków finansowych na cele związane z ochroną dziedzictwa kulturowego z różnych źródeł.

Zagrożenia:

- Powstawanie inwestycji wpływających negatywnie na krajobraz kulturowy.
- Brak specjalistycznych opracowań mających na celu ochronę krajobrazu kulturowego przed degradacją.
- Brak instrumentów wsparcia finansowego opieki nad zabytkami.
- Brak dobrze rozwiniętej bazy turystycznej, skutkujący krótkotrwałym pobytem na terenie gminy i odpływem turystów do ośrodków z lepszą ofertą.
- Niedostateczne działania w kierunku pobudzania świadomości lokalnej związanej ze znaczeniem i wartością regionalnego dziedzictwa kulturowego.
- Niedostateczne wspieranie i promowanie działań związanych z ochroną i konserwacją zabytków.

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE.

Założenia programowe formułowane są na okres czterech lat i umownie przyjmuje się taki okres czasu na ich realizację. Jednakże należy pamiętać, że niektóre z postulatów mają charakter długofalowego działania, przez co nie ma możliwości zrealizowania ich w tak zawężonym przedziale czasowym.

Należy w tym miejscu przedstawić efekty realizacji założeń nakreślonych w poprzednio obowiązującym Programie.

- W roku 2017 Gmina Dukła udzieliła dotacje na ochronę zabytków w wysokości: 58 000,00 zł.
- W roku 2018 Gmina Dukła udzieliła dotacje na ochronę zabytków w wysokości: 63 127,18 zł.
- W roku 2019 Gmina Dukła udzieliła dotacje na ochronę zabytków w wysokości: 60 000,00 zł.
- Gmina Dukła prowadziła prace konserwatorskie przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru, stanowiących własność gminy. Wykonano:
  - ✓ remont starych, zabytkowych nagrobków na cmentarzu komunalnym w Dukli, wpisanych do rejestru zabytków; w 2017 r. pełna konserwacja i restauracja nagrobków: Kamienny Nagrobek dziecka Janusia Kopystyńskiego (nr 3-323), Kamienny Nagrobek Rodziny Zwolińskich (nr3-317), Kamienny Nagrobek nieznaney osoby (nr 3-321), Kamienny Nagrobek Jana Seredy (nr 3-319); w 2018 r. pełna konserwacja i restauracja nagrobków: Kamienny Nagrobek Rodziny Dyszkiewiczów (Nr 3-37), Kamienny Nagrobek Rodziny Szymańskich (Nr 3-310), Kamienny Nagrobek Nieznanego Zmarłego (Nr 3-36) i Kamienny Nagrobek Nieznanego Zmarłego (Nr 6-28); w 2019 r. pełna konserwacja i restauracja nagrobka: Kamienny Nagrobek Józefa Uliasa (nr 6-132).
  - ✓ prace przy komorze celnej w Dukli; w 2017 r. – wykonanie izolacji przeciwwilgociowej poziomej na koronie murów, oczyszczenie ruin z naniesionej ziemi, gruzu i szkodliwej roślinności, odtworzenie części muru ścian z kamienia oraz rekonstrukcja nadproży łukowych; w 2019 r. – kontynuacja prac remontowo – konserwatorskich.
  - ✓ kamienica w Dukli przy ul. 3 Maja 1; w roku bieżącym prowadzi się kompleksowe prace konserwatorskie i restauratorskie przy elewacjach oraz dachu budynku.
- Gmina Dukła wystąpiła z wnioskiem do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpis do rejestru elewacji kamienicy przy ul. 3 Maja 1;
- Ponadto do rejestru zabytków został wpisany kolejny obiekt z terenu gminy – kościół parafialny w Równem.

Poniżej przedstawia się zaktualizowane założenia programowe oraz potrzeby konserwatorskie.

a. Zabytki nieruchome oraz krajobraz kulturowy.

Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami, wszelkie działania prowadzone w obrębie obiektów zabytkowych oraz w ich otoczeniu (w granicach wyznaczonych w decyzjach o wpisie do rejestru zabytków) wymagają stosownej decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Powyższe uwarunkowanie powinno być uwzględniane we wszelkich decyzjach i dokumentach planistycznych wydawanych na poziomie gminy.

Dla celów ochrony dziedzictwa kulturowego istotne byłoby posiadanie przez gminę studium wartości kulturowych, dokumentu całościowo obejmującego zagadnienia związane z zabytkami na terenie całej gminy (dla miasta Dukli istnieje takie opracowanie). W opracowaniu takim znaleźć można, obok historii obiektów zabytkowych, ustalenia związane z ich ochroną, potrzebami konserwatorskimi dopasowane indywidualnie dla danego obiektu. Dokumentacja ta posiada duże znaczenie w kontekście opracowywania dokumentów planistycznych (studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, decyzje o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego), znacznie ułatwiając poprawne kreowanie polityki gminy w odniesieniu do obiektów zabytkowych.

Jednym z najważniejszych zadań gminy dotyczących zabytków nieruchomych jest poprawne prowadzenie gminnej ewidencji zabytków. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r., znacznie wzmocniła rolę gminnej ewidencji zabytków, czyniąc z niej źródło prawa miejscowego. Do art. 19 dodano ust. 1 pkt. a, wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchome, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków. Gmina Dukla utworzyła gminną ewidencję zabytków; powyższa ewidencja prowadzona jest w formie kart zawierających w szczególności dane umożliwiające identyfikację zabytku. Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która z kolei jest częścią krajowej ewidencji zabytków prowadzonej przez Generalnego Konserwatora Zabytków. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. W chwili obecnej głównym zadaniem gminy powinno być prowadzenie monitoringu dotyczącego stanu zachowania obiektów zabytkowych. Dodatkowo powinna być prowadzona aktualizacja zasobów zabytkowych, gdyż zbiór GEZ nigdy nie jest ostatecznie zamknięty. Za zgodą Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków do ewidencji włącza się wartościowe obiekty dotychczas niezewidencjonowane, natomiast obiekty przekształcone, zdegradowane, bądź nieistniejące należy usuwać z ewidencji.

Kolejnym istotnym czynnikiem wpływającym na jakość ochrony zabytków, jest jej prawidłowe uwzględnianie w ramach planowania przestrzennego, zgodnie z kompetencjami jednostek samorządu terytorialnego. Podstawowym dokumentem, w oparciu, o który prowadzona jest polityka gminy odnosząca się do dziedzictwa kulturowego jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Gmina posiada aktualne studium, w którym niektóre zapisy wymagają aktualizacji, bądź uzupełnienia. Rzetelnie nakreślona tematyka związana z dziedzictwem kulturowym będzie się pozytywnie przekładała na jakość ochrony poszczególnych obiektów zabytkowych.

Zgodnie z zapisem art. 7 ust. 4 ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami jedną z form ochrony zabytków jest ustalenie odpowiednich zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach o lokalizacji inwestycji celu publicznego.

W przypadku tworzenia nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ochrona zabytków nieruchomości powinna być wyznaczana w zależności od wartości danego obiektu. Zabytki wpisane do rejestru należy obejmować ochroną kilku elementową. Ścisła strefa ochrony konserwatorskiej winna obejmować obiekt i obszar wpisany do rejestru zabytków – działania w jej obrębie powinny zostać uzależnione od decyzji WKZ. Wokół takiej strefy wskazane jest wyznaczanie obszaru, otuliny, mającego na celu ochronę otoczenia obiektu zabytkowego, w granicach opierających się na naturalnym ukształtowaniu terenu, bądź jego aktualnym zagospodarowaniu. W strefie tej powinny zostać wyznaczone rygory dotyczące inwestycji, określające dopuszczalne zagospodarowanie terenu i parametry nowej zabudowy, a także dopuszczalne przekształcenia istniejącej, mające na celu przeciwdziałanie degradacji otoczenia obiektów zabytkowych i zachowanie ich ekspozycji. W obszarach o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi proponuje się wyznaczanie szerszych stref ochrony krajobrazu kulturowego, jednakże ich wyznaczenie powinno się opierać o specjalistyczne opracowania, np. studium wartości kulturowych.

Obiekty znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków należy objąć ochroną punktową. Poza tym zabytki z GEZ należy chronić *in situ*, dotyczy to zwłaszcza kapliczek.

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego powinna również być zawarta ochrona ogólnego krajobrazu kulturowego gminy, charakteryzująca się utrzymaniem kompozycyjnej spójności wsi, utrwalaniem historycznych układów zabudowy, poprzez kontynuowanie tradycyjnie ukształtowanych lokalizacji i kompozycji budynków oraz wykorzystywanych form architektonicznych zmierzających do harmonizowania krajobrazu.

Miejscowe plany winny uwzględniać ochronę drewnianej architektury wiejskiej. Należy wziąć pod uwagę fakt, że obiekty takie giną obecnie z krajobrazu polskiego, dlatego też słusznym rozwiązaniem będzie ustalanie w miejscowych planach stref ochrony zabudowy drewnianej, co uchroni docelowo takie obiekty przed przekształceniami oraz rozbiórkami.

Odnośnie decyzji o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego wydawanych przez Urząd Gminy dla terenów, na których znajdują się obiekty zabytkowe ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków, każdorazowo należy je uzgadniać z urzędem

konserwatorskim, który narzuci odpowiednie uwarunkowania związane z ich ochroną, o ile uzna je za konieczne.

Na terenie gminy istnieją obiekty zabytkowe o wyjątkowych wartościach historycznych, artystycznych i naukowych, które dotychczas nie zostały wpisane do rejestru zabytków. Wnioskowanie o taki wpis nie jest kompetencją Gminy (chyba, że obiekt jest w jej posiadaniu), jednakże warto jest wskazać tych obiektów; a są to, m.in.:

- najwartościowsze elementy zespołu pałacowo-parkowego w Dukli, nie objęte ochroną na mocy decyzji A-1164 z 02.04.1992 roku,
- plebania przy kościele parafialnym pw. św. Marii Magdaleny w Dukli,
- kaplica cmentarna na terenie cmentarza komunalnego w Dukli,
- stara plebania w Jasionce,
- kościół narodowy w Łękach Dukielskich,
- plebania w Wietrznie,
- najwartościowsze założenia cmentarne z terenu gminy.

Gmina Dukla powinna zachęcać i wspierać właścicieli obiektów w dążeniu do wpisania zabytków do rejestru. Dodatkowo samorząd może partycypować w tworzeniu opracowań historycznych związanych z danym obiektem.

Warto w tym miejscu wymienić najpilniejsze potrzeby związane z obiektami zabytkowymi wpisanymi do rejestru zabytków województwa podkarpackiego zlokalizowanymi na terytorium gminy.

Trzy z nich pozostają we władaniu Gminy Dukla, tj. komora celna w Dukli, kamienica przy ul. 3 Maja 1 w Dukli oraz most na potoku Olchowczyk w Olchowcu. Należy zwrócić uwagę, że obiekty te są w stosunkowo dobrym stanie. Gmina dba o nie w sposób należyty, wykonuje najpotrzebniejsze prace, które poprawiają stan techniczny tych zabytków.

Zdecydowana większość zabytków wpisanych do rejestru zabytków nie jest własnością gminy, ale stanowi jej wizytówkę, a dobry stan zachowania tych obiektów oraz właściwe zagospodarowanie powinny stanowić priorytet dla samorządu. W tym celu konieczne jest rozpoznanie najpilniejszych potrzeb konserwatorskich danego zabytku, a także aktualna wiedza na temat ich stanu zachowania. Ponadto na samorządzie spoczywa ustawowy obowiązek zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury. Samorząd jest zobowiązany do dbania o zabytki, jak również nadzorowania i eliminowania prac prowadzonych przez inne podmioty, które szkodziłyby substancji zabytkowej. Natychmiastowe reagowanie na brak należytej dbałości właścicieli o bieżące utrzymanie zabytków zapobiegnie degradacji krajobrazu kulturowego.

Architektura o charakterze sakralnym gminy Dukla w większości jest bardzo dobrze zachowana; kościoły i cerkwie bowiem są użytkowane, a co za tym idzie najpilniejsze prace konserwatorskie są wykonywane na bieżąco. Podobnie należy ocenić stan zachowania kamienic i innych budynków będących we władaniu osób prywatnych.

Założenie pałacowo-parkowe w Dukli jest od kilku lat przedmiotem prac obecnych właścicieli. Obecnie prace skoncentrowały się w obrębie oficyn pałacowych A i B, gdzie prowadzi się odślanianie i konserwację polichromii na elewacjach. Prace są bardzo dobrze rozplanowane, często poprzedzane badaniami. Planowane są do przeprowadzenia kompleksowe prace, związane z obiektami, m. in. konserwacja i wymiana stolarki. Tutaj

prace mają szczególnie charakter i są planowane jako wieloletnie działania konserwatorskie. Bieżących prac pielęgnacyjnych wymaga zieleń komponowana w parku.

Rozpoznanie i inwentaryzacja wymaga pozostałości parku dworskiego wraz z altaną lipową w Wietrznie. Obiekt pozostający w rękach prywatnych, wymaga bieżących prac pielęgnacyjnych przy zadrzewieniu.

Podobny postulat związany z pracami pielęgnacyjnymi tyczy się alei akacjowej zachowanej przy drodze Dukla – Zboiska.

Na tym tle bardzo źle wypada zespół dworsko-parkowy w Cergowej oraz spichlerz dworski tamże. Budynki dworu i spichlerza ulegają stopniowej degradacji. Również pozostałości parku, mimo niezaprzeczalnych walorów krajobrazowych i edukacyjnych, są mocno zaniedbane. Dla zabytków tych koniecznym byłoby opracowanie szczegółowej dokumentacji konserwatorskiej, uwzględniającej historię obiektu, jego aktualny stan zachowania, najpilniejsze potrzeby konserwatorskie i co ważne dopuszczalne zagospodarowanie. Dokumentacja taka stanowiłaby pierwszy krok w procesie przywrócenia zabytkowi świetności poprzez właściwe zagospodarowanie. Natomiast dalsze niewykorzystywanie budynków i brak pielęgnacji parku stopniowo prowadzić będzie do ich destrukcji. Największym zagrożeniem dla zabytków jest brak funkcji i stosownego zagospodarowania. Obiekty te posiadają korzystną lokalizację, więc prawidłowe zagospodarowanie znacząco mogłoby wpłynąć na poprawę atrakcyjności turystycznej gminy, a co za tym idzie mogłyby zostać wygenerowane nowe miejsca pracy. Wobec tej trudnej sytuacji, występującej w obrębie zespołu dworsko-parkowego i spichlerza dworskiego w Cergowej gmina powinna wspierać działania zmierzające do powstrzymania procesu niszczenia oraz działania ratunkowe w stosunku do tych obiektów zabytkowych. Duże walory architektoniczne oraz historyczne tych nieużytkowanych w chwili obecnej zabytków oraz ich zły stan zachowania w pełni uzasadniają potrzebę rewaloryzacji tych terenów. Budynek dworu został niedawno skreślony z rejestru zabytków decyzją MKiDN, niemniej jednak pozostaje na terenie założenia chronionego prawnie i wszelkie działania prowadzone przy nim nadal wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego.

Ważnym zadaniem gminy powinno być przeznaczanie środków finansowych z własnego budżetu na dofinansowanie prac konserwatorskich prowadzonych przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków. Samorząd winien wspierać działania właścicieli zabytków zmierzające do pozyskiwania środków zewnętrznych na działania konserwatorsko-remontowe przy obiektach zabytkowych. Równie istotne jest, aby na stronie internetowej gminy Dukla znalazły się aktualne informacje związane z możliwością pozyskania środków finansowych z zakresu ochrony zabytków (m.in. z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Funduszu Kościelnego, WFOŚiGW) na zabezpieczenie i remont tych obiektów.

Osobno należy poruszyć temat cmentarzy, ale głównie cholerycznych. Na terenie niektórych gminnych miejscowości zachowały się cmentarze choleryczne. Czytelność układu w zasadzie wszystkich cmentarzy jest znikoma, w niektórych przypadkach tylko najstarsi mieszkańcy wiedzą, w którym miejscu cmentarz istniał. Cmentarze wymagają regularnej pielęgnacji zieleni. Bardzo ważnym jest ustawienie tablicy informującej o istnieniu cmentarza w danym miejscu.

b. Zabytki ruchome.

Ruchome zabytki z terenu gminy Dukla w zdecydowanej większości należą do Parafii Rzymskokatolickich i stanowią wyposażenie kościołów i dawnych cerkwi. W rękach prywatnych właścicieli znajdują się kapliczki, natomiast zdecydowana większość zabytkowych nagrobków ze skomunalizowanych cmentarzy stanowi własność gminy Dukla; nagrobki na cmentarzach parafialnych są we władaniu poszczególnych Parafii.

Najpilniejszym zadaniem dla gminy Dukla powinno być przeznaczanie środków finansowych z własnego budżetu na dofinansowanie prac konserwatorskich prowadzonych przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków. Samorząd także powinien wspierać działania właścicieli zabytków zmierzające do pozyskiwania środków zewnętrznych na działania konserwatorskie przy obiektach zabytkowych.

Główny postulat skierowany bezpośrednio do gminy Dukla dotyczy zabytkowych nagrobków, których bardzo duża grupa zachowała się przede wszystkim w obrębie rzymskokatolickiego cmentarza komunalnego w Dukli. Gmina, jako ich właściciel prowadzi sukcesywnie prace przy najcenniejszych pomnikach nagrobnych, co wyżej było przedstawione. Działania takie należy bezsprzecznie kontynuować.

W obrębie pozostałych cmentarzy z nagrobkami należałoby podjąć działania zmierzające w pierwszej kolejności do zabezpieczenia najbardziej narażonych na degradację pomników, a w dalszych etapach do kompleksowej konserwacji tychże obiektów. Gminna winna podjąć inicjatywę założenia stowarzyszenia skupiającego się na ratowaniu zabytkowych nagrobków. Należy bowiem wziąć pod uwagę, że na cmentarzach na terenie gminy Dukla znajduje się całkiem spora grupa wartościowych pomników, które obecnie są opuszczone, a co za tym idzie – w znacznym stopniu zdegradowane. Stowarzyszenie takie miałoby na celu pozyskiwanie środków na konserwację, uzyskiwanie wymaganych pozwoleń oraz koordynowanie i prowadzenie nadzoru inwestorskiego zadania. Należałoby przy tej okazji wytypować najbardziej cenne nagrobki z poszczególnych cmentarzy i wnioskować do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o objęcie ich ochroną prawną na mocy wpisu do rejestru zabytków ruchomych.

Równie ważne założenia tyczą się kapliczek, które chronione są na podstawie ujęcia w gminnej ewidencji zabytków. W większości zlokalizowane są one na posesjach prywatnych, niemniej jednak gmina Dukla winna wspierać ich zachowanie i konserwację, a w efekcie uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkie zgłoszone wcześniej przez właścicieli zamierzenia planowane do realizacji przy tychże zabytkach. Ich ochronę dodatkowo można wzmocnić poprzez odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Wszystkie kapliczki należy bezwzględnie chronić *in situ*, ich przemieszczenia możliwe są jedynie tylko w ciągu ulic i w obrębie działki, jeżeli zaistnieje uzasadnione niebezpieczeństwo, np. związane z przebudową drogi. Ważne jest również zachowanie w procesie konserwacji bryły i materiału, z jakiego powstał dany obiekt. Należy rozważyć stopniowy wpis do rejestru zabytków ruchomych kapliczek, co pozwoli na prawną ochronę *in situ* oraz na prawidłowy nadzór nad prowadzonymi w przyszłości pracami konserwatorskimi, a także możliwość dotowania prac ze środków publicznych.

Jak już wcześniej było powiedziane, ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada obowiązek dbania o zabytek na prawnego właściciela. Należy zwrócić uwagę, że na terenie gminy wszyscy właściciele zabytków prowadzą sukcesywnie prace konserwatorskie przy obiektach zabytkowych, które wpływają na poprawę ich stanu zachowania oraz przywrócenie pierwotnej estetyki. Na terenie gminy Dukła nie stwierdza się zabytków ruchomych, które są w bardzo złym stanie zachowania i wymagają natychmiastowego podjęcia prac.

Rozważyć można podjęcie wieloetapowych prac przy wyposażeniu ruchomym kościoła klasztornego OO. Bernardynów w Dukli.

Do wpisu do rejestru zabytków ruchomych kwalifikuje się wyposażenie ruchome kościoła parafialnego w Równem.

c. Zabytki archeologiczne.

Podstawą i priorytetem w opiece nad zabytkami archeologicznymi gminy Dukła winno stanowić należyte prowadzenie ewidencji stanowisk archeologicznych. Dokładne rozpoznanie lokalizacji, zasięgu i charakteru stanowisk archeologicznych stanowi kluczowy element poprawnie sprawowanej opieki nad tymi zabytkami. W tym celu konieczne jest uzupełnienie na bieżąco gminnej ewidencji zabytków o karty adresowe nowoodkrytych i zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, opracowane w oparciu o zasoby wojewódzkiej ewidencji zabytków w postaci zbioru kart KESA, powstałych w trakcie realizacji programu Archeologiczne Zdjęcie Polski.

Kolejny istotny element to ponowne weryfikacyjne badania powierzchniowe obszarów AZP, zlokalizowanych na terenie gminy, zwłaszcza tych rozpoznanych w latach 80-tych XX w. Jak już wspomniano w niniejszym opracowaniu wykaz stanowisk archeologicznych w obrębie gminy nie stanowi zbioru zamkniętego. Stanowiska archeologiczne podlegają dużo silniejszym przeobrażeniom niż pozostałe kategorie obiektów zabytkowych. Wpływ mają na to między innymi czynniki naturalne: erozja powodująca degradację stanowisk, czy przeobrażenie powodujące utrudnienia w obserwacji stanowisk poprzez zarastanie ich powierzchni na skutek ugorowania pól oraz czynniki ludzkie: często nieświadome niszczenie stanowisk poprzez ich zabudowę itd. Z powyższych względów cykliczna weryfikacja zasobu zabytków archeologicznych gminy jest koniecznością, tylko dzięki temu możliwe jest formułowanie poprawnych postulatów ochronnych oraz definiowanie istniejących zagrożeń archeologicznego dziedzictwa kulturowego gminy. Zadanie to w głównej mierze spoczywa na Wojewódzkim Konserwatorze Zabytków, udział gminy powinien polegać na wsparciu finansowym przedsięwzięć zmierzających do weryfikacji zasobu stanowisk archeologicznych z terenu gminy.

Należy tutaj podkreślić, że zagadnienie pradziejów oraz historii gminy nie zostało dotychczas kompleksowo opracowane. Gmina nie posiada studium wartości kulturowych odnoszącego się do terenu całej gminy, a jedynie posiada dla miasta Dukli; dokument taki całościowo obejmuje zagadnienia związane z dziedzictwem kulturowym, gdzie można znaleźć precyzyjnie opracowane wartościowanie stanowisk archeologicznych (tworzone na

podstawie zrealizowanych archeologicznych badań wykopaliskowych i powierzchniowych), z wyznaczeniem stref ochronnych ustalanych indywidualnie dla danego obiektu. Dokumentacja ta posiada duże znaczenie w kontekście opracowywania dokumentów planistycznych (studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, decyzje o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego), znacznie ułatwiając poprawne kreowanie polityki gminy w odniesieniu do obiektów zabytkowych.

Z poziomu gminy jednym z najistotniejszych czynników wpływających na jakość ochrony stanowisk archeologicznych jest jej prawidłowe uwzględnianie w ramach planowania przestrzennego, zgodnie z kompetencjami jednostek samorządu terytorialnego. Jednym z istotnych dokumentów tworzącym zręby polityki gminy związanej z ochroną stanowisk archeologicznych jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Podkreślić tutaj należy, iż zapisy dotyczące stanowisk archeologicznych w funkcjonującym studium dość szczegółowo przedstawiają problematykę ochrony tychże stanowisk. Aktualizacji wymagają zapisy przez wzgląd na odkrycie i zewidencjonowanie nowych stanowisk.

Zgodnie z zapisem art. 7 ust. 4 ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami jedną z form ochrony zabytków jest ustalenie odpowiednich zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach o lokalizacji inwestycji celu publicznego. W przypadku miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego stanowiska archeologiczne winny być dokładnie oznaczone na załącznikach graficznych do planu, natomiast w jego tekście powinny znaleźć się zapisy ustanawiające ochronę konserwatorską i nakazujące uzgadnianie zamierzeń inwestycyjnych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Odnośnie decyzji o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego, wydawanych przez Urząd Gminy dla terenów, na których zlokalizowano stanowiska archeologiczne (rozpoznanie powinno się opierać na gminnej ewidencji zabytków), każdorazowo należy je uzgadniać z urzędem konserwatorskim, który narzuci odpowiednie uwarunkowania związane z ich ochroną. Jednym z pozytywnych aspektów uwzględniania ochrony stanowisk archeologicznych w planowaniu przestrzennym jest wiedza przydatna właścicielom oraz potencjalnym inwestorom planującym działalność w obrębie, bądź sąsiedztwie stanowisk archeologicznych. Uwzględnianie istniejących uwarunkowań konserwatorskich związanych z ochroną stanowisk archeologicznych, w procesie planowania inwestycyjnego skutkuje ochroną już na etapie koncepcyjnym (świadomość poniesienia kosztów badań archeologicznych, bądź projektowanie inwestycji poza strefą ochrony konserwatorskiej). Należy tutaj pamiętać, że w przypadku potwierdzenia w wyniku badań archeologicznych wykonywanych w miejscu prowadzonej inwestycji obecności wyjątkowo cennych obiektów archeologicznych, może zaistnieć konieczność przemianowania terenu w części lub w całości w strefę ścisłej ochrony reliktywów archeologicznych, co w konsekwencji może skutkować zakazem wszelkiej działalności budowlanej. W razie zaistnienia takiej sytuacji, ze względu na rangę dokonanych odkryć, Wojewódzki Konserwator Zabytków powinien wpisać teren do rejestru zabytków, nadając mu tym samym status najwyższej ochrony. Biorąc powyższe pod uwagę zaleca się

minimum inwestowania w obszarze stanowisk archeologicznych, zwłaszcza tych najcenniejszych.

W przypadku prowadzenia prac ziemnych na obszarze wszystkich zewidencjonowanych na terenie gminy stanowisk archeologicznych należy realizować wyprzedzającą daną inwestycję ratownicze badania archeologiczne. Natomiast w najbliższym otoczeniu w/w najcenniejszych stanowisk archeologicznych (już poza ich granicami) należy bezwzględnie przeprowadzić ścisły nadzór archeologiczny (granice poszczególnych stref powinny zostać ustalone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, bądź każdorazowo w decyzjach o warunkach zabudowy lub inwestycji celu publicznego).

Szczególnej ochronie konserwatorskiej powinny podlegać stanowiska narażone na zniszczenie przez prace ziemne realizowane w ramach działalności inwestycyjnej. W tych przypadkach, już na etapie wstępnych koncepcji, pracownicy gminy odpowiedzialni za wydawanie decyzji o warunkach zabudowy, bądź lokalizacji inwestycji celu publicznego, a także inwestorzy powinni występować do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wydanie zaleceń i uwarunkowań koniecznych do spełnienia w związku z realizowaną inwestycją. Wojewódzki Konserwator Zabytków może nakazać wykonanie poprzedzających inwestycję badań wykopaliskowych lub prowadzenie nadzoru archeologicznego w trakcie trwania prac ziemnych.

Obecnie, z racji intensywnej uprawy roli, niemal wszystkie stanowiska są potencjalnie narażone na zniszczenie, ale ze względu na stopień zagrożenia i ich wartość poznawczą należy je zróżnicować i adekwatnie z nimi postępować. Przy szczególnie ważnych stanowiskach archeologicznych (zwłaszcza tych posiadających własną formę terenową – grodziska i kurhany), w ich obrębie i otoczeniu powinien obowiązywać całkowity zakaz zabudowy.

W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze pozostałych stanowisk archeologicznych należy realizować wyprzedzającą daną inwestycję ratownicze badania archeologiczne, a w bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska przeprowadzić ścisły nadzór archeologiczny. Ewentualne granice stref badań powinny zostać ustalone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub określone na mocy decyzji o warunkach zabudowy lub inwestycji celu publicznego. Należy ustanowić strefy obserwacji archeologicznej, gdzie wszelkie prace ziemne realizowane będą pod nadzorem archeologicznym. W przypadku ujawnienia w trakcie prowadzonych nadzorów archeologicznych reliktyw pradziejowego oraz historycznego osadnictwa nadzór powinien zostać przekształcony w ratownicze badania archeologiczne

Należy zwrócić baczną uwagę na prace ziemne podczas działalności inwestycyjnej w obrębie poszczególnych stanowisk archeologicznych i objąć te stanowiska ochroną konserwatorską już na etapie koncepcyjnym. Pracownicy Urzędu Gminy odpowiedzialni za wydawanie decyzji o warunkach zabudowy lub lokalizacji inwestycji celu publicznego, a także inwestorzy powinni wystąpić do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wydanie zaleceń i uwarunkowań koniecznych do spełnienia w związku z daną inwestycją. Wojewódzki Konserwator Zabytków może nakazać wykonanie poprzedzających inwestycję badań wykopaliskowych lub prowadzenie nadzoru archeologicznego w trakcie trwania prac ziemnych.

Niezależnie od działalności inwestycyjnej, stanowiska w obrębie których zewidencjonowano liczne zabytki ruchome, zebrane w trakcie badań powierzchniowych należy typować w pierwszej kolejności do ratowniczych badań wykopaliskowych. Dodatkowo postuluje się także przeprowadzenie planowych badań archeologicznych, ukierunkowanych na uzupełnienie informacji dotyczących konkretnych stanowisk.

d. Rozpoznanie, dokumentowanie i popularyzowanie zasobów dziedzictwa kulturowego.

Ważnym zadaniem gminy powinno być wspieranie działań zmierzających do lepszego rozpoznania zasobu dziedzictwa kulturowego na terenie podległym samorządowi, a także jego właściwe udokumentowanie i popularyzowanie. Działania takie w prostej linii prowadzą do kształtowania pozytywnego podejścia lokalnych społeczności do kwestii ochrony zabytków. Dodatkową korzyścią może być wzrost świadomości na temat wykorzystywania potencjału dziedzictwa kulturowego dla ekonomicznego wzrostu regionu i tworzenia nowych miejsc pracy oraz marki turystycznej. Główne działania samorządu w tej materii powinny się opierać na szeregu działań:

- Prowadzeniu monitoringu i cyklicznej weryfikacji zasobów gminnej ewidencji zabytków (włączenie obiektu do GEZ, czy jego wykreślenie z GEZ wymaga konsultacji z WUOZ).
- Utworzeniu komputerowej bazy zabytków figurujących w gminnej ewidencji zabytków i umieszczenie jej na stronach internetowych gminy.
- Tworzeniu i wspieraniu (m.in. finansowym) inicjatyw zmierzających do specjalistycznego rozpoznania poszczególnych najcenniejszych obiektów zabytkowych i powstaniu opracowań konserwatorskich uwzględniających indywidualne potrzeby poszczególnych obiektów.
- Tworzeniu i wspieraniu inicjatyw mających na celu popularyzowanie wiedzy o historii i zabytkach regionu poprzez wydawnictwa popularnonaukowe.
- Współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych w celu ich udostępnienia dla zwiedzających.
- Wspieraniu i współpracy ze stowarzyszeniami lokalnymi (np. koła gospodyń wiejskich), mającymi na celu zachowanie tradycji i kultury regionu.
- Współpracy ze szkołami funkcjonującymi na terenie gminy, zmierzającej do upowszechnienia wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu wśród dzieci i młodzieży.
- Rozbudowaniu strony internetowej gminy, poprzez umieszczenie tam szerokiej informacji związanej z historią i zabytkami gminy, a także mapy przedstawiającej lokalizację zabytków i miejsc wartych odwiedzenia.
- Wzbogaceniu infrastruktury turystycznej o ścieżki rowerowe, miejsca wypoczynku na szlakach, tablice informacyjne i punkty widokowe.
- Organizacji imprez plenerowych promujących dziedzictwo kulturowe regionu.
- Organizacji szkoleń dla pracowników gminy odpowiedzialnych za opiekę i ochronę dziedzictwa kulturowego.

- Wspieraniu i promocji tradycyjnych form dawnej produkcji m.in. kowalstwa, bednarstwa, miodowarstwa itp.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Zakłada się, że zadania określone w „Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Dukla na lata 2021-2024” będą realizowane w wyniku następujących działań:

1. Wspólne działanie władz gminy Dukla z Podkarpackim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz z właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych, przedstawicielami Kościołów, organizacjami pozarządowymi i stowarzyszeniami regionalnymi, ośrodkami naukowymi.

2. Działania własne władz samorządowych:

- a) prawne – np. uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów, które powinny być objęte ochroną konserwatorską;
- b) finansowe – należyte utrzymywanie, wykonanie remontów i prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy oraz dotacje, system ulg finansowych, nagrody, zachęty dla właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych;
- c) programowe – realizacja projektów i programów regionalnych;
- d) inne – działania stymulujące, promocyjne, edukacyjne itp.

3. Działania w ramach programów dofinansowywanych z funduszy Unii Europejskiej.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w rozdziale 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną, w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane, m.in. z następujących źródeł:

- Z budżetu gminy Dukla – finansowanie dotyczy obiektów będących własnością gminy lub pozostających w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, a także obiektów nie będących własnością gminy. Zasady udzielania dotacji powinny zostać zawarte w prawie lokalnym.
- Z budżetu Marszałka Województwa Podkarpackiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
(<http://www.wrota.podkarpackie.pl/pl/kultura/zabytki/dotacje>)
- Z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
(www.wuozprzemysl.pl)
- Z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy. (www.mkidn.gov.pl)
- Z dotacji unijnych (<http://www.wrota.podkarpackie.pl/pl/fue/fundusze>) w ramach:
  - a. Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego.
  - b. Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko.
  - c. Norweskiego Mechanizmu Finansowego.
- Z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (http://www.wfosigw.pl/strefa-beneficjenta/obsługa_beneficjentow), środki finansowe mogą być przeznaczane na przedsięwzięcia związane z utrzymaniem i zachowaniem parków objętych ochroną na podstawie przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

**11.1. WYKAZ ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH GMINY DUKŁA
UJĘTYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW.**

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres / lokalizacja	nr rejestru	czas powstania
1.	Barwinek	krzyż przydrożny			XX w.
2.	Barwinek	krzyż przydrożny			1904 r.
3.	Barwinek	cmentarz greckokatolicki / rzymskokatolicki			XIX w.
4.	Barwinek	cmentarz choleryczny			poł. XIX w.
5.	Barwinek	mogiła rozstrzelanych Żydów w 1942 roku	Las Błudna		XX w.
6.	Cergowa	figura Matki Bożej Bolesnej	dz. nr 1456/3	B-458 z 31.10.2011	pocz. XX w.
7.	Cergowa	Kapliczka	nr 28		XX w.
8.	Cergowa	Kapliczka	nr 77		XX w.
9.	Cergowa	Kapliczka	Góra Cergowa		1 poł. XX w.
10.	Cergowa	Kapliczka	Przy drodze do Jasionki		XIX w.
11.	Cergowa	Dwór	w zespole dworsko- parkowym		XVIII/XIX w.
12.	Cergowa	studnia dworska	w zespole dworsko- parkowym	A-233 z 24.02.2009	2 poł. XVIII w.
13.	Cergowa	Park	w zespole dworsko- parkowym	A-233 z 24.02.2009	XVIII w.
14.	Cergowa	spichlerz dworski	w zespole dworsko- parkowym	A-330 z 24.02.2009	1890-1910
15.	Cergowa	zajazd	Cergowa 13		XVIII w.
16.	Chyrowa	cerkiew greckokatolicka, obecnie kościół filialny		A-75 z 31.01.1985	XVIII w.
17.	Chyrowa	cmentarz przycerkiewny	w otoczeniu dawnej cerkwi greckokatolickiej	A-75 z 31.01.1985	XVIII w.
18.	Chyrowa	mur cerkiewny	w otoczeniu dawnej cerkwi greckokatolickiej	A-75 z 31.01.1985	XVIII w.
19.	Chyrowa	dom	Chyrowa nr 18		pocz. XX w.
20.	Chyrowa	dom	Chyrowa nr 25		pocz. XX w.
21.	Chyrowa	cmentarz greckokatolicki / rzymskokatolicki			XIX/XX w.
22.	Dukła	kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny	ul. Trakt Węgierski	A-6 z 15.11.1948	XVII w.

23.	Dukla	dzwonnica przy kościele parafialnym pw. św. Marii Magdaleny	ul. Trakt Węgierski	A-6 z 15.11.1948	XVIII w.
24.	Dukla	ogrodzenie kościoła parafialnego pw. św. Marii Magdaleny	ul. Trakt Węgierski	A-6 z 15.11.1948	poł. XVIII w.
25.	Dukla	bramka w ogrodzeniu kościoła parafialnego pw. św. Marii Magdaleny	ul. Trakt Węgierski	A-6 z 15.11.1948	poł. XVIII w.
26.	Dukla	brama w ogrodzeniu kościoła parafialnego pw. św. Marii Magdaleny	ul. Trakt Węgierski, zespół kościoła parafialnego	B-158 z 19.05.2006	poł. XVIII w.
27.	Dukla	figura św. Jana Nepomucena	ul. Trakt Węgierski, zespół kościoła parafialnego	B-158 z 19.05.2006	XVIII w.
28.	Dukla	figura św. Józefa	ul. Trakt Węgierski, zespół kościoła parafialnego	B-158 z 19.05.2006	XIX w.
29.	Dukla	rzeźba św. Barbary	ul. Trakt Węgierski, zespół kościoła parafialnego	B-362 z 14.09.2010	1700-1799
30.	Dukla	kościół OO. Bernardynów	ul. Bernardyńska	A-1058 z 05.01.1968	XVIII w.
31.	Dukla	klasztór OO. Bernardynów	ul. Bernardyńska	A-1058 z 05.01.1968	XVIII w.
32.	Dukla	mur wokół klasztoru OO. Bernardynów	ul. Bernardyńska	A-1238 z 04.04.2014	XVIII w.
33.	Dukla	brama i ogrodzenie zespołu klasztorowego OO. Bernardynów	ul. Bernardyńska	A-1238 z 04.04.2014	XVIII w.
34.	Dukla	figura Najświętszej Marii Panny	ul. Bernardyńska, w zespole klasztorowym OO. Bernardynów	B-124 z 10.06.2005	XVIII w.
35.	Dukla	figura św. Jana z Dukli	ul. Bernardyńska, w zespole klasztorowym OO. Bernardynów	B-624 z 10.09.2013	XX w.
36.	Dukla	synagoga	ul. Cergowska	A-187 z 07.12.1989	XVIII w.
37.	Dukla	kaplica cmentarna	ul. Bernardyńska,		II poł. XIX w.

			na rzymskokatolickim cmentarzu komunalnym		
38.	Dukla	kapliczka przydrożna	ul. Żwirki i Wigury	B-621 z 10.09.2013	XIX/XX w.
39.	Dukla	kapliczka	ul. Trakt Węgierski 84		XIX w.
40.	Dukla	figura Matki Bożej Bolesnej	ul. Trakt Węgierski 66		XIX w.
41.	Dukla	plebania parafialna	ul. Trakt Węgierski 18, przy kościele parafialnym pw. św. Marii Magdaleny		XX w.
42.	Dukla	komora celna	ul. Kościuszki	A-148 z 16.05.1989	XVII w.
43.	Dukla	bursa żydowska	ul. Kościuszki 11		II poł. XIX w.
44.	Dukla	ratusz	Rynek 24	A-247 z 22.10.1991	XVII w.
45.	Dukla	dom Sądu Grodzkiego	ul. Trakt Węgierski 14		XX w.
46.	Dukla	Zespół pałacowo- parkowy	ul. Trakt Węgierski	A-1164 z 02.04.1992	1636 r.; 1764 r.; 1925 r.
47.	Dukla	pałac	ul. Trakt Węgierski, zespół pałacowo- parkowy	A-1164 z 02.04.1992	1636-1638; 1709 r.; 1764-1765; 1875 r.
48.	Dukla	oficyna pałacowa A	ul. Trakt Węgierski, zespół pałacowo- parkowy	A-1164 z 02.04.1992	1764-1765; 1875 r. 1961-1963 r.
49.	Dukla	oficyna pałacowa B	ul. Trakt Węgierski, zespół pałacowo- parkowy	A-1164 z 02.04.1992	1764-1765; 1875 r. 1961-1963 r.
50.	Dukla	lodownia	ul. Trakt Węgierski, zespół pałacowo- parkowy	A-1164 z 02.04.1992	1875 r.
51.	Dukla	ogrodzenie pałacowe	ul. Trakt Węgierski, zespół pałacowo- parkowy	A-1164 z 02.04.1992	1765 r.; 1875 r.
52.	Dukla	kaplica grobowa	ul. Trakt	A-1164	1925 r.

			Węgierski, zespół pałacowo- parkowy	z 02.04.1992	
53.	Dukla	most w parku	ul. Trakt Węgierski, zespół pałacowo- parkowy	A-1164 z 02.04.1992	1765 r.
54.	Dukla	park	ul. Trakt Węgierski, zespół pałacowo- parkowy	A-1164 z 02.04.1992	Ok. 1765 r.
55.	Dukla	oranżeria	ul. Trakt Węgierski, zespół pałacowo- parkowy		2 poł. XIX w.
56.	Dukla	powozownia	ul. Trakt Węgierski, zespół pałacowo- parkowy		XIX w.
57.	Dukla	stajnia cugowa	ul. Trakt Węgierski, zespół pałacowo- parkowy		XIX w.
58.	Dukla	kuźnia	ul. Trakt Węgierski, zespół pałacowo- parkowy		pocz. XX w.
59.	Dukla	browar	ul. Parkowa, przy zespole pałacowo- parkowym		3 ćw. XVIII w.; XIX w.
60.	Dukla	ogiernia	ul. Żwirki i Wigury 6, przy zespole pałacowo- parkowym		3 ćw. XVIII w./pocz. XIX w.
61.	Dukla	Studnia dworska	ul. Trakt Węgierski przy zespole pałacowo- parkowym		1764-1765
62.	Dukla	Taras ogrodowy	ul. Trakt Węgierski przy zespole pałacowo- parkowym		1764-1765
63.	Dukla	kamienica	ul. 3 Maja 1	A-1654 z 11.02.2020 (w rejestrze)	XIX w.

				elewacje i forma dachu kamienicy)	
64.	Dukla	kamienica	ul. 3 Maja 2	A-251 z 24.10.1991	XVIII/XIX w.
65.	Dukla	Poczta	ul. Bernardyńska 1		2 poł. XIX w.
66.	Dukla	dom Pod Lipami	ul. Bernardyńska 3	A-47 z 27.11.1984	XVIII w.
67.	Dukla	dom	ul. Kościuszki 4		pocz. XX w.
68.	Dukla	kamienica	Rynek 1		XVIII/XIX w.
69.	Dukla	kamienica	Rynek 2	A-657 z 26.09.2011	1700-1799
70.	Dukla	kamienica	Rynek 3		2 poł. XVIII w./ 2 poł. XIX w.
71.	Dukla	kamienica	Rynek 4		2 poł. XVIII w./ 2 poł. XIX w.
72.	Dukla	kamienica	Rynek 7		XVIII/XIX w.
73.	Dukla	kamienica	Rynek 9		XIX w.
74.	Dukla	kamienica	Rynek 10		1 poł. XIX w.
75.	Dukla	kamienica	Rynek 12		2 poł. XIX w./ pocz. XX w.
76.	Dukla	kamienica	Rynek 13		XVIII/XIX w.
77.	Dukla	kamienica	Rynek 14		XIX w.
78.	Dukla	kamienica	Rynek 15		XIX w.
79.	Dukla	kamienica	Rynek 16	A-89 z 16.01.1986	XVIII w.
80.	Dukla	kamienica	Rynek 17		XIX w.
81.	Dukla	kamienica	Rynek 18		XIX w.
82.	Dukla	kamienica	Rynek 19		2 poł. XVIII w.
83.	Dukla – Zboiska	aleja akacyjowa		A-801 z 20.02.2013	pocz. XIX w.
84.	Dukla	rzymskokatolicki cmentarz komunalny	ul. Bernardyńska 5		XVIII w.
85.	Dukla	cmentarz żydowski (stary i nowy)	ul. Trakt Węgierski 13	A-157 z 28.07.1989	1767 r.; 1870 r.
86.	Dukla	cmentarz wojenny z I wojny światowej	ul. Bernardyńska 5		1916-1917
87.	Dukla	cmentarz wojenny z II wojny światowej	ul. Bernardyńska 5		1945 r.
88.	Głójsce	kapliczka	ul. Nadbrzeżna 15a		XIX w.
89.	Głójsce	kapliczka	ul. Ogrodowa 5		koniec XIX w.
90.	Głójsce	kapliczka	ul. Ogrodowa 27		XIX w.
91.	Głójsce	kapliczka	ul. Szkolna 9		pocz. XX w.
92.	Głójsce	kapliczka	ul. Szkolna 24		XIX w.
93.	Głójsce	kapliczka	ul. Szkolna 25		XIX/XX w.
94.	Głójsce	kapliczka	ul. Szkolna 99		pocz. XX w.

95.	Głojsce	kapliczka	ul. Szkolna 100		XIX w.
96.	Głojsce	kapliczka	koło szkoły		II poł. XIX w.
97.	Głojsce	kapliczka	przy głównej drodze		1945-1946
98.	Głojsce	kapliczka	w centrum wsi		1946-1947
99.	Głojsce	cmentarz rzymskokatolicki			XX w.
100.	Głojsce	cmentarz choleryczny			poł. XIX w.
101.	Iwła	kapliczka	Iwła nr 146		koniec XIX w.
102.	Iwła	kapliczka	Iwła nr 190		XX w.
103.	Iwła	kapliczka	na polu dworskim		1 poł. XIX w.
104.	Iwła	kapliczka	w centrum wsi		1958 r.
105.	Iwła	kapliczka	w centrum wsi		XIX w.
106.	Iwła	kapliczka	w centrum wsi		1949 r.
107.	Iwła	kapliczka	w centrum wsi		2 poł. XVIII w.
108.	Iwła	kapliczka	w centrum wsi		1 poł. XX w.
109.	Iwła	kapliczka	w centrum wsi		XIX w.
110.	Iwła	cmentarz rzymskokatolicki			XX w.
111.	Jasionka	kościół parafialny		A-505 z 22.11.1948	XVIII w.
112.	Jasionka	dzwonnica	w zespole kościelnym	A-505 z 22.11.1948	1791 r.
113.	Jasionka	ogrodzenie (w obwodzie 4 kapliczki)	w zespole kościelnym	A-505 z 22.11.1948	XVIII w.
114.	Jasionka	kapliczka	Jasionka nr 246		XX w.
115.	Jasionka	kapliczka	centrum wsi		XIX/XX w.
116.	Jasionka	kapliczka	obok cmentarza		XX w.
117.	Jasionka	kapliczka	Przyłasek		pocz. XX w.
118.	Jasionka	stara plebania	naprzeciw kościoła parafialnego		pocz. XX w.
119.	Jasionka	dom	Jasionka nr 37		XIX w.
120.	Jasionka	dom	Jasionka nr 210		XX w.
121.	Jasionka	dom	Jasionka nr 215		pocz. XX w.
122.	Jasionka	dom	Jasionka nr 236		XX w.
123.	Jasionka	dom	Jasionka nr 243		pocz. XX w.
124.	Jasionka	dom	Jasionka nr 245		XX w.
125.	Jasionka	dom	Jasionka nr 248		XIX w.
126.	Jasionka	spichlerz	Jasionka nr 203		XX w.
127.	Jasionka	spichlerz	Jasionka nr 210		XX w.
128.	Jasionka	wiatrak	Jasionka nr 209		XX w.
129.	Jasionka	wiatrak	Jasionka nr 248		XX w.
130.	Jasionka	wiatrak	Jasionka nr 251		XX w.
131.	Jasionka	cmentarz rzymskokatolicki I			XIX w.
132.	Jasionka	cmentarz			XIX w.

		rzymskokatolicki II			
133.	Kamionka	cmentarz greckokatolicki			XIX w.
134.	Lipowica	kapliczka	Lipowica nr 54		XIX w.
135.	Lipowica	kapliczka	Lipowica nr 61		XIX w.
136.	Lipowica	figura Matki Bożej	w centrum wsi		1 poł. XX w.
137.	Lipowica	kapliczka	przy drodze głównej		1894 r.
138.	Łęki Dukielskie	kościół narodowy			XIX/XX w.
139.	Łęki Dukielskie	kapliczka	Łęki Dukielskie nr 19		XIX w.
140.	Łęki Dukielskie	kapliczka	Łęki Dukielskie nr 28		XX w.
141.	Łęki Dukielskie	kapliczka	Łęki Dukielskie nr 61		XIX w.
142.	Łęki Dukielskie	figura przydrożna	Łęki Dukielskie nr 197		XX w.
143.	Łęki Dukielskie	kapliczka	Łęki Dukielskie nr 347		XIX w.
144.	Łęki Dukielskie	kapliczka	koło kościoła		XIX w.
145.	Łęki Dukielskie	kapliczka	Pałacówka		2 poł. XIX w.
146.	Łęki Dukielskie	kapliczka	Pałacówka		2 poł. XIX w.
147.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 10		XX w.
148.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 14		XX w.
149.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 15		XX w.
150.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 16		lata 30 XX w.
151.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 17		I ćw. XX w.
152.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 22		XX w.
153.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 23		XX w.
154.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 24		XX w.
155.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 32		pocz. XX w.
156.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 34		XX w.
157.	Łęki	dom	Łęki Dukielskie nr		XIX/XX w.

	Dukielskie		61		
158.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 87		pocz. XX w.
159.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 90		XX w.
160.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 93		XX w.
161.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 94		XX w.
162.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 103		XX w.
163.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 147		XX w.
164.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 162		XX w.
165.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 178		XIX/XX w.
166.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 187		XX w.
167.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 190		pocz. XX w.
168.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 192		XX w.
169.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 214		XX w.
170.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 217		XX w.
171.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 230		XX w.
172.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 231		XX w.
173.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 272		XIX/XX w.
174.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 283		XX w.
175.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 297		XX w.
176.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 304		XX w.
177.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 306		I ćw. XX w.
178.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 321		XX w.
179.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 326		XX w.
180.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 327		XX w.

181.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 332		pocz. XX w.
182.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 341		XX w.
183.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 353		XX w.
184.	Łęki Dukielskie	dom	Łęki Dukielskie nr 356		XX w.
185.	Łęki Dukielskie	kuźnia	Łęki Dukielskie nr 327		XX w.
186.	Łęki Dukielskie	cmentarz rzymskokatolicki			koniec XX w.
187.	Mszana	kapliczka			XIX/XX w.
188.	Mszana	krzyż przydrożny			XIX/XX w.
189.	Mszana	krzyż przydrożny			XX w.
190.	Mszana	szkoła			XX w.
191.	Mszana	dom	Mszana nr 1		XX w.
192.	Mszana	dom	Mszana nr 2		XX w.
193.	Mszana	dom	Mszana nr 6		XX w.
194.	Mszana	dom	Mszana nr 9		XX w.
195.	Mszana	dom	Mszana nr 10		XX w.
196.	Mszana	dom	Mszana nr 12		XX w.
197.	Mszana	dom	Mszana nr 14		XX w.
198.	Mszana	kuźnia	Mszana nr 16		XX w.
199.	Mszana	dom	Mszana nr 19		XX w.
200.	Mszana	dom	Mszana nr 21		XX w.
201.	Mszana	dom	Mszana nr 25		XX w.
202.	Mszana	dom	Mszana nr 31		XX w.
203.	Mszana	cmentarz greckokatolicki / rzymskokatolicki			przed 1880 r.
204.	Mszana	cmentarz greckokatolicki			przed 1893 r.
205.	Nadole	kapliczka	Nadole nr 75		I ćw. XX w.
206.	Nadole	figura przydrożna	Nadole nr 98		XX w.
207.	Nowa Wieś	kapliczka	Nowa Wieś nr 22		poł. XIX w.
208.	Nowa Wieś	kapliczka	Nowa Wieś nr 34		poł. XIX w.
209.	Nowa Wieś	kapliczka	Nowa Wieś nr 45		XIX/XX w.
210.	Nowa Wieś	dom	Nowa Wieś nr 16		XX w.
211.	Nowa Wieś	dom	Nowa Wieś nr 17		pocz. XX w.
212.	Nowa Wieś	dom	Nowa Wieś nr 20		I ćw. XX w.
213.	Nowa Wieś	dom	Nowa Wieś nr 21		I ćw. XX w.
214.	Olchowiec	cerkiew greckokatolicka		A-301 z 01.09.1993	XIX/XX w.
215.	Olchowiec	cmentarz przycerkiewny	w zespole cerkiewnym	A-301 z 01.09.1993	XIX/XX w.

216.	Olchowiec	mur cerkiewny	w zespole cerkiewnym	A-630 z 25.07.2011	1775-1799
217.	Olchowiec	most	obok cerkwi	A-176 z 17.07.2007	pocz. XIX w.
218.	Olchowiec	krzyż przydrożny	Olchowiec nr 16		XIX/XX w.
219.	Olchowiec	krzyż przydrożny	przy drodze w kierunku Ropianki		XIX w.
220.	Olchowiec	krzyż przydrożny	przy drodze w kierunku Ropianki		1911 r.
221.	Olchowiec	krzyż przydrożny	przy drodze w kierunku Ropianki		XIX w.
222.	Olchowiec	dom (drewniana zagroda łemkowska)	Olchowiec nr 23	A-94 z 16.06.1986	XX w.
223.	Olchowiec	spichlerz (drewniana zagroda łemkowska)	Olchowiec nr 23	A-94 z 16.06.1986	XX w.
224.	Olchowiec	dom	Olchowiec nr 6		pocz. XX w.
225.	Olchowiec	dom	Olchowiec nr 9		pocz. XX w.
226.	Ropianka	krzyż przydrożny			XX w.
227.	Ropianka	krzyż przydrożny			XX w.
228.	Równe	kościół parafialny pw. św. Mikołaja bpa	ul. Długa	A-1464 z 21.04.2017	XX w.
229.	Równe	kapliczka	ul. Długa 14		XX w.
230.	Równe	kapliczka	ul. Dworska 14		XX w.
231.	Równe	kapliczka	ul. Dworska 25		XVIII/XIX w.
232.	Równe	kapliczka	Kopalnia		XX w.
233.	Równe	kapliczka	Kopalnia		1936 r.
234.	Równe	kapliczka	ul. Pocztowa		XIX/XX w.
235.	Równe	kapliczka	ul. Staronia 141		1820-1830
236.	Równe	figura przydrożna	ul. Długa 1		XX w.
237.	Równe	dom	ul. Pocztowa 23		XIX w.
238.	Równe	spichlerz	ul. Pocztowa 23		XIX w.
239.	Równe	cmentarz rzymskokatolicki I	ul. Akacjowa		XIX w.
240.	Teodorówka	kapliczka	Teodorówka nr 182		XIX/XX w.
241.	Teodorówka	kapliczka	przy drodze wojewódzkiej nr 993		XIX w.
242.	Teodorówka	kapliczka	przy głównej drodze		XX w.
243.	Teodorówka	kapliczka	w centrum wsi		1910 r.
244.	Teodorówka	cmentarz choleryczny			1848 r.
245.	Trzciana	cerkiew greckokatolicka, obecnie kościół parafialny		A-488 z 31.01.1985	XIX w.
246.	Trzciana	cmentarz	przy dawnej cerkwi	A-488	XIX w.

		przycerkiewny (4 nagrobki)	greckokatolickiej	z 31.01.1985	
247.	Trzciana	kaplica św. Jana z Dukli	na górze Zaśpit	A-126 z 31.05.2005	1906 r.
248.	Trzciana	dom pustelnika	na górze Zaśpit	A-126 z 31.05.2005	1954 r.
249.	Trzciana	stara pustelnia	na górze Zaśpit	A-126 z 31.05.2005	ok. 1930 r.
250.	Trzciana	krzyż przydrożny	Trzciana nr 16		I ćw. XX w.
251.	Trzciana	krzyż przydrożny	Trzciana nr 24		I ćw. XX w.
252.	Trzciana	figura przydrożna	Trzciana nr 39		XX w.
253.	Trzciana	krzyż przydrożny	przy drodze do Tylawy		XIX w.
254.	Trzciana	krzyż przydrożny			I ćw. XX w.
255.	Trzciana	cmentarz greckokatolicki			XVIII w.
256.	Tylawa	cerkiew greckokatolicka, obecnie kościół parafialny		A-80 z 31.01.1985	XVIII w.
257.	Tylawa	cmentarz przycerkiewny	przy dawnej cerkwi greckokatolickiej	A-80 z 31.01.1985	XIX/XX w.
258.	Tylawa	krzyż przydrożny	przy drodze do Daliowej		1906 r.
259.	Tylawa	cmentarz greckokatolicki / rzymskokatolicki			XIX w.
260.	Tylawa	mogiła rozstrzelanych Żydów w 1942 roku			XX w.
261.	Wietrzno	kościół parafialny		A-605 z 01.11.1948	XVIII w.
262.	Wietrzno	kapliczka	Wietrzno nr 43a		1888 r.
263.	Wietrzno	kapliczka	Wietrzno nr 180		XIX w.
264.	Wietrzno	kapliczka	na przedpolu Przełęczy Dukielskiej		XVIII/XIX w.
265.	Wietrzno	kapliczka	przy drodze do Łęk Dukielskich		1893 r.
266.	Wietrzno	plebania			pocz. XX w.
267.	Wietrzno	pozostałości parku dworskiego – altana lipowa		A-1046 z 21.06.1991	-
268.	Wietrzno	dom	Wietrzno nr 16		XX w.
269.	Wietrzno	dom	Wietrzno nr 27		XX w.
270.	Wietrzno	dom	Wietrzno nr 45		XX w.
271.	Wietrzno	dom	Wietrzno nr 46		XX w.
272.	Wietrzno	dom	Wietrzno nr 51		XX w.

273.	Wietrzno	dom	Wietrzno nr 71		XIX/XX w.
274.	Wietrzno	cmentarz rzymskokatolicki			XVIII w.
275.	Zawadka Rymanowska	cerkiew greckokatolicka, obecnie kościół parafialny		A-571 z 04.10.1994	XIX w.
276.	Zawadka Rymanowska	ogrodzenie z bramką	w zespole cerkiewnym	A-571 z 04.10.1994	XVIII w.
277.	Zawadka Rymanowska	kaplica	w zespole cerkiewnym	A-571 z 04.10.1994	1855 r.
278.	Zawadka Rymanowska	kapliczka	Zawadka Rymanowska nr 23		XIX w.
279.	Zawadka Rymanowska	kapliczka	na końcu wsi		XIX w.
280.	Zawadka Rymanowska	krzyż przydrożny	przy drodze do Daliowej		XIX w.
281.	Zawadka Rymanowska	krzyż przydrożny	przy drodze do Kamionki		XIX w.
282.	Zawadka Rymanowska	krzyż przydrożny	przy drodze do Kamionki		XIX w.
283.	Zawadka Rymanowska	krzyż przydrożny	przy drodze do Trzciany		XIX w.
284.	Zawadka Rymanowska	krzyż przydrożny			XIX/XX w.
285.	Zawadka Rymanowska	dom	Zawadka Rymanowska nr 4		XX w.
286.	Zawadka Rymanowska	dom	Zawadka Rymanowska nr 5		XX w.
287.	Zawadka Rymanowska	cmentarz greckokatolicki I			przed 1898 r.
288.	Zawadka Rymanowska	cmentarz greckokatolicki II			przed 1933 r.
289.	Zawadka Rymanowska	cmentarz greckokatolicki / rzymskokatolicki			XVII w.
290.	Zboiska	kapliczka	Zboiska nr 3		XIX/XX w.
291.	Zboiska	kapliczka	Zboiska nr 40		II poł. XIX w.
292.	Zydranowa	krzyż przydrożny			pocz. XX w.
293.	Zydranowa	krzyż przydrożny			XIX w.
294.	Zydranowa	pomnik talerhowski			XX w.
295.	Zydranowa	dom	Zydranowa nr 5		XX w.
296.	Zydranowa	dom	Zydranowa nr 6		XX w.
297.	Zydranowa	dom	Zydranowa nr 28		XX w.
298.	Zydranowa	dom	zagroda łemkowska nr 1	A-35 z 29.04.1983	XIX w.
299.	Zydranowa	stodoła	zagroda łemkowska	A-35	XIX w.

			nr 1	z 29.04.1983	
300.	Zydranowa	chlew	zagroda łemkowska nr 1	A-35 z 29.04.1983	XIX w.
301.	Zydranowa	studnia	zagroda łemkowska nr 1		XIX w.
302.	Zydranowa	ul kłodowy	zagroda łemkowska nr 1		XX w.
303.	Zydranowa	cmentarz greckokatolicki			XVIII w.
304.	Zydranowa	cmentarz greckokatolicki / rzymskokatolicki			przed 1898 r.
305.	Zydranowa	mogiła nieznanego węgierskiego honweda z 1914 roku			1914 r.
306.	Zydranowa	leśna mogiła czołgistów z II wojny światowej			1944 r.

**11.2. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH ZLOKALIZOWANYCH
NA OBSZARZE GMINY DUKLA, NA PODSTAWIE BADAŃ
POWIERZCHNIOWYCH REALIZOWANYCH W RAMACH PROGRAMU
BADAWCZEGO ARCHEOLOGICZNE ZDJĘCIE POLSKI,
UJĘTYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW.**

L.p.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska na obszarze	Nr stanowiska w miejscowości
1.	Barwinek	116-73	1	1
2.	Barwinek	116-73	2	2
3.	Barwinek	116-73	3	3
4.	Barwinek	116-73	4	4
5.	Barwinek	116-73	5	5
6.	Cergowa	113-73	45	1
7.	Cergowa	113-73	46	2
8.	Cergowa	113-73	47	3
9.	Cergowa	113-73	48	4
10.	Cergowa	113-73	49	5
11.	Cergowa	113-73	50	6
12.	Cergowa	113-73	51	7
13.	Cergowa	113-73	52	8
14.	Cergowa	113-73	53	9
15.	Cergowa	113-73	54	10
16.	Cergowa	113-73	55	11
17.	Cergowa	113-73	56	12
18.	Cergowa	113-73	57	13
19.	Cergowa	113-73	58	14
20.	Cergowa	113-73	59	15
21.	Chyrowa	114-72	1	3
22.	Chyrowa	114-72	2	4
23.	Chyrowa	114-72	3	5
24.	Chyrowa	114-72	4	6
25.	Chyrowa	114-72	5	7
26.	Chyrowa	114-72	6	8
27.	Chyrowa	114-72	7	9
28.	Chyrowa	114-72	8	10
29.	Chyrowa	114-72	9	11
30.	Chyrowa	114-72	10	12
31.	Chyrowa	114-72	11	13
32.	Chyrowa	114-72	12	14
33.	Chyrowa	114-72	13	15

L.p.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska na obszarze	Nr stanowiska w miejscowości
34.	Chyrowa	114-72	14	16
35.	Chyrowa	114-72	114-73/1	1
36.	Chyrowa	114-72	114-73/2	2
37.	Chyrowa	114-73	1	1
38.	Chyrowa	114-73	2	2
39.	Dukla	113-73	22	1
40.	Dukla	113-73	23	2
41.	Dukla	113-73	24	3
42.	Dukla	113-73	25	4
43.	Dukla	113-73	26	5
44.	Dukla	113-73	27	6
45.	Dukla	113-73	28	7
46.	Dukla	113-73	29	8
47.	Dukla	113-73	30	9
48.	Dukla	113-73	31	10
49.	Dukla	113-73	32	11
50.	Dukla	113-73	33	12
51.	Dukla	113-73	62	13
52.	Dukla	113-73	63	14
53.	Głójsce	113-72	15	3
54.	Głójsce	113-72	16	4
55.	Głójsce	113-72	17	5
56.	Głójsce	113-72	18	6
57.	Głójsce	113-72	19	7
58.	Głójsce	113-72	20	8
59.	Głójsce	113-72	21	9
60.	Głójsce	113-73	3	1
61.	Głójsce	113-73	4	2
62.	Iwła	113-72	22	5
63.	Iwła	113-72	23	6
64.	Iwła	113-72	24	7
65.	Iwła	113-73	5	1
66.	Iwła	113-73	6	2
67.	Iwła	113-73	7	3
68.	Iwła	113-73	8	4
69.	Jasionka	113-73	60	1
70.	Jasionka	113-74	23	2
71.	Jasionka	113-74	24	3
72.	Jasionka	113-74	25	4
73.	Jasionka	113-74	26	5

L.p.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska na obszarze	Nr stanowiska w miejscowości
74.	Jasionka	113-74	27	6
75.	Jasionka	113-74	28	7
76.	Jasionka	113-74	29	8
77.	Jasionka	113-74	30	9
78.	Jasionka	113-74	31	10
79.	Jasionka	113-74	32	11
80.	Jasionka	114-74	1	12
81.	Jasionka	114-74	2	13
82.	Jasionka	114-74	3	14
83.	Lipowica	113-73	61	1
84.	Łęki Dukielskie	112-73	43	1
85.	Łęki Dukielskie	112-73	44	4
86.	Łęki Dukielskie	112-73	45	6
87.	Łęki Dukielskie	112-73	46	7
88.	Łęki Dukielskie	112-73	47	8
89.	Łęki Dukielskie	112-73	48	9
90.	Łęki Dukielskie	112-73	49	10
91.	Łęki Dukielskie	112-73	50	11
92.	Łęki Dukielskie	112-73	51	12
93.	Łęki Dukielskie	112-73	52	13
94.	Łęki Dukielskie	112-73	53	14
95.	Łęki Dukielskie	112-73	54	15
96.	Łęki Dukielskie	112-73	55	16
97.	Łęki Dukielskie	112-73	56	17
98.	Łęki Dukielskie	112-73	57	18
99.	Łęki Dukielskie	112-73	58	19
100.	Łęki Dukielskie	112-73	59	20
101.	Łęki Dukielskie	112-73	60	21
102.	Łęki Dukielskie	112-73	61	22
103.	Łęki Dukielskie	112-73	62	23
104.	Łęki Dukielskie	112-73	63	24
105.	Łęki Dukielskie	112-73	64	25
106.	Łęki Dukielskie	113-73	9	2
107.	Łęki Dukielskie	113-73	10	26
108.	Łęki Dukielskie	113-73	34	3
109.	Łęki Dukielskie	113-73	35	5
110.	Mszana	114-72	36	3
111.	Mszana	114-73	3	1
112.	Mszana	115-73	1	2
113.	Nadole	113-73	20	1

L.p.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska na obszarze	Nr stanowiska w miejscowości
114.	Nadole	113-73	21	2
115.	Nowa Wieś	114-73	10	1
116.	Nowa Wieś	114-73	11	2
117.	Nowa Wieś	114-73	12	3
118.	Olchowiec	115-72	14	1
119.	Olchowiec	115-72	15	2
120.	Olchowiec	115-72	16	3
121.	Olchowiec	115-72	17	4
122.	Olchowiec	115-72	18	5
123.	Olchowiec	115-72	19	6
124.	Olchowiec	115-72	20	7
125.	Olchowiec	116-72	1	8
126.	Olchowiec	116-72	2	9
127.	Ropianka	115-72	23	1
128.	Ropianka	115-72	24	2
129.	Ropianka	115-72	25	3
130.	Ropianka	115-72	26	4
131.	Równe	112-73	92	1
132.	Równe	112-73	93	4
133.	Równe	112-73	94	6
134.	Równe	112-73	95	18
135.	Równe	112-73	96	19
136.	Równe	112-73	97	20
137.	Równe	112-73	98	21
138.	Równe	112-74	22	3
139.	Równe	112-74	23	5
140.	Równe	112-74	24	8
141.	Równe	112-74	25	9
142.	Równe	112-74	26	15
143.	Równe	112-74	27	16
144.	Równe	112-74	28	17
145.	Równe	112-74	29	14
146.	Równe	112-74	30	13
147.	Równe	112-74	31	12
148.	Równe	112-74	32	11
149.	Równe	112-74	33	10
150.	Równe	113-73	37	2
151.	Równe	113-73	38	7
152.	Równe	113-73	39	22
153.	Równe	113-73	40	23

L.p.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska na obszarze	Nr stanowiska w miejscowości
154.	Równe	113-73	41	24
155.	Równe	113-74	1	25
156.	Równe	113-74	2	26
157.	Równe	113-74	3	27
158.	Równe	113-74	4	28
159.	Równe	113-74	5	29
160.	Równe	113-74	6	30
161.	Równe	113-74	7	31
162.	Teodorówka	113-73	11	1
163.	Teodorówka	113-73	12	2
164.	Teodorówka	113-73	13	3
165.	Teodorówka	113-73	14	4
166.	Teodorówka	113-73	15	5
167.	Teodorówka	113-73	16	6
168.	Teodorówka	113-73	17	7
169.	Teodorówka	113-73	18	8
170.	Teodorówka	113-73	19	9
171.	Trzciana	114-73	4	1
172.	Trzciana	114-73	5	2
173.	Trzciana	114-73	6	3
174.	Trzciana	114-73	7	4
175.	Trzciana	114-73	13	6
176.	Trzciana	115-73	11	5
177.	Tylawa	115-73	2	1
178.	Tylawa	115-73	3	2
179.	Tylawa	115-73	4	3
180.	Tylawa	115-73	5	4
181.	Tylawa	115-73	6	5
182.	Tylawa	115-73	7	6
183.	Tylawa	115-73	8	7
184.	Tylawa	115-73	9	8
185.	Tylawa	115-73	10	9
186.	Wietrzno	112-73	66	2
187.	Wietrzno	112-73	67	3
188.	Wietrzno	112-73	68	4
189.	Wietrzno	112-73	69	5
190.	Wietrzno	112-73	70	7
191.	Wietrzno	112-73	71	8
192.	Wietrzno	112-73	73	10
193.	Wietrzno	112-73	74	11

L.p.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska na obszarze	Nr stanowiska w miejscowości
194.	Wietrzno	112-73	75	12
195.	Wietrzno	112-73	76	13
196.	Wietrzno	112-73	77	14
197.	Wietrzno	112-73	78	15
198.	Wietrzno	112-73	79	16
199.	Wietrzno	112-73	80	17
200.	Wietrzno	112-73	81	18
201.	Wietrzno	112-73	82	19
202.	Wietrzno	112-73	83	20
203.	Wietrzno	112-73	84	21
204.	Wietrzno	112-73	85	22
205.	Wietrzno	112-73	86	23
206.	Wietrzno	112-73	87	24
207.	Wietrzno	112-73	88	25
208.	Wietrzno	112-73	89	26
209.	Wietrzno	112-73	90	27
210.	Wietrzno	112-73	91	28
211.	Wietrzno	112-73	99	9
212.	Wietrzno	113-73	36	6
213.	Wilsznia	115-72	21	1
214.	Wilsznia	115-72	22	2
215.	Zawadka Rymanowska	114-73	8	7
216.	Zawadka Rymanowska	114-73	9	8
217.	Zawadka Rymanowska	114-74	25	1
218.	Zawadka Rymanowska	114-74	26	2
219.	Zawadka Rymanowska	114-74	27	3
220.	Zawadka Rymanowska	114-74	28	4
221.	Zawadka Rymanowska	114-74	29	5
222.	Zawadka Rymanowska	114-74	30	6
223.	Zboiska	113-73	42	1
224.	Zboiska	113-73	43	2
225.	Zboiska	113-73	44	3
226.	Zydranowa	116-73	6	2
227.	Zydranowa	116-73	7	3
228.	Zydranowa	116-74	10	1